Po štarina plaćena u gotovom

BROJ 11.-12. ZAGREB, STUDENI-PROSINAC 1926. GODIŠTE LII.

MJESEČNIK

Dr. Slavko Pavičić
odvjetnik Zagreb
Palmotićeva 26

Prikaz najglavnijih pitanja opć. dijela naše i čehosl. osnove kaz. zak., dr. Josip Šilović, sveuč. profesor u m. 473
O socijologiji i socijološkoj primjeni . . . 481
Nejasnosti, koje ostavlja novela zak. o stanovima, dr. Bogdan Prica, odvj. perovodja u Zemunu 489
Da li je ležeća ostavina podvržena dosjelosti, dr. Lazar Rašović, odvj. perovodja u Srijem. Mitrovici 495
Jedna singularna ustanova kaz. postupka za Bos. i Herc., dr. Oto Moskowicz, suds. nadsavj. u Travniku 498
Kazneno-pravna nužda u projektu kaz. zak. za kralj. S. H. S. i neodoljiva sila, M. Remetin, Zagreb 500
Kako se ima tumačiti čl. 47. invalid. zak., dr. Ivan Buljan, sudac u Drnišu 501
Da li je bianco-mjenica podobna za cesiju, dr. Antun Perić, odvj. u Dubrovniku . 503
Bianco-mjenica, dr. Vinko Žganec, odvjet. perovodja u Somboru 507
Kako treba da se provede agrarna reforma, Ivan Z. Galić, bans. savjetnik u Zagrebu 514
Zašto sudovanje nazaduje, dr. I. P., Zagreb 519
Pravosudje:
a) Gradjansko 523
b) Kazneno 544
Iz upravne prakse 547
Ocjene i prikazi 548
Društvene vijesti 549
Literatura 551
Svaštice 552

PRAVNIČKO DRUŠTVO

raspolaže još sa izvjesnim brojem

kompletnih godišta

MJESEČNIKA

broširanih odnosno u svescima, i to

samo iz ovih godina:

1886., 1887., 1890., 1895., 1896., 1898., 1899., 1900., 1901., 1914., 1915., 1916., 1917., 1918.

Cijena pojedinom godištu **Din 60·—**

s poštarinom **Din 68·—**

Naručbe zajedno s novcem šalju se

tajništvu Pravničkoga Društva, Dalmatinska ul. 4 a.

MJESEČNIK

GLASILO PRAVNIČKOGA DRUŠTVA

BROJ 11-12. **GOD. LII.**

Uredili:
Dr. **Edo Lovrić**, kr. sveuč. profesor,
Dr. **Ivo Politeo**, odvjetnik.

ZAGREB 1926. **Studeni-Prosinac**

Prikaz najglavnijih pitanja općega dijela naše i čehoslovačke osnove kaznenog zakona.

Piše dr. Josip Šilović, sveuč. profesor u m.

I. — Vremena snaga kaznenoga zakona po našoj i čehoslovačkoj osnovi.

Pred malo vremena dobio sam od čehslov. ministarstva pravde posredovanjem sveuč. profesora dr. A. Mirička, nacrt osnove kaznenoga zakona sa obrazloženjem, pak ću u »Mjesečniku« u kratko prikazati najglavnija pitanja općega dijela, kako ih rješava naša, a kako čehoslovačka osnova, i nakon toga istaći, koja ih po mome mišljenju bolje rješava. Ja mislim, da ne trebam ni istaći napose, da sam i kod prosudjivanja naše osnove objektivan, premda sam kod njenoga sastavka saradjivao, jer je ona djelo komisije, koje je nakon prispjelih mišljenja stručnjaka ponovno pregledano i ispravljeno i onda istom podneseno narodnoj skupštini.

Najprije hoću da progovorim o vremenoj snazi kaznenoga zakona, jer se držim zakonskoga reda obiju osnova.

Naša osnova kaže u § 1., da nitko ne može biti **kažnjen** za krivično djelo, za koje nije zakon, prije nego što je učinjeno, propisao, da će se i kako će se kazniti onaj, koji ga učini.

U § 2. se normira, da ako je po učinjenom krivičnom djelu izmijenjen kazneni zakon, onda se primjenjuje blaži zakon.

Mjere bezbjednosti se primjenjuju po novom zakonu, i ako se učinilac ne bi po njemu osudio na kaznu.

Tuj je u § 1. jasno uzakonjeno načelo »nullum crimen, nulla poena sine lege.«

U § 2. uzakonjena je iznimka od toga pravila, koju zahtijeva pravednost, jer bi bilo nepravedno kazniti krivca strože u vrijeme, kada je država svečano u zakonu izrekla, da je za uzdržavanje pravne sigurnosti dovoljna blaža kazna; samo za to, jer je djelo učinjeno za snage strožega zakona.

Čehoslovačka osnova kaže u § 1., da sud može izreći kaznu samo prema ustanovama zakona.

U § 2. odredjuje, da nitko ne može biti kažnjen radi djela,

koje ne bijaše sudski kažnjivo u vrijeme, kada je učinjeno, ili čija je kažnjivost ugasla, prije nego li je stao na snagu novi zakon.

U ostalom se prosudjuje djelo po zakonu, koji je na snazi za vrijeme osude. Ali sud ne može dosuditi veću kaznu slobode, nego li je najviša mjera kaznene stavke, štono ju je ustanovio zakon na snazi u vrijeme učinjenoga djela. Bijaše li po ovom zakonu djelo kažnjivo novčanom globom, ne smije se dosuditi druga kazna doli novčana.

Bijaše li prije snage novoga zakona već izrečena osuda prve molbe, vrijede ove odredbe samo onda, ako dodje do nove rješidbe o krivici.

§ 3. veli, da, ako je po novom zakonu nastupila promjena u ovlaštenju na tužbu, ne počima rok odredjen za podnesenje privatne tužbe ili prijedloga nego sa danom, kojega staje na snagu novi zakon.

Bijaše li u to vrijeme već postupak započet, imade se nastaviti samo onda, ako to zatraži u roku od tri mjeseca od dana, kada je stao na snagu novi zakon, onaj, koji je sada ovlašten na tužbu ili na prijedlog.

Bijaše li prije snage novoga zakona već izrečena osudá prve molbe, vrijede ove odredbe samo onda, ako dodje do nove rješidbe o krivici. U tom slučaju imade se podnijeti zahtjev, naveden u predjašnjoj alineji, u roku od četrnaest dana, računajući od dana, kojega je ovlaštenik o tome po sudu obaviješten.

Čitalac je već sigurno opazio bitnu razliku izmedju odredaba § 1. naše i čehoslovačke osnove. Dok se u našoj osnovi kaže, da se nitko ne može kazniti za krivično djelo, za koje nije zakon, prije nego li što je učinjeno, propisao, da će se i kako će se kazniti, kaže se u čehoslovačkoj osnovi, da sud može izreći kaznu samo prema ustanovama zakona. Dakle, po ovoj potonjoj odredbi može sud izreći kaznu i prema ustanovama novoga zakona, koji za vrijeme učinjena djela nije bio na snazi, već je istom kasnije donesen. To jasno proizlazi iz druge alineje § 2., koja izričito odredjuje, da se djelo prosudjuje po zakonu, koji je na snazi za vrijeme osude. Ako je dakle od vremena učinjena djela do vremena osude stao na snagu novi kazneni zakon, pa bio on i stroži, kaznit će se krivac po novom zakonu.

Ovom se odredbom razilazi češkoslovačka osnova i od vladajuće doktrine i od velike većine modernih zakona i osnova. Da vidimo njeno obrazloženje:

»Iz načela, izraženoga u § 1., slijedi, da nitko ne može biti kažnjen radi djela, koje nije u vrijeme, kada je učinjeno, bilo po postojećem zakonu sudski kažnjenim proglašeno. Protivna odredba vredjala bi pravnu sigurnost, koja traži, da svaki gradjanin znade, što smije da radi i što ne smije, i da se ne treba bojati nikakvih štetnih posljedica, ako se je prema ovome znanju ravnao. To vrijedi i za onaj slučaj, kada je kažnjivost djela ugasla prije, nego li stane na snagu novi zakon, ma da novi zakon ne poznaje taj razlog ugasnuća.

U ostalom odredjuje osnova, da sudac imade da prosudjuje djelo po zakonu, koji je na snazi za vrijeme osude. Time se je osnova, slijedeći primjer ruskoga zakona od god. 1903., unatoč podignutih prigovora protiv toga, odlučila za načelo natražne snage novoga zakona. Ovo je načelo dosljedna provedba glavne misli osnove, da imade kazneno pravo da dade uspješno srestvo za zaštitu društva protiv napadaja na njegova pravna dobra.

Zakonodavac mijenja kazneni zakon ili iz kriminalno-političkih ili iz idealnh razloga. Iz krminalno-političkih onda, kada stara odredba nije odgovarala svojo svrsi, jer ili radi svoje blagosti nije dovoljno zaštićivala protiv zločina, ili je obrnuto kaznenu zaštitu suvišno prenapela. Iz idealnih razloga za to, što način, na koji je stari zakon prosudjivao izvjesna kažnjiva djela, nije više u skladu sa ćudorednim uvjerenjem novoga vremena. Kada je zakon preinačen iz kriminalno-političkih razloga, bila bi izdaja na vlastitoj njegovoj svrsi, kad bi zakonodavac i dalje upotrebljavao sredstvo, za koje je uvjeren, da nije dostatno, samo zato, jer je djelo učinjeno za vrijeme snage staroga zakona. Ali ni onda, kada bijaše razlog promjeni idealan, ne može biti prijepora o tome, da valja novoj ideji pribaviti opću valjanost i da se zakopana ideja ne smije s nova oživiti ni onda, kada se je djelo učinilo za njenoga života. To vrijedi tim više, što zakon istom kasnije, a često znatno kasnije uzakonjuje ćudoredno uvjerenje, koje je u narodu već prije živilo, pak je prema tome u velikoj većini slučajeva, koji su se dogodili pod starim zakonom, opće ćudoredno stajalište u skladu sa stajalištem novoga zakona.

Ovi razlozi govore za to, da se prijašnji propisi ne upravljuju ni onda, kada su blaži. Navedeni razlozi, crpljeni iz uzroka i svrhe kaznenoga prava, svakako su jači nego umišljeno pravo učinioca na to, da ne bude strože kažnjen, nego li je odredjivao zakon, za čije je snage djelo učinio. Ovo stajalište je opravdano u civilnom pravu, gdje se moraju poštovati stečena prava; ali ne u kaznenom pravu, gdje nad pravom pojedinca stoji pravo društva na obranu njegove sigurnosti.

Neopravdana je bojazan, da bi se novo pravo moglo zlorabiti, osobito kada je isključena mogućnost, da se po novom zakonu kazne i ona djela, koja su po starom zakonu bila nekažnjeva. Ova je bojazan bila opravdana u vrijeme borbe protiv samovolje državne vlati, kada je i nastala zabrana natražne snage zakona; ali današnje prilike, gdje je sudačka neovisnost ustavom zajamčena i gdje je zakonodavna vlast postavljena potpuno u ruke naroda, posve su druge nego li bijahu onda.

Osim navedenih razloga valja kod ove osnove još uzeti u obzir, da bi iznimka u korist blažega zakona uzrokovala u praksi nepremostive neprilike, jer se s obzirom na stajalište, koje zauzima osnova u pitanju diobe kažnjivih djela i s obzirom na potpuno različiti sustav kazni vrlo često ne bi moglo ustanoviti, da li je blaži stari ili novi zakon. Mogućnost primjene mjera bez-

bjednosti, koje su tako važne za zaštitu društva, bila bi, ako već ne isključena, a ono barem dvojbena.

U dva smjera medjutim — bez obzira na to, što isključuje kažnjivost djela, koje prije nije bilo kažnjivo, i što priznaje da prestaje kažnjivost uslijed zastare — uvažava osnova stari zakon i time ublažava posljedice, do kojih bi mogla dovesti natražna snaga novoga zakona. U jednu ruku ograničuje kaznu slobode na taj način, da ne traje dulje, nego li je najviša mjera kaznene stavke, koju je odredio zakon, koji bijaše, na snazi za vrijeme učinjenoga djela, a u drugu ruku zabranjuje sucu, da dosudi drugu kazan za djelo, za koje je prijašnji zakon normirao samo novčanu globu.

Po mome čvrstome uvjerenju bolje su odredbe naše osnove nego li čehoslovačke. Evo zašto: Jedan je od glavnih preduvjeta lične slobode čovjeka, da unaprijed znade ne samo, što je po zakonu dozvoljeno a što je zabranjeno, nego i što ga čeka, ako prekrši kazneni zakon.

Od ovoga modernoga postulata lične slobode gradjana ne može da bude jači, dapače niti tako jak niti kriminalno-politički niti idealni razlog, radi kojega je stara odredba preinačena. Istina je, da je kaznenomu pravu svrha uspješna zaštita pravnih dobara i interesa. Istina je i to, da je zakon redovno preinačen radi toga, jer stari nije pružao dovoljne zaštite. Samo obrazloženje § 1. čehoslovačke osnove ističe, da pravna sigurnost traži, da svaki gradjanin treba da znade, što smije da radi i što ne smije i da se ne treba bojati nikakovih štetnih posljedica, ako se je prema ovom svom znanju ravnao.

Pravna sigurnost traži isto tako, da svaki gradjanin treba da znade, što ga čeka, ako povrijedi kazneni zakon, i da se ne treba bojati štetnijih posljedica, nego li su odredjene u zakonu, koji je na snazi za vrijeme djela. Ako se dozvoli mogućnost, da on može biti i strože kažnjen po novom zakonu, onda je pravna sigurnost uzdrmana, jer ga se kazni ne po zakonu, koji je povrijedio, nego po kasnijem, koji nije povrijedio, i to samo za to, jer je kasnije zakonodavac došao do uvjerenja, da taj zakon, koji je on povrijedio, nije dosta strog .

Nije po mojem mišljenju ispravna tvrdnja češkoslovačkoga obrazloženja, da je umišljeno pravo učiniteljevo, da ne bude strože kažnjen nego li je odredjivao zakon, za čije je snage učinio kažnjivo djelo.

To njegovo pravo nije umišljeno, nego je realno, pa je ispravno kazao profesor L i s z t, da je kazneni zakon »magna carta« ne samo zločinčeva nego i svakoga gradjanina, jer mu unaprijed zajamčuje, da ga ne će steći veće zlo, nego li je u njemu normirano. Kada država zajamčuje u privatnom pravu stečena prava, gdje se radi samo o imovinskim dobrima, to ih tim više mora da zajamči u kaznenom pravu, gdje se radi o slobodi čovjeka.

Pozivanje na ustavom zajamčenu neodvisnost sudaca ne može da opravda ove odredbe, jer sudac mora da sudi po zakonu

i onda, kada se njegove ustanove ne slažu sa uvjerenjem suca; za njega vrijedi uvijek načelo: »dura lex, sed lex.«

Ne može je opravdati niti činjenica, da je danas zakonodavna vlast postavljena u ruke naroda, jer zakonodavnu vlast ni danas ne vrši narod sav nego njegovi poslanici u narodnoj skupštini. U skupštini pako odlučuje većina i iz nje proizašla vlada, koju većina svim silama drži i podupire. Većina parlamenta može za to, da sebe i vladu svoju što dulje uzdrži na vlasti, da donese zakon, koji niti ne traži pravna sigurnost gradjana niti je u skladu sa pravnim uvjerenjem naroda, pak će ipak po takovu strožem zakonu biti sudjeni gradjani, koji nisu povrijedili taj nego prijašnji blaži zakon.

Ne smijemo nikada smetnuti s uma, da se dobar dio delikata ne počinja iz prezirnih motiva, već iz motiva često vrlo plemenitih a baš su ovi delikti oni, protv kojih se već po prirodi stvari bori žestoko svaka vlada i njezina većina, iz koje je proizašla, jer su napereni protiv njihove eksistencije.

I ovdje je samo prvi korak težak. Napustimo li mi jednom načelo, koje od dobi prosvjete do danas nepokolebivo stoji kao neodsvojiva garancija lične slobode, da stroži kazneni zakon ne djeluje natrag, brzo će se poći i za korak dalje i normirati, da novi zakon djeluje natrag i onda, kada djelo po starom zakonu nije bilo kažnjivo.

I onako se tu ne će raditi o mnogo slučajeva, jer će sudovi do onoga vremena, kad stupi na snagu novi zakon, posvršavati najveći broj za snage staroga zakona učinjenih delikata, a za neznatni broj slučajeva nije nikako vrijedno rušiti ovako važno načelo.

To se ne da opravdati niti s time, da će iznimka u korist blažega zakona uzrokovati u praksi nepremostive neprilike s obzirom na diobu kažnjivih djela i s obzirom na potpuno različiti sustav kazni po novom zakonu, jer neprilike ne će biti nepremostive, već će ih sudac uvaženjem svih okolnosti moći svladati. Glede mjera bezbjednosti nema nikakve dvojbe, da one imadu da djeluju natrag, kako to izrično odredjuje naša osnova u 2. al. § 2., jer se kod njih ne radi o kazni, već o nužnim mjerama, koje se preduzimaju za zaštitu društva, a vrlo često i za zaštitu samoga učinitelja.

Odredba § 3. čeholovačke osnove je dobra, te bi bilo dobro, da ju i naš zakonodavac uvrsti u uvodne odredbe kaznenomu zakonu, jer imade cijeli niz delikata po novoj osnovi, koji se progone na prijedlog ili uslijed privatne tužbe, a imade ih nekoliko, koji se progone uslijed ovlaštenja, dok se po postojećem zakonu progone ureda radi. Ne dodje li analogna ustanova u uvodne odredbe, moglo bi se uzimati, da vrijedi stari zakon za one od njih, koji su za njegove snage učinjeni, premda nema dvojbe, da je novi zakon blaži, jer čini odvisnim progon od ovlaštenja, prijedloga odnosno privatne tužbe, dok osnova krivičnoga postupka stoji na legalnom načelu s obzirom na progon oficijalnih delikata.

Ali pošto naša osnova odredjuje u § 81., da se prijedlog mora podnijeti, u roku od tri mjeseca od dana, kada je oštećenik saznao za krivično djelo i učinioca, a u § 82. odredjuje isto za privatnoga tužioca, to se ova djela ne bi mogla progoniti za snage novoga zakona, ako je taj rok minuo. Time bi bila nanesena nepravda oštećeniku, jer je taj rok protekao i on izgubio svoje pravo bez svoje krivnje, pošto je taj delikat prije bio oficijalan.

II. — Medjunarodno kazneno pravo po našoj i čehoslovačkoj osnovi.

Načelo teritorijaliteta je provedeno posve u obje osnove, jer naša u § 3. odredjuje, da će se ovaj zakon primjenjivati na svakoga, koji u našoj državi učini krivično djelo, a čehoslovačka u § 5. al. 1., da će se po kaznenim zakonima republike kazniti svatko, koji učini krivično djelo na teritoriju republike.

Naša osnova dodaje u drugoj alineji §-a 3., da se domaći brod i vazdušna ladja smatra kao naš teritorij, u koliko se ne nalaze na teritoriju druge države. Čehoslovačka osnova nema analogne odredbe. Dobro bi bilo, da ju uvrsti u osnovu i čehoslovački zakonodavac, da sudac ne bude nikada u dvojbi, da li je nadležan ili nije, kada se kažnjivo djelo učini na brodu ili vazdušnoj ladji.

Prirodno je, da se niti jedna niti druga osnova ne mogu da zadovolje sa potpunom provedbom načela teritorijaliteta, već su morale obje da barem donekle provedu i načela personaliteta, realiteta i svjetskoga pravosudja. Po načelu personaliteta podvrgnuti su naši državljani i u inostranstvu propisima našega kaznenoga zakona.

Naša osnova, provodi ovo načelo potpuno, jer odredjuje u § 6., da će se ovaj zakon primjenjivati na ovozemce i onda, ako učini krivično djelo u inostranstvu, ako u našu kraljevinu dodje ili bude našim vlastima izdan. Provodi ga i češkoslovačka osnova, koja u 6. odredjuje, da se pripadnik republike progoni po kaznenim zakonima republike, ako učini u inostranstvu zločin ili prestupak, te je ovo djelo kažnjivo i po zakonu mjesta, na kome je učinjeno i krivac bude u republici zatečen ili njegova izručba ponudjena.

Naša osnova, kako smo vidjeli nema uvjeta, da djelo mora biti kažnjivo po zakonu mjesta, na kome je učinjeno, ali sadržaje još veće ograničenje, dakle i ovo, u § 8., u kome odredjuje, da se učinilac ne će kazniti: 1. ako je kaznu, na koju je u inostranstvu osudjen, sasvim izdržao; 2. ako je u inostranstvu izvršnom presudom oslobodjen ili mu je kazna oprošćena; 3. ako se krivično djelo po stranom zakonu kazni samo po prijedlogu, odobrenju ili po privatnoj tužbi, a ovi nisu podneseni; 4. ako je pravo na gonjenje ili pravo na izvršenje kazne po stranom zakonu zastarilo.

Po mojem je mišljenju i ovdje naša osnova ispravnije rješila provedbu načela personaliteta, jer nema prave svrhe ponovno potezati kod nas na odgovornost ovozemca, koji je za djelo učinjeno u inostranstvu već ondje kazan izdržao, ili je ondje oslobodjen ili mu je kazan oprošćena ili je pravo na progon po zakonu mjesta, na kome je djelo učinjeno, zastarilo, a po našem nije. U svima tim slučajevima se po češkoslovačkoj osnovi njihov državljanin progoni kod kuće.

U jednom pogledu sužava češkoslovačka osnova provedbu ovoga načela spram naše osnove. Po njoj se ne će smjeti tražiti izručba njihova pripadnika, već samo prihvatiti, ako bude ponudjena, dok toga ograničenja naša osnova nema, dakle će moći naši sudovi i tražiti izručbu ovozemca. Ovo mi se ograničenje češkoslovačke osnove čini opravdanim, jer se ne mogu dovinuti razlogu, zašto bismo mi imali interesa, da tražimo izručbu ovozemca, koji je, istina, nevaljanac, ali nije povrijedio naša pravna dobra i interese, niti ih ugrožava kod nas, a strana ga država na čijem se teritoriju nalazi, ne nudi nama i ne tjera od sebe, dakle joj ne smeta.

I naša i češkoslovačka osnova provode načelo realiteta, to jest štite vlastita pravna dobra, i interese u inozemstvu u daleko većoj mjeri nego li postojeći naš kazneni zakon.

Kako je poznato naš kazneni zakon štiti u inostranstvu samo državu i javne vjerovne papire i novac (§ 38.). Naša osnova odredjuje u § 4., da će se kazniti po ovom zakonu i ovozemac i stranac, koji učini koje od kaznenih djela protiv opstanka države i njenoga ustavnoga uredjenja (§§ 87.—94., 97.—99., 101.—105., 110. odj. 1.), zbog lažnih isprava i mjera §§ 211. t. 1. i 2., 218., 221., 225.), zbog lažnih novaca (§§ 230.—235.) i protiv javnoga morala (§ 279.).

U § 5. odredjuje naša osnova, da će se stranac, koji u inostranstvu učini kakovo drugo krivično djelo prema našoj državi ili prema njenom državljaninu, osim onih, koja su nabrojena gore, kazniti po ovom zakonu, ako on za to djelo propisuje najmanje kaznu zatvora, te taj stranac ovamo dodje ili bude izručen našim vlastima.

Kako se iz ove odredbe naše osnove jasno vidi, štiti ona u velikoj mjeri naša pravna dobra i interese, da ne budu povrijedjena u inozemstvu, jer poziva na odgovornost stranca za svaku povredu njihovu, koja je malo teže prirode, te se kazni zatvorom.

Češkoslovačka osnova odredjuje u § 5., da će se kazniti po kaznenim zakonima republike, tko učini krivično djelo protiv republike (peti odsjek), izuzevši napadaj na stranu državu (§ 144.) i vrijedjanje strane države (§ 145.) protiv narodne obrane (šesti odsjek), protiv češkoslovačkih ustavnih faktora (§ 167.), protiv čehoslovačkih javnih vlasti ili njihovih organa (§§ 179., 181.) tko krivotvori češkoslovački novac (§ 224.), tko češkoslovačkoga državljanina liši života poslije zreloga razmišljanja ili na mah (§§

271. i 272.) ili teško ozlijedi kojega češkoslovačkoga ustavnoga faktora (§ 277.).

Češkoslovačka osnova nije, kako vidimo, provela u tolikoj mjeri načelo realitete, kako naša; ali je, kako ćemo vidjeti kasnije, zaštitila svoja pravna dobra u inostranstvu time, što je u daleko većoj mjeri provela načelo svjetskoga pravosudja.

Izvan svake je dvojbe, da je u životnom interesu svih kulturnih država, da se medjusobno živo pomažu u progonu zlikovaca osobito danas, kada je prelaz iz jedne u drugu zlikovcima tako lagan. Iz toga slijedi, da je svaka kulturna država dužna, da progoni i inostrance, koji je u inostranstvu učinio zločin na stranim pravnim dobrima, a onda dodje na njezin teritorij, jer će onda i druge države progoniti zlikovce, koji na njenom teritoriju učine zločin ili ga učine na njenim pravnim dobrima.

Tuj je naš kazneni zakon išao dalje, nego li idu i jedna i druga osnova. On odredjuje u § 49., da se inostranac, koji je u inostranstvu učinio zločin, imade zatvoriti i ponuditi njegova izručba državi, u kojoj je učinio zločin. Ako ga ona ne će da preuzme, ima mu se suditi po našem zakonu. Samo ako je zakon države, u kojoj je djelo učinjeno, blaži od našega, ima se suditi po blažem zakonu (§ 40.). Po našem kaznenom zakonu kazni se dakle kod nas svaki inostranac, koji je u inostranstvu učinio zločin, a država, na čijem je teritoriju učinio zločin, ne će da ga preuzme.

Ni iz daleka ne ide tako daleko naša osnova, jer odredjuje u § 7., da će se ovaj zakon primenjivati na strance, koji u stranoj državi učine zločin prema stranoj državi ili prema strancu, ako naš zakon za taj zločin propisuje najmanje robiju, ako je došao u našu državu, pak njegovo izdavanje nije traženo, ili je traženo, pak nije dozvoljeno, i ako gonjenje naredi ministar pravde.

Prema tome se ne će potegnuti na odgovornost kod nas stranac, koji je u inostranstvu učinio zločin, kažnjiv zatočenjem. Za strančevu kažnjivost kod nas traži nadalje osnova, da progon naredi ministar pravde. Ovaj zahtjev postavlja osnova radi toga, jer sud ne može prosuditi, imade li naša država razloga, da se takov stranac progoni ili nema, te kako postupa država, na čijem je teritoriju zločin učinjen prama nama u analognim slučajevima. To može da prosudi samo ministar pravde.

Ne će se progoniti kod nas stranac, ako je kaznu, na koju je u inostranstvu, gdje je djelo učinio, osudjen, sasvim redovno, ako je u inostranstvu izvršnom presudom oslobodjen, ili mu je kazan oprošten, ako se krivično djelo po stranom zakonu kazni samo po prijedlogu, odobrenju ili po privatnoj tužbi, a ovi nisu podneseni, ako je pravo na gonjenje ili pravo na izvršenje kazne po starom zakonu zastarilo (§ 8.).

Češkoslovačka osnova normira u § 7., da se imade stranac kazniti po kaznenim zakonima republike, ako je u inostranstvu učinio krivotvorenje stranoga novca (§ 224.), trgovinu bijelim

robljem, postupanje s čovjekom kao sa robom (307.), ili takovo krivično djelo, na čiji je progon obvezana republika medjunarodnim ugovorom. U svim ovim slučajevima progonit će se stranac samo onda, ako je u republiku došao, te ne bude izručen.

Učini li stranac u inostranstvu drugo koje zločinstvo ili prestup, kazniti će se po kaznenim zakonima republike, ako je to djelo kažnjivo i po zakonu mjesta, gdje je učinjeno, ako se krivac zateče u republici, izručenje nije isključeno i ministar pravde naredi gonjenje.

Kako se iz ove odredbe razabira i kako smo već gore istakli, prihvaća češkoslovačka osnova u većoj mjeri načelo svjetskoga pravosudja nego li naša osnova, jer ne samo da ne ograničuje progon stranca radi krivičnoga djela, učinjena na stranom teritoriju i na stranim pravnim dobrima, na zločine, kažnjive robijom, već ga proteže i na prestupke.

Prirodno je, da stavlja kao uvjet svome progonu, da nije isključena izručba učiniočeva, jer se izručba isključuje samo kod političkih krivičnih djela.

Naša osnova ne govori ništa o tome, da li se kazneni zakon proteže i na vojna lica, dok češkoslovačka osnova u § 4. kaže, da kazneni zakoni vrijede i za vojna lica, u koliko nije u zakonu izrično što drugo odredjeno.

Ta se odredba obrazlaže ovako: Kazneni zakon ima da bude opće pravo, to jest pravo, koje vrijedi za svakoga. Od njegove snage ne smiju da budu izuzeta u demokratskoj republici ni vojna lica, kako izrično odredjuje § 4. One posebne odredbe za ova lica, koje proizlaze iz prirode vojne organizacije, i potrebe uspješne odbrane države, bit će sadržane u zasebnom zakonu (vojnom kaznenom zakonu), koji će se ograničiti na neophodno nužne promjene i dopune.

Ova je odredba češkoslovačke osnove sasvim opravdana, jer doista nema u modernoj demokratskoj državi razloga, da i vojna lica ne budu podvrgnuta snazi općega kaznenoga zakona za proste delikte, te da se snaga vojnoga kaznenoga zakona ne ograniči samo na vojne delikte u strogom smislu riječi.

O socijologiji i socijološkoj primjeni.

Napisao dr. Leo Rotter, odvjetnički perovodja u Zagrebu.

Gotovo u svim životnim prilikama dolazi danas do upotrebe riječ »socijalan«, »socijalnost«. U dnevnim izvještajima štampe, u komunikejima političkih stranaka, radnim programima vlada i društava — svuda opetovano nalazimo te riječi. Branitelji se u svojim obranbenim govorima pozivaju na socijalnost i socijalno osjećanje sudaca, a tim se riječima služe i propovjednici sviju vjeroispovijesti. Posvuda se čuju ove riječi poput krilatica. A nema sumnje, da se njima hoće da izrazi potreba, da pojedinci

saradjuju medjusobno, kako bi se tom saradnjom olakšao i usavršio društveni život. Kao da je u ovim riječima sadržano ono najbolje, što današnje ljudstvo nosi u sebi, kao da se u njima odrazuje duh našega vremena. A takov duh danas nije tek ideologija pusta i beskrvna, već je sadržina i političkih pokreta, koji idu zatim, da usavrše društveni poredak. Zaista, takov sadržaj riječi »socijalan«, »socijalnost« krči sebi put i revidira osnovne principe dosadašnjega društvenoga poretka. Sam Vidovdanski ustav u nekoliko je navrata kao naš osnovni državni zakon nastojao, da oživotvori sadržaj spomenutih riječi, da i ne spomenemo sovjetske Rusije, koja je u svojim dosadašnjim zakonodavstvima uzakonila i kao vrhovno načelo postavila socijalnost i socijalnu odgovornost. Slično vidimo i u fašističkoj Italiji.

Držimo, da je socijalni momenat u razvitku ljudskoga društva vrlo značajan za današnji stepen njegova razvitka. Mi smo na ovom mjestu, drugom zgodom, nastojali pokazati, do kojih blagodati mora nužno dovesti okolnost, da je socijalna savjest probudjena, te da nije više moguć pad u doba puste i mračne samoživosti.

A čovjek spreman po svojoj prirodi, da sva saznanja unutarnjega svijeta svrsta i sredi, kako bi ih čim lakše uočio i u izvanjskom svijetu, počeo je na osnovu svojih saznanja u pogledu socijalnosti graditi novu nauku. Tako je došlo do istraživanja, kojima je zadaća, da istraže sve okolnosti, po kojima se razvija život društveni, socijalni, a to je eto s o c i j o l o g i j a.

Nije nam do toga, da sada pružimo historijski pregled razvitka ove vrlo mlade nauke, naprotiv nastojat ćemo, da u ovome prikazu udjemo u njenu bit, da saznamo, što je zapravo socijologija, ta od sviju najsavremenija grana nauke. To je tim zanimljivije, jer se socijologija unatoč, što je kao nauka vrlo mlada, vinula nad sve znanosti, na ju je Gumplovicz i mogao nazvati kraljicom znanosti. Nije ni čudo, da je tako, jer je socijološko traženje istine prodrlo na sva područja istraživanja ljudskoga uma i srca. Čini se stoga, da je socijologija ili bolje njena metoda ona prava, te se jedino njome mogu steći živa i životu vjerna saznanja.

Pred malo vremena održan je u Wienu socijološki kongres, na kojem su se raspravljali svi problemi moderne socijologije. A kažemo li, da su se ondje raspravljali svi problemi, koji danas zaokupljaju ljudstvo, koje i opet ima revidirati stare vrednote, da izgradi svoj nazor na svijet, najjasnije smo pokazali od kakova je ogromnoga značenja socijologija. Na žalost nemamo pri ruci detaljni prikaz o toku raspravljanja na ovom kongresu. Ipak, da pokažemo, kako je daleko pokročilo socijologijsko istraživanje, spomenut ćemo, da je medju ostalim bio na dnevnom redu prikaz Zolinih djela u socijološkom svijetlu. To znači, da se kušalo dati sliku socijanoga stanja jednoga razdoblja — sve u cilju, da se uporedbom minuloga razdoblja sa sadašnjicom uzmože pospješiti socijološka primjena. A ne treba ni spomenuti, jer se samo sobom pokazuje, od koje je važnosti jasna predočba o minulom razdoblju, prikazana u socijološkom svijetlu u pogledu olakšanja i usavršenja života društvenoga naših dana. Uostalom o toj primjeni govorit ćemo još kasnije. To je eto zadaća komparativne socijologije. Na ovom kongresu se raspravljalo takodjer potanko o socijološkom smjeru, koji zastupa Wiese o t. zv. Beziehungslehre, koji je po našem mišljenju najistančaniji način socijološkoga traženja istine. Ali o toj nauci ljudskih odnosa bit će govora drugom zgodom više i opširnije. Tim važnija bila su sva ta raspravljanja, jer se radilo o temama, koje izviru iz svagdašnjega žvota, a tamo iznesena saznanja nisu tek puke apstrakcije, preko kojih bi se moglo ili bar smjelo preći bez dubljih obzira na dnevni red.

Danas prevladava misao kolektivna, a to je bitan napredak u razvoju ljudstva za razliku razdoblja, u kojem je čovjek, pojeginac, bio sve. Ipak se kod nas o tom vodi vrlo malo računa. Zato nije čudo, da kod nas malo tko mari za nauku o društvu, za socijologiju, premda je ova u svojem razvitku stigla već vrlo daleko. Kod nas nema izgradjenoga socijološkoga gledanja, ma da već više godina imademo na sveučilištu katedru za socijologiju, a osim toga ima kod nas i Socijološko društvo, koje se bavi socijološkim traženjem istine. Priznajemo, da izgradnja socijološkoga nazora na svijet nije laka i da treba dugo raditi na tome. No obzirom na sve dosadašnje navode hoćemo da se osvrnemo na dosadašnji rad socijološkoga društva u Zagrebu kao foruma, koji ima da ostvari postulate socijologije.[1])

Stvar nije laka već i zato, jer je socijološki rad u tom društvu nevezan i ovisan o pojedincima, od kojih svaki radi na svoju ruku. Kada bi pojedinci i bili voljni, da se podvrgnu odredjenomu programu rada, stvar ne bi bila lakša, jer je gotovo nemoguće postaviti takov plan, koji bi se mogao dosljedno provesti.[2]) Ipak je u samom društvu u više navrata bilo govora o programu za rad, jer se odmah u početku pokazalo, da će se bez toga sile iscrpsti, te da ne će doći do stvarnoga uspjeha, — ili bolje, da bez

[1]) § 2. pravila socijološkoga društva glasi: »Društvu je svrha, njegovati socijalne nauke, proučavati socijalne i ekonomske prilike našega naroda, te na osnovi takovih proučavanja djelovati u pravcu narodno-prosvjetnom, ćudoredno uzgojnom i socijalno političkom.«

[2]) § 3. pravila glasi: »Da se postigne društvena svrha društvo će: a) priredjivati predavanja, rasprave i ankete; b) izdavati publikacije, c) ustrojiti pristupan najširoj javnosti socijalni muzej s knjižnicom, obuhvatajući sve, što se odnosi na kulturne, socijalne, gospodarske i zdravstvene prilike našega naroda; d) obraćati se na oblasti, korporacije i pojedince inicijativom, prijedlozima i mnijenjima; e) sabirati materijal iz narodnoga života; f) razvijati djelatnost za ciljeve, označene u § 2. ovih pravila, na sve načine, koje dopuštaju postojeći zakoni i vladine naredbe; g) pribirati materijalna sredstva sabiranjem članarine, darova, zapisa i potpora«.

toga ne bi bilo moguće ispuniti dužnosti, koje valja ispuniti obzirom na okolinu, u kojoj živimo.

Da se odmah zadržimo kod riječi »dužnost«. Zaista socijološko društvo više nego ikoje i više nego ma tko ima dužnost, da vodi računa o činjenici, da su u ove naše dane mnoge društvene vrednote antikvirane, da na miesto ovih treba postaviti nove, savremenije. Društvo je o tome i vodilo računa, a obzirom na rad pojedinih predavača u minuloj godini može se reći, da je Socijološko društvo oživjelo, da je pokazalo živo i neposredno razumijevanje za široki pokret u svijetu, kojemu je osnovka socijalnost.[3]) Uz to je baš socijološko društvo svratilo pažnju na prevažnu činjenicu, da je socijalna savjest probudjena u tolikoj mjeri, da je ne će uljuljati u stoljetni san vjerojatni časoviti neuspjesi obzirom na ostvarivanje težnje oko usavršivanja i olakšanja života društvenoga. Drugim riječima, socijološko je društvo s uspjehom stavilo na dnevni red kod nas rješavanje socijalnoga pitanja u svim njegovim varijantama kao što i rješavanje toga pitanja u suštini.

Ako su počeci oko izgradnje socijološkoga nazora na svijet kod nas vrlo skromni, tim je očitija dužnost, da izgradimo forum, koji će ispitivati socijalne pokrete, jer i kod nas se pokazuju ovi u punoj mjeri i na svakom koraku. Mi ne možemo i ne smijemo u tom da zaostanemo. No to je samo jedna strana spomenute dužnosti, dok je druga njena strana u tome, da svoja saznanja učinimo svojinom širokih slojeva, da oko sebe tako budimo socijalnu savjest. A ovako stečena saznanja, crpljena iz kojega najužega i šireg okoliša, valja preobraziti u jedan živi pokret za ostvarenjem društvenoga života na više. — Ova upravo spomenuta druga strana te dužnosti nije samo teoretska i platonska, već je tolika, da je na svima, koji su je uočili, baš solidarna odgovornost za uspjeh odnosno neuspjeh.

Polazeći s ovakova gledišta ističemo, da na rad pojedinaca za društvo gledamo genetički, jer je to jedini način, po kojem se može doći do stvarnih zaključaka. Uz to valja imati na umu, da je odlika svakoga stvarnoga rada metoda i sistem, — bez njih nema u radu uspjeha. Ipak ne žalimo, da u dosadašnjem socijološkom radu nije bilo metode ni sistema. Evo zašto. Imajući pred sobom pregled prošlogodišnjega rada, niz predavanja održanih bez ikakova naročitoga programa za rad, vidimo pred sobom suštinu toga nesistematskoga rada. A sad treba dalji rad organizovati i udesiti prema mogućnostima, koje dosadašnji nosi u sebi, dakle organički.

[3]) Od početka ove godine do 15. travnja su držana ova predavanja: Dr. Mihalić: O samoupravama II. dio; — Dr. Pilar: O životu i smrti, dizanju i padanju naroda I.; — Dr. Frank Hoffman: O Kanadi (zemlja i ljudi); — Dr. Lunaček: O poreznoj reformi, napose sa socijalnog gledišta i s obzirom na t. zv. porezni moral; — Dr. Pilar: Rad kao socijalan i kao filozofijski problem; — Dr. Zarnik: O značenju antropologijskog ispitivanja pučanstva; — Dr. R. Horvat: O povijesti hrvatskih cehova; — Ing. Poštić: Porezna reforma i poljoprivreda; — Dr. Pilar: O životu i smrti, dizanju i padanju naroda, II.

Kako je zapravo tekao taj dosadašnji rad? Već smo u početku spomenuli, da je pokazivao jaku sklonost za raščišćivanje socijalnih problema, i sasvim prirodno, jer su to problemi najvrijedniji i tiču se u prvom redu društva i kolektivnosti. Raščinjala su se pitanja, koja se bave traženjem novih društvenih vrednota, da ne kažemo problemom novoga društvenoga poretka. Ipak nije suvišno istaknuti, da rad Socijološkoga društva treba da bude socijološki, čime zapravo hoćemo reći, da metoda toga rada treba da je socijološka. A baš u tome je upravo spomenuti organizatorni momenat, premda za naše prilike leži istodobno u njemu najveća teškoća. U nas je naime socijološka metoda malo poznata. U samoj nauci kod nas socijološko traženje istine baš nije na dnevnom redu, sudeći bar po rezultatima. A osvrnemo li se na načine djelovanja u javnom životu kod nas, naročito u politici, tada upravo vidimo, da socijološki momenat gotovo i ne dolazi do izražaja. Daleko smo od toga, da sve dobro vindiciramo za socijološku metodu. No očito je, da se olakšati i usavršiti dade život društveni jedino radom, koji se osniva na ispitanim i prokušanim saznanjima, koja su neposredno crpljena iz društva. To vrijedi za svaki rad a pogotovo za politiku kao društveni rad par excellence. Kada bi svojim radom postigli, da bar omladina počne socijološki promatrati život oko sebe, učinili bismo bez sumnje mnogo. Time bi i te kako pospješili politički odgoj svoje sredine, a sigurno će se svi složiti u tome, da bi to bio najveći uspjeh, koji se u dalekoj budućnosti može postignuti.

A govoreći sve ovo vrijeme o socijološkoj metodi, ne mislimo pri tom na jednu metodu, koja bi crpila svoje osnove iz bilo koje socijološke škole, biološke, organizističke, psihološke ili koje druge. Treba imati na umu, da je socijologija nauka o društvu, te da ima istraživati uzročnosti, po kojima dolazi do konkretnih životnih oblika društva, sve to u vidu olakšanja i usavršenja života društvenoga. Stoga nam se u tom pogledu čini vrlo shodnim Ratzenhoferovo gledište, koje, izgleda, proizlazi iz središta životne snage samoga društva. U svojem sistemu pozitivne etike, a to treba da je rezultat socijološkoga istraživanja. Ratzenhofer dovodi socijologiju u najuži dodir s nekim unutarnjim kotegorijama čovjeka (eto momenat organički), koji u sebi nosi socijalnu odgovornost. A to su: spoznavanje, osjećanje, htijenje. Tako dolazimo do socijologije spoznavanja, osjećanja i htijenja, dok je sinteza svega toga primijenjena socijologija. — Odmah ćemo spomenuti, da bi potonja t. j. primijenjena socijologija imala da bude program i sadržaj socijološkoga rada. A sad da se samo u kratko osvrnemo na tri prvo spomenute mogućnosti socijološkog istraživanja.

Socijologiji saznanja — kako kaže Ratzenhofer — je zadaća, da objasni značenja skupnih pojava, tipičnih pojava, koje dolaze do izražaja u pojedinim riječima, te su preteče pojmo-

va. Nadalje imade razjasniti važnost jezika i utjecaj pojedinih jakih ličnosti na društvo. — Socijologija osjećanja ima promatrati psihologiju gomila. — Socijologija htijenja treba da istražuje skupnu volju, koja se očituje u običajima, pravu, modi itd., te se prenosi običajima i predajom. — Primijenjena socijologija ima promicati i svrsi shodno odgajati pojedinca i društvo.

I doista, takovo gledanje na svijet znači, da je socijološko. A odatle proizlazi, da rad oko ostvarenja takove primijenjene socijologije, dakle praktički rad, ne može biti bez ideologije. Baš naprotiv, takov se rad dade zamisliti jedino kao refleks upravo u velikim konturama spomenutih osnovnih idejnih poteza pri rješavanju i izgradnji društvenih problema. Nije ništa lakše nego zastraniti na tom putu. Tim je važnije, da svoj rad u borbi za jedan socijološki nazor na svijet zaista stavimo u okvir, što smo ga upravo spomenuli. To ćemo moći lako, jer odgovara svim naprijed spomenutim postulatima za uspješan rad. Organičan je, nosi u sebi metodu i sistem, a uspjeh stoga ne može izostati.

Što treba, da se čini? Na to pitanje ima samo ovaj odgovor. Treba, da istražujemo kvalitativno i kvantitativno saznanje, osjećanje i htijenje čovjeka u društvu uopće, ali napose treba da istražujemo stepen saznanja, osjećanja i htijenja čovjeka u našem društvu. Tim više što je to jedini način, da se ostvari primijenjenom socijologijom pozitivna etika. Priznajmo samo: htjeti nije moći, a jao onome, tko ne zna, što hoće, a što može. Taj ne zna za omjer snaga, te je isključen za uvijek od mogućnosti, da stigne u razvitku na pravo mjesto.

Ne treba napose isticati, da se primjena, o kojoj govorimo, ima u prvom redu ticati nas samih. Rad upravljen na ovaj cilj tim je plodniji, jer je očito, da ćemo poslužiti i istini uopće, budemo li iz svoje okoline i iskorijenili čim više laži, ma radilo se i o životnim lažima. Imajući u vidu svijesno ovakov cilj, držimo, da bi primjerice bilo moguće u dogledno vrijeme postići znatne uspjehe u pogledu fiksiranja socijalnoga tipa naše sredine. Pogotovo, jer su uslijed političke konstelacije sve socijalne komponente, da tako kažemo, in statu nascendi. Pri tom i ne ističemo neuskladjenost drugih snaga, koje kod izgradnje države dolaze u obzir, a koje su kod nas različite poput mozaika. Fiksiranje socijalnoga tipa nije jednostavna stvar, jer nema ni rasno čistih tipova, ali ipak ima osobina, po kojima se pripadnici jedne etničke skupine razlikuju od pripadnika druge skupine. No valja stvar gledati teleološki, drukčije nije ni moguće. Primjera radi, spomenut ćemo poznata dva tipa, kako su se pokazala u konačnom razvitku, koji je dakako trajao stoljeća: anglosaski i romanski tip, ali odmah moramo dodati, da ćemo ta dva tipa ogledati, kako su se razvili obzirom na državu (teleološki momenat). Taj obzir nas ne smeta, baš naprotiv, u njemu je težište, jer nam nije do pukoga socijologiziranja, već nam je do socijološke primjene.

U Anglosasa pojedinac je izlazna točka svake životne inicijative, a država se smatra tek kao posljedak takove životne

energije. Tako se dade razumjeti ona, za anglosaski javni život tako važna uredba selfgovernementa, što zapravo znači, da svaki u svim svojim životnim prilikama vlada i odlučuje sam sobom. U Romana je naprotiv država svemoćna i izlazište svega dobra i zla gradjana, koji državu moraju priznavati regulatorom svojih životnih prilika. Uočivši sve to, lako ćemo razumjeti cijeli razvoj kontinenalnoga razvitka, Rousseaua, prosvjećeni apsolutizam, demokratsku misao sa svim njezinim dobrim i lošim posljendicama. A jedino u tom savezu moći ćemo u drugu ruku shvatiti mogućnost i zamašitost odluke u pogledu reorganizacije British Empira, koja veličinom svoje koncepcije baš ovih dana zadivljuje cijeli svijet.

A kako je s tim kod nas? Koji je u nas primarni odnos pojedinca prema društvu i obratno, koja je tendencija razvitka u tom pogledu? Zar u traženju odgovora na ova pitanja ne leži i te kako važna zadaća? Kada bismo u tom pogledu došli do jedne svoje istine, zar nas ne bi učinila svijesnijima, jačima i boljima!

U savezu sa svim tim spomenut ćemo samo sa par riječi probleme, o kojima bi naročito trebalo raspravljati. Problem uzgojnih faktora, problem administracije životna su pitanja i ne bi smjela više otpasti s dnevnoga reda, dok se ne dodje do saznanja, koja će omogućiti primjenu. Socijalni obziri u medicini daju ogromno polje za istraživanja. Naročito je vrijedna okolnost, da je u socijološkom društvu po njegovu predsjedniku svraćena pažnja na problem prava. U savezu sa činjenicom, da su kod nas sve energije u nastajanju, to je doista vrlo važno područje za socijološku primjenu. To vrijedi jednako za javno kao i za privatno pravo. Primjera radi da spomenemo naš novi interkonfesijonalni zakon. O sretnom rješenju problema, koji taj zakon ima riješiti, u velike ovisi napredak naše države, u kojoj vjeroispovijest igra i te kako važnu ulogu.

Baš zbog toga, jer je taj pravni momenat od tolike važnosti, treba uočiti jednu naročito zanimivu okolnost. U ove naše dane postigla je naime u svojem razvitku jedna grana javnoga prava — medjunarodno pravo — vrlo značajnu fazu. Izgleda, da ljudstvo kao nikada dosele traži kokretne oblike, u koje bi moglo usaditi svoja saznanja u pogledu ostvarenja socijalne pravde i osiguranja mira. Sva ta nastojanja idu danas za tim, da se nadje uspješan način preveniranja ratu. Ta je okolnost za nas tim važnija, jer je naša država po svojem položaju pozvana, da bude na Balkanu u neku ruku regulator mira.[4])

Na ovom mjestu bilo je već u više navrata govora o Ligi naroda u Ženevi, tome instrumetu mira, i mi ne ćemo ovom zgodom pobliže razmatrati dosadašnje njene uspjehe i koji su iz-

[4]) Spominjemo, da je povodom nekih predavanja u Socijološkom društvu upravo pred godinu dana u Zagrebu osnovano Društvo za Ligu Naroda.

gledi, da Liga bude zaista instrumenat mira. Nas naprotiv u savezu s dosadašnjim razlaganjem zanima pitanje, je li danas društveni razvitak tako daleko, te bismo s pravom mogli u dogledno vrijeme očekivati ostvarenje velikih postulata medjunarodnoga prava. A da uzmožemo dati odgovor na ovo pitanje, osvrnut ćemo se samo s nekoliko riječi na sam razvitak medjunarodnoga prava. Tim više, jer se samo tako dade shvatiti činjenica, da je medjunarodno pravo nužno i logično moglo stupiti u fazu svoga ostvarenja jedino u današnje vrijeme i u razdoblju, za koje su značajne riječi »socijalan«, »socijalnost«. Doista ostvarivanje »esprit d'internationalisme« najvrijedniji je plod nazora na svijet, kojemu je svrha socijološka primjena.

Poznato je, da je pravni poredak pravom uredjeni životni poredak. Razmotrimo li položaj pojedinaca u društvu, vidimo, da djelujući dolaze u doticaj s drugim pojedincima, a isto tako dolaze u doticaj organizovani pojedinci, društva. Privatno pravo, koje uredjuje položaj pojedinaca unutar njihove zajednice, bilo je savršeno izgradjeno već onda, dok još nije bilo pojma medjunarodnoga prava u današnjem smislu, koje ima urediti odnose izmedju organizovanih društava. Nije tek slučajno, da u Helena i Rimljana ne nalazimo ovako izražen pojam medjunarodnoga prava, premda su Rimljani, izgradivši do savršenstva sistem privatnoga prava, postavili gotovo sve osnove današnjega pravnoga poretka. Rimljani su, istina, afirmirali onu vječnu borbu za pravo, koja u čovjeku neprestano traje. Stvorili su golemi sistem obveznoga prava, koji se osniva na najdubljem ljudskom saznanju, da je svaki odnos u životu izmedju pojedinaca uvjetovan davanjem i primanjem, do ut des, te je i danas to saznanje osnovka za izgradnju više životne forme izmedju pojedinaca. Ali danas to ne zadovoljuje, jer je naš interes posvećen izgradnji ne privatnoga, nego javnoga pravnoga poretka. Mi težimo za izgradnjom više životne forme izmedju država.

Ne čudimo se, da Rimljani za životni poredak država, premda su pravni poredak obzirom na pojedinca izgradili do savršenstva, nisu ništa učinili, jer ni kasniji golemi pokreti ljudstva nisu za ovu stvar učinili mnogo: humanizam, reformacija, francuska revolucija. Svi ovi pokreti za ovu stvar nisu donijeli mnogo, osim začetaka dogmatskoga medjunarodnoga prava, koje unatoč kodeksa u praksi nije sve do nedavna značilo gotovo ništa.

A nije tek slučajno, da se medjunarodno pravo sa svrhom, da se stvori pravom uredjeni životni poredak izmedju društva, istom u naše dane počelo da afirmira. Nije čudo zato, jer ipak najjače pravo je pravo na razvitak. Izgleda, da je ljudstvo danas — potreseno velikim zbivanjima posljednjega decenija — doista progledalo, te mu je u sadašnjoj fazi razvitka imanentna i najvažnija težnja, da se usavrši i olakša društveni život. Nestalo je puste samoživosti prijašnjih razdoblja, interes socijalni prevladava, životni »Credo« današnjih naraštaja je izražen u rješavanju socijalnoga pitanja, a s tim u vezi nužno i organički ima se pre-

obraziti odnos izmedju država. Socijalna pravda i prevencija ratu su krilatice, koje je sadašnjica stavila visoko na svoj stijeg. Sazrela je potreba rješavanja socijalnoga pitanja, a po tom je i potreba izgradnje medjunarodnoga društvenog poretka došla na dnevni red. Socijološko traženje istine urodilo je zahtjevom, da se medjunarodni sporovi rješavaju umjesto putem rata i sile putem prava.

Bilo je i prije takovih nastojanja u povijesti, alj se nisu mogla ostvariti, jer nije bilo za to pretpostavki. Danas je — držimo — drukčije. Izgleda, da je sama po sebi prodrla vjera u to, da je svaki odnos u životu, dakle i odnos izmedju država, uvjetovan onom velikom istinom: davanje i primanje, do ut des. Ako je doista tako, onda nema zapreke, da kulturno ljudstvo zaista izgradi i postigne skupni život na više.

Mnogi će sumnjati i biti skeptik u pogledu mogućnosti, koje mi pripisujemo pravu obzirom na ostvarenje socijalnoga mira i mira medju narodima. Ipak smo uvjereni, da će svatko priznati, da je upravo prikazani razvitak medjunarodna prava neobično značajan i veliki uspjeh razdoblja, kojemu je teorija socijologija i praksa socijološka primjena.

Nešto smo se pobliže, a zbog njegove zamašitosti, osvrnuli na problem medjunarodnoga prava u socijološkom svijetlu i držimo, da nam je uspjelo pokazati, kako socijološki nazor na svijet sasvim organički vodi do pozitivne etike, a kao što je na ovom području, tako je i na svima ostalim.

Iznijeli smo sve to uvjereni, da je u našim prilikama jedino ispravno socijološko gledanje na svijet. Jedino njime moguće je uočiti velike nage, koje previru u nama i medju nama, i jedino tako je moguće u pravo vrijeme postaviti sve na pravo mjesto. Jedino je tako moguće učiniti nešto, da se olakša i usavrši život društveni. A u tome se i sastoji koristan rad za narod, dok sve drugo je — da tako kažemo — puko socijologiziranje i daleko od svake socijološke primjene.

Literatura: Dr. Carl Meyer, Untersuchungen über die Methode der Socialwissenschaften und der Politischen Oekonomie insbesondere. Leipzig 1883.; — Gustav Ratzenhofer, Positive Ethik. Die Verwicklichung des Sittlich Seinsollenden, Leipzig 1901.

Nejasnosti, koje ostavlja novela zakona ostanovima.

Napisao dr. Bogdan Prica, odvj. perovodja u Zemunu.

Namjera je ovim recima, ne da kritikuje socijalno-političnо stanovište našega zakonodavca u stanbenom pravu, nego da pokušaju ocijeniti, koliko je zakonodavcu uspjelo, da svojemu stanovištu dade zaokružen i juristički mogući izražaj u sadašnjem

zakonu o stanovima, njegovu pravilniku, te noveli, koja je stupila 1. studenoga 1926. na snagu. Radi se dakle o jednoj imanentnoj, zakonodavno-tehničkoj kritici. I ako ova kritika ima i tu dalju neskromnu namjeru, da prema svojoj snazi makar i malo upliviše na zakonodavca prilikom donošenja eventualnoga pravilnika k našemu noveliranomu stanbenomu pravu, ipak nam je nemoguće preći preko našega općega suda o tom pravu.

Zakon o stanovima od 15. V. 1925., pravilnik tome zakonu, te zakon o izmjenama i dopunama toga zakona od 23. X. 1926. sadržavaju brojne griješke, kontroverznosti i nejasnosti, da tu niti ne treba naročite juristička spreme, da ih se otkrije. Zaista ne možemo se oteti prigovoru, da se u tako važnim pitanjima donašaju tako loši zakoni. Nejasnosti su mjestimice tako očite, tako na dlanu, da se čovjek ne može oteti utisku, da ih se je svjesno unijelo u zakon povodom sukoba vlasničkih i najamničkih interesa — time, što se je taj sukob na najlakši način riješio tako, što se je sa riječima zakona jednoj i drugoj stranci dalo pravo, a praksi — t. j. upravnoj vlasti — prepustilo, da ona po svojoj uvidjavnosti s time izidje nekako na kraj.

Tako na pr. onaj osobiti čl. 8. jasno odredjuje u 3. stavu, da se dijelovi stana mogu davati u podnajam samo privolom vlasnika, čime se je htjelo zadovoljiti vlasničku stranu, — a u stavu 4., da sud može prisiliti vlasnika, da primi u ime podnajamničkoga doprinosa iznos, koji on odmjeri kao shodan u konkretnom slučaju podnajma, t. j. da trpi odnosni podnajam, čime opet kao da se je htjelo zadovoljiti najamničku stranku. Ovu istu misao konačno izrazuje i 2. stav istoga člana, samo na nejasniji način.

Nije nam namjera, da ulazimo u procesualno stanbeno pravo, koje takodjer vrvi od raznih juristička kurijozuma, nego ćemo se zadržati na materijalno-pravnim propisima, t. j. onima, koji su sadržani u I. dijelu zakona o stanovima, koji dio bez pravoga razloga ima naslov: »Opće odredbe«.

Materijalno pravo stanbenih ograničenja uslijed rata, t. zv. stanbeno pravo možemo podijeliti u dva dijela: u propise o tome, koji objekti potpadaju pod dispoziciju sudova za stanove — ili prema negativnoj formulaciji našega zakona: koji ne potpadaju pod tu dispoziciju, — te u propise o tome, u čemu se sastoji ta dispozicija. Ova se pak dispozicija sastoji u glavnom iz trojega, pa se prema tome i dalje odnosni propisi raščlanjuju: prvo, što se izvjesni stanari štite na taj način, da im se može otkazati najam samo iz naročito kvalificiranih razloga, — zatim što se stanovi u slučaju ispražnjenja dodjeljuju izvjesnim licima prema nahodjenju suda, — i konačno što se autoritativno reguliše visina najamnine. Sva su tri ova ograničenja neovisna jedno od drugoga, te pored ostaloga može poslužiti kao mjerilo strogosti zakona prema kućevlasnicima i to, da li su usvojena sva tri ograničenja ili samo neka od njih. Tako bi n. pr. prema 8. čl. novele poslije 1. svibnja 1927. otpalo drugo ograničenje, pošto se od toga roka

dalje ne bi više ispražnjeni stanovi dodjeljivali, te bi ostalo samo prvo i treće ograničenje. Medjutim moramo nuzgred spomenuti, da je ovaj beneficiji, dan kućevlasnicima, po stavu 1. čl. 6. potpuno iluzoran, pošto se u 2. stavu toga člana izuzimaju državni činovnici premješteni u medjuvremenu od 1. svibnja do 1. studenoga 1927., a to znači prema dosadanjemu iskustvu, da će se svaki ispražnjeni stan opet oblasno dodijeliti, pošto će se uvijek naći premještenih činovnika. Time opet kao da je učinjena neka trgovina sa jednim dijelom podanika: što im se u jednom stavu daje, u drugom im se oduzima. I ne samo to: položaj je vlasnika po 10. čl. novele pogoršan prema 20. čl. st. 5. zak. od 15. svibnja 1925. U potonjem se je davao vlasnicima na slobodno raspolaganje ispražnjeni stan, ako se za pet dana nije javio nijedan reflektant, a od 1. svibnja 1927. će vlasnik morati na isti beneficij čekati dva mjeseca ili 60 dana. Uz to je 8. član novele zato nepravedan, što uvažuje stanbenu potrebu činovnika, premještenih poslije 1. svibnja 1927., dočim ne uvažuje potrebu onih činovnika, koji su prije toga, i možda davno prije toga premješteni, te se zlopate bez stana, a što je medjutim protivno općoj ideji, na kojoj je naše stanbeno pravo zasnovano, pa i izričitomu propisu 20. čl., 2. stava zak. o stanovima, koji daje prednost ranijoj prijavi za stan.[1])

[1]) Mislimo, da ostajemo još u okviru imanentne kritike, ako navedemo, u čemu je sve novela pogoršala položaj vlasnika prema matičinomu zakonu, i kako su iluzorni i bagatelni ustupi učinjeni vlasnicima po tom zakonu, jer je očito, da je novela donašana ne možda, da ukloni nejasnosti zakona, nego da posluži kao prelaz k normalnim stanbenim prilikama. — Vlasnicima se je pogoršao položaj osim spomenutim dvomjesečnim čekanjem, da dodju do slobodne dispozicije, još i time, što je odredjeno u 4. čl. novele, da se može ex offo iseliti takova najamnika, koji ima kuću u istom mjestu i koji će prema tome redovno moći da plaća veću najamninu, dočim je to po zakonu o stanovima bio samo razlog, kojim se je po svojoj volji mogao poslužiti vlasnik (čl. 6.). Zatim im je pogoršan položaj time, što sada mogu najamninu kod stanova sa četiri sobe povisiti za osam puta, a prije su ju mogli povisiti za devet puta, — i konačno time, što će kod stanova sa preko četiri sobe morati trpiti, da se ti jedinstveni stanovi dodijele dvojici reflektanata (arg. a contrario st. 1. čl. 6. novele).

Prema tim teretima iščezavaju ustupci. Gore je već razloženo, kako je iluzoran ustupak to, što od 1. svibnja 1927. ima otpasti ograničenje dodjeljivanja ispražnjenih stanova. Drugi ustupak bi bio u 2. članu novele, gdje se dozvoljuje izuzeće i drugoga stana u zgradi sitnoga sopstvenika, ako dokaže, da nema više ukupnoga mjesečnoga prihoda od D. 2000.—. Konačno bi glavni ustupak imao biti, što će se 1. studenoga 1927. uopće osloboditi stanovi(!). To sadržaje 9. čl. novele, koji po svojoj stilizaciji natkriljuje sve dosadanje propise. Po njemu imade vlasnik, koji hoće da krene najamnika 1. studenoga 1927., istome otkazati kod nadležne izvršne vlasti (kakova je to vlast?) i to do 1. listopada 1927. Poslije toga više ne može kod izvršne vlasti otkazivati, nego kod redovnoga suda, a prije toga može otkazivati kod izvršne vlasti počev od 1. studenoga 1926. Izvršna pak vlast mora provesti postupak i ovrhu do 1. studenoga 1927., odnosno ovrhu najkasnije par dana iza toga(!). Pošto pak po općim zakonskim

Medjusobna neovisnost ovih triju stanbenih ograničenja, mogla bi se i u tom n. pr. očitovati, što bi lica, štićena pri otkazu, bila različna od onih, koja su štićena pri dodjeljivanju, što medjutim nije slučaj po našem stanbenom pravu (čl. 19. zak. o stanov.).

Na ova dva dijela stanbenoga prava naslanja se konačno treći dio, koji im medjutim nije ekvipariran i koji — strogo uzeto — i ne spada u stanbeno pravo, a koji sadržaje dispozicije sudova za stanove sa kapitalima izvjesnih naročito imućnih lica, a koji nisu investirani u zgrade — u tom pravcu, da se ti kapitali u to investiraju (čl. 23. zak. o stanovima).

Prema ovomu sistemu ćemo ukratko preći stanbeno pravo.

Objekte, koji su izuzeti od dispozicije sudova za stanove, nabraja zakon u čl. 2. i 22.; u čl. 2. su nabrojeni objekti, koji se mogu zahtijevati u slobodnu dispoziciju, ako ih nastavaju makar i lica zaštićena, (nijedno od gornja tri ograničenja!) a u čl. 22. su nabrojeni oni objekti, koji se mogu zahtijevati na slobodnu dispoziciju, tek kada ih isprazne zaštićena lica (prvo i treće gornje ograničenje!), pa je stoga griješka zakona, kada u čl. 2. toč. 6. izuzima zadužbinske zgrade, u koliko nisu već zauzete licima, pobrojanim u čl. 12. ovoga zakona. Jasno je naime, da ta točka spada u čl. 22. Osim toga je zakonodavac bez dovoljnoga razloga skučio ovo izuzeće samo na zadužbinske zgrade i to odmah, iza kako je u t. 5. bezuslovno izuzeo zgrade »opće korisnih ustanova, koje ne rade za dobrobit«, ako bi im bile potrebne za sopstvenu upotrebu. Da je zakonodavac dosljedan, morao bi stoga uslovno osloboditi (t. j. na način čl. 22.) zgrade sviju tih ustanova, ako im i nisu potrebne za sopstvenu upotrebu, a ne samo zgrade zadužbina, te zgrade ostalih uopće korisnih ustanova, n. pr. korporativnih, ne izuzeti. Medjutim se dade analognim širenjem zakona ispraviti ova nedosljednost zakonodavčeve terminologije.

Pravilnik je pak u svojim odredbama ka 2. članu flagrantno protuzakonit. Smisao izuzeća izvjesnih objekata leži prije svega u tome, da se sa stanarima može postupati u prvom redu glede otkaza po općim gradjanskim propisima. To je van svake sumnje; u sumnji može biti samo to, da li je prije otkaza po općem gradjanskom pravu potrebno pred sudom za stanove dati objekt proglasiti slobodnim. Po mojem je mišljenju ovo potrebno samo kod objekata iz 9. toč. čl. 2., t. j. kod stanova u kući malih sopstvenika — i to stoga, što nigdje u zakonu (za razliku od pravilnika!) nije propisano, da se ovo pitanje imade raspravljati odijeljeno

propisima o najmu i njegovu otkazivanju može najam biti sudbeno otkazan neograničeno vrijeme prije isteka otkaznoga roka, to će se svako radije poslužiti redovnim sudbenim putem, te svojemu protivniku otkazati najam već sada tako, da imade vremena dovršiti postupak do 1. studenoga 1927. Kako pored toga može taj 9. član u prvi mah pobuditi utisak, da je kroz to vrijeme, t. j. do 11 studenoga, eliminirana mogućnost redovnoga sudbenoga otkazivanja, to je taj član potpuno nepotreban u zakonu, — on samo može da bude kamen smutnje.

od pitanja samoga otkaza i to pred drugom jednom vlasti, pa se ima uzeti, da tome odjeljivanju i prema tome zavlačenju pravne zaštite, samo ondje ima mjesta, gdje to narav same stvari ište. Kod objekata u 9. toč. čl. 2. zato pak ište sama stvar jedno odijeljeno razmatranje, što stavljanje na slobodnu dispoziciju involvira u sebi ocjenu ekonomske jakosti stanara, koji dolaze u obzir, te ocjenu ekonosmke jakosti samoga vlasnika kuće, a ocjenu ovakvih pitanja je zakonodavac hotio kao skroz socijalno pitanje povjeriti posebnim socijalnopolitičnim vlastima.

Prema tome je protuzakonita 2. toč. čl. 2. pravilnika, kada odredjuje, da se stanarima u državnim i samoupravnim zgradama imade otkazivati po 10. članu zakona o stanovima ako su odnosna lica zaštićena po 12. članu. Kod ovih otkaza, kao i kod otkaza po 3. i 5. toč. čl. 2. moglo bi biti govora samo o tome, da li se prejudicijalno pitanje, koje stanove treba dati na slobodnu dispoziciju, imade riješiti pred sudom za stanove, pošto se tu ima ujedno riješiti i pitanje o ekonomskoj jakosti stanara, a to je pitanje socijalne shodnosti. No kako s druge strane tu predleži i pitanje, koje prostorije otkazivaocu najviše konveniraju, to smo protiv odijeljivanja odnosnoga prejudicija u ovom slučaju. Na svaki pak način nema u tom slučaju mjesta otkazivanju pred sudom za stanove. Iz istoga je razloga posljednji stav toga člana pravilnika neupotrebljiv, koji naročito ističe, da rok iseljenja onih najamnika, koje štiti 12. član, a koji bi imali seliti iz kuća sitnih sopstvenika, iznaša šest mjeseci »analogno čl. 82.« Time pravilnik donekle ograničuje slobodu kućevlasnika, koju im je zakon u cijelosti dao. Potpuno je pak neumjesno pozivanje na 82. član, pošto ovaj član samo odredjuje, što će biti sa nezaštićenim licima u zgradama, navedenim u 2. članu, do 1. studenoga 1925., te samo u tom pogledu ograničuje vlasnike, odakle pak može slijediti, da to ograničenje važi i u pogledu zaštićenih lica do 1. studenoga 1925., — dok ne može slijediti, da kakova ograničenja u pogledu bilo kakovih lica imaju važiti poslije 1. studenoga 1925.

6. toč. čl. 2. pravilnika odredjuje, da se ispražnjeni stanovi u zadužbinskim zgradama, ako nisu potrebni zadužbini za njezinu vlastitu potrebu, imadu nanovo dodijeliti licima, zaštićenim po 12. članu. Time su vlasnička prava stegnuta na onu mjeru, kakova je i onako sadržana u 5. toč. čl. 2. zakona o stanovima, pošto je i zadužbina opće korisna ustanova, a te po 5. toč. imadu pravo tražiti oslobodjenje svojih zgrada proti svakomu, ako im zgrade ustrebaju za vlastitu upotrebu. Pravilnik je dakle uklonio naročito ovlaštenje, da zadužbine po iselenju zaštićenih lica imadu slobodno raspolagati sa odnosnim objektima, ako im i ne bi trebali za vlastitu upotrebu, — ovlaštenje, koje je jasno sadržano u 6. toč. čl. 2. zakona o stanovima.

Kod otkaznoga razloga čl. 10. toč. a) može nastupiti pitanje, da li suvlasnik ima pravo poslužiti se s tim otkaznim razlogom, — jedno pitanje, koje vrlo često dolazi, a koje se u smislu zakona ima riješiti tako, da se prethodno suvlasnička kvota kao na

neki način izrazi u prostorijama, koje bi na nju otpale, pak ako na taj način na suvlasnika otpade jedan cijeli stan, ima se postupati, kao da je suvlasnik uložio svoj imutak u kuću sa jednim takovim stanom, a kojoj je on samovlasnik. Socijalni razlozi oslobodjenja su u jednom i drugom slučaju isti. Drugi pak stan će suvlasnik za svoje udomljeno dijete moći iskati samo onda, ako je njegova suvlasnička kvota tako jaka, da bi na nju otpao još jedan stan — i to takov stan, kakov ište.

Može naime nastupiti takov slučaj, da u jednoj kući imade dva stana, od kojih jedan reprezentira u svakom pogledu tri puta više nego li drugi. Kuća je pak u suvlasništvu dvojice, od kojih jedan ima ¾, a drugi ¼. Nesumnjivo će drugi suvlasnik moći tražiti onaj slabiji stan za sebe ili za svoju udomljenu djecu. Neće pak to moći, ako stan reprezentira više od ¼ cijeloga objekta. Dalje će jedan suvlasnik, ako na njega ne otpadu više od 3 stana, smjeti tražiti izuzeće po 9. toč. čl. 2., u koliko za to postoje ostali uslovi.

Sasvim nije svrsishodna, pa je prema tomu i vrlo sumnjiva odredba čl. 10. toč. a) pravilnika, da onsov za otkaz radi udomljene djece nastupa istom po njihovu vjenčanju. Ne treba mnogo razlagati, kakov se bolestan odnošaj stvara, kada se ište, da se dotično lice najprije oženi ili uda i zatim mjesecima čeka na stan. Pogotovo je to izlišno, kada se uzme obzir na kasatorni propis 21. čl. zakona o stanovima, po kojem se dodjeljenik ima u roku od 10 dana po pravomoćnom dodjeljenju useliti u stan. Pošto pak odnosne strogosti nema nigde u zakonu o stanovima, to je i u ovom pitanju pravilnik išao preko dopuštenih granica.

Mislim da ne bi trebalo naročito isticati, kakova je zbrka u našem stanbenom pravu u pogledu otkaznih rokova. Sada se ti rokovi računaju od izvršnosti rješenja, sada od časa saopćenja prvostepenoga rješenja, a sada opet od časa, kada je »rješenje postalo izvršno i saopćeno« (posljednji stav 2. člana pravilnika). Supsidijarni rok za iseljenje po čl. 10. toč. a) b) i v) iznosi šest mjeseci kod kuća kupljenih prije 1. studenoga 1918., dok je otkazni rok kod kuća kupljenih poslije 1. studenoga 1918. u slučajevima čl. 10. toč. a) i v) tri mjeseca bez ikakova drugoga supsidijarnoga roka. Time su vlasnici, koji su kupili kuće poslije 1. studenoga 1918. protivno svim dosadašnjim zakonima o stanovima i protivno namjeri sadanjega zakona uslijed jedne omaške zakonodavca privilegirani pred starim vlasnicima, koji su stekli kuće u doba redovitoga stcanja imetka i u doba, kada se nije moglo računati sa stanbenim ograničenjima.

Može se uzeti, da su otkazni razlozi osim u 10. članu sadržani još i u 8. članu zakona o stanovima (slučajevi iseljenja uslijed nedozvoljenoga podnajmljivanja), te u 4. čl. novele (oficijozno iseljivanje najamnika, koji ima zgradu u istom mjestu).

O nejasnosti 8. člana je već bilo govora u opasci. Tu bi trebao pravilnik napraviti red. Dotle će se pak po našem shvaćanju imati uzeti, da se vlasnika može prisiliti, da trpi podnajamnika u

jednoj sobi, a riječ »pristanak« vlasnika kuće u 3. stavu toga člana, da se ima shvatiti, da je potrebno obavijestiti vlasnika kuće o podnajmu, kako bi on mogao ostvariti svoje pravo u pogledu postotaka podnajamnine, — te konačno, da najamnik ima biti kažnjen iselenjem, ako propusti obavijestiti o tome vlasnika kuće.

Ovo shvaćanje se razabira i iz stenografskih bilježaka prilikom rasprave ovoga člana u zakonodavnom odboru.

Kod dodjeljivanja stanova trebalo bi protiv uvedenoj praksi u novom pravilniku istaknuti, da se zaštićenim licima po 12. članu ne može dodijeliti stan, ako već imadu stan u istom mjestu, kada ga traže s toga razloga, što im je pretijesan, pošo takova lica nisu navedena u taksaciji čl. 20. Taj razlog se može uvažiti samo u onom slučaju, ako je toliko presantan, da se ima uzeti, da je stan odnosnoga lica »sasvim nehigijenski«, pa bi u tom slučaju to lice ranžiralo u 4. skupini reflektanata iz čl. 20.

Jedan kurijozum u pogledu dodjeljivanja stanova donaša novela u čl. 6. st. 1. Po tom propisu se nikomu ne može dodijeliti više od četiri sobe. Da pak pri tom zakonodavac nije mislio ostaviti u slobodnoj dispoziciji vlasnika ispražnjene stanove od pet i više soba, slijedi iz razloga socijalne pravde, što bi time bili privilegirani krupni sopstvenici pred sitnim, a slijedi to i iz druge rečenice istoga stava, po kojoj će se i prije iseljenja zaštićenoga lica moći istomu oduzeti soba i dodijeliti drugomu licu. Time je uvedeno načelo, da se jedinstven stan dodjeljuje dvojici najamnika, pri čemu ostaje neriješeno pitanje, kako će se urediti njihov medjusobni odnošaj glede nužnih pripadnosti stana (kuhinje, vodovoda, osvjetljenja i t. d.)!

Na koncu primjećujemo, da smo s ovime želili svratiti pozornost samo na one nedostatke našega materijalnoga stanbenoga prava, koje smo iskusili u praksi i koji već na prvi mah padaju u oči, a uvjereni mo, da bi se pri podrobnijem proučavanju toga prava našlo još i dosta drugih griješaka.

Da li je ležeća ostavina (hereditas iacens) podvržena dosjelosti?

Napisao dr. Lazar Rašović, odvj. perovodja u Srem. Mitrovici.

Pitanje dosjelosti i zastare u pogledu ležeće ostavine u našem o. g. z. nije jasno, pa nije nikakovo čudo, da se u praksi u tom pogledu koleba. Čak ni sami komenatori o. g. z. nisu to pitanje izveli na čistinu. Dok Rušnov (Tumač općemu austrijskomu gradjanskomu zakoniku. str. 842.), kaže, da onaj, koji kroz vrijeme, koje zakon za dosjelost propisuje, posjeduje ostavinu, stječe pravo nasljedno, dotle Stubenrauch govori o dosjelosti nasljednoga prava, pa stoji na stanovištu, da se nasljedno pravo ne može dosjesti, a o dosjelosti samoga nasljedstva on se ne izjašnjuje.

Ma da ovo pitanje u našem o. g. z. nije nigdje jasno formu-

lirano, ipak mislim, da nije teško dokazati samim propisima građanskoga zakona, da se ležeća ostavina ne može dosjesti.

Istina, propisi §-a 1477, o. g. z. izgledaju kategorični, pa je i Rušnov, dopuštajući mogućnost dosjelosti prava vlasništva na nasljedstvo, to svoje mnijenje osnovao na ovom §-u.

Medjutim, kada se dovezu u vezu propisi ostalih §§-a o. g. z., koji govore o zastari i dosjelosti, ukazuje se ovo pitanje u sasvim drugačijoj svjetlosti. § 1477. oslobadja samo posjednika dužnosti, da pokaže naslov svojega posjeda, ako posjeduje kroz vrijeme od 30 godina. Ali propisi ovoga §-a ne tangiraju ostale uvjete, koji su potrebni za dosjelost. Da pokušam to i dokazati.

Osnovno načelo za zastaru i dosjelost jest: da protiv onih, koji sami svoja prava izvršivati ne mogu, zastara i dosjelost ne mogu vojevati. (§ 1454. o. g. z.). Koje su to osobe, koje svojih prava izvršivati ne mogu, zakon ne navodi izrično, ali je to pitanje u našem o. g. z. jasno. Sve osobe (fizičke ili jurističke), koje su podvržene skrbništvu, spadaju ovamo. U §-u 1454. o. g. z. stoji, da »suprot sirotama i podvrženima skrbništvu, suprot crkvama, općinama, inim moralnim zborovima... dopušta se zastara i dosjelost samo pod ograničenjima niže slijedećim (§§ 1472., 1475., 1494.).«

Hereditas iacens kao persona iuris ne može izvršivati svojih prava, dok ne dobije zakonitoga zastupnika. Zakoniti je njen zastupnik ili po sudu priznati očitovani nasljednik ili ostavinski skrbnik. Da ležeća ostavina spada medju osobe, koje svojih prava izvršivati ne mogu, prije nego dobiju zakonitoga zastupnika, jasno je, i ne treba dokazivati. A da hereditas iacens spada medju one, koji su prema §-u 1454. o. g. z. podvrženi skrpstvu, jasno govore ustanove izvanparbenoga postupnika §§ 34., 78., 128. i 129.).

Kao što se vidi, nedvojbeno je, da hereditas iacens od momenta smrti ostavitelja pa sve, dok sud ne prizna očitovanoga nasljednika, ili dok joj po sudu ne bude imenovan skrbnik, spada medju one osobe, koje navodi § 1454. o. g. z. U tom medjuvremenu ostavina je podvržena skrpstvu, jer kako va ne može svojih prava izvršivati. A kada ona, kroz to vrijeme svojih prava izvršivati ne može i kada je podvržena skrpstvu, onda prema istomu §-u za nju vrijede ograničenja §§-a 1472., 1475. i 1494. o. g. z. A po §-u 1494. o. g. z. protiv takovih lica zastara ne može započeti prije, nego takova lica dobiju zakonitoga zastupnika, ili, ako je zastara već počela, ne može se dovršiti prije, nego prodju dvije godine, nakon što su zapreke dignute, t. j. zakonito zastupstvo uspostavljeno.

Profesor zagrebačkoga sveučilišta gosp. dr. I. Maurović u svojem »Nacrtu predavanja o općem privatnom pravu«, drugi svezak, strana 113. veli o tomo ovo: »Za nasljedno pravo možemo reći: ako se netko neovlašteno stavi u posjed nasljedstva, te time nasljednopravni zahtjev postaje tužbovnim, nastaje zastara zahtjeva, a ne zastara prava.«

Nastaje sada pitanje, kada nasljedno-pravni zahtjev postaje tužbovnim? Nasljedno-pravni zahtjev mogu imati samo osobe, koje imaju jedan od pravnih naslova za nasljedstvo(oporuka, nasljedno-pravna pogodba ili zakon). Njihov nasljedno-pravni zahtjev nastaje tužbovnim tek onda, kada oni kao nasljednici dobiju aktivnu procesualnu legitimaciju. A ovu oni dobivaju tek onda, kada po sudu kao ostavinsko-raspravnoj oblasti budu priznati kao nasljednici i kada se kao takovi nasljedno očituju (§ 819. o. g. z. i § 149. i sl. izvp. p.).

Prema tome, da bi mogla započeti zastara (ekstinktivno) ili dosjelost s druge strane (akvizitivno), potrebno je: da nastane mogućnost podignuti tužbu. Za ležeću ostavinu, kao što smo vidjeli, ova mogućnost ne može nastati prije, nego ona dobije svoje zakonito zastupstvo.

Da je ovo točno, vidi se i iz propisa §-a 1478. o. g. z., koji kaže: »... za zastaru je u pravom smislu dovoljno, da se ne izvršuje kroz trideset godina kakovo pravo, koje po sebi mogaše biti izvršivano«. Hereditas iacens kao juristička osoba nema djelatne sposobnosti. Za nju rade njeni zastupnici. Dok njih nema, ne može biti govora ni o izvršivanju prava sa njene strane. A prema tome protivnje ne može biti ni dosjelosti.

U potvrdu ovakova stanovišta govori i jedna rješidba bečkoga apelacijonoga suda. U toj rješidbi stoji medju ostalim:

»... Die Verjährung setzt voraus, dass das Recht ausgeübt werden konnte. Nach der beiderseitigen Angaben ist die Hypothekarforderung binnen vier Wochen nach dem Ablegen des Pfandgläubigers B. fällig geworden. Gegen B. konnte dahen die Verjährung der Forderung nicht stattfinden, weil sich als die eigentliche Forderungsberichtigte die Verlassenschaft des B. darstellt. Aber auch gegen diese eigentliche Berechtigte konnte die Verjährung nach § 1494. a. b. G. B. nicht anfangen, so lange nicht für eine gesetzliche Verwaltung derselben, sei es durch erklärte Erben, sei es, bei Abgang von Erbserklärungen, durch einen Verlasenschafts-curator gesorgt worden ist.«

Prema svemu naprijed izloženomu izlazi ovo:

1. Ako je dosjelost dijelova ostavine (ili cijele ostavine) započela još za vrijeme ostavitelja, smrću njegovom ona se prekida i ne može dalje teći, dok ostavina ne dobije zakonito zastupstvo bilo u očitovanom i priznatom nasljedniku bilo u ostavinskom skrbniku, niti se može dovršiti prije, nego prodju dvije godine, nakon, što je takovo zastupstvo uspostavljeno. (§ 1494. o. g. z.).

2. U vremenu izmedju smrti ostavitelja pa do postavljanja zakonitoga zastupstva, t. j. dok je ostavina hereditas iacens, protiv nje ne može niti započeti niti dovršiti dosjelost, niti protiv nje vojuje zastara.

Jedna singularna ustanova kaznenoga postupka za Bosnu i Hercegovinu

preuzeta u prijedlog zakona o sudskom krivičnom postupku za kraljevinu Srba, Hrvata i Slovenaca.

Priopćio dr. Oto Moskovicz, umir. suds. nadsavjetnik u Travniku.

Pod gornjim je naslovom izišao u 7. broju ovogodišnjega »Mjesčnika« članak, što ga je napisao gosp. Simon Elbing, sudski nadsavjetnik u Tuzli. Štovani gosp. pisac je izrazio u tom članku nazor, da § 311. kaz. postupnika odnosno najzadnji rastavak istoga, kojim se načelno dozvoljuje privatnom tužitelju obnova kaznenoga postupka, kada bijaše neotklonivim okolnostima zapriječen, da dodje na raspravu, nije u skladu sa duhom modernoga kaz. pravosudja, koji uzima pravomoćno rješenoga okrivljenika (optuženika) kao onoga, koji je nakon pravomoćne osude dosudjenu mu kaznu pretrpio, u svoju zaštitu, pa da razlozi, koji su onda zakonodavca možda rukovodili, ne mogu takovu zakonsku odredbu opravdati.

Na koncu spomenuit gosp. pisac pledira, da se eliminira odredba u drugoj rečenici §-a 361. prijedloga zakona o sudskom krivičnom postupniku za kraljevinu Srba, Hrvata i Slovenaca, kojom se obnova ne može samo dozvoliti pod gore navedenim pretpostavkama, već i onda, kada privatni tužitelj zakasni bez svoje krivnje podnijeti optužnicu.

Gosp. pisac izvadja tom prilikom, da zakonodavstvo u Francuskoj, Engleskoj, Njemačkoj i Austriji takovu obnovu postupka ne poznaje, te da ista stoji u očitoj opreci s načelom »favor rei«.

Na ovo valja mi odvratiti slijedeće:

Činjenica, da se jedna odredba nalazi samo u zakonu jedne države, odnosno kao u nazočnom slučaju u zakonu jednoga upravnoga tijela, nije još nikakov znak, da je ta odredba loša. Svaki dan zakonodavanja donosi sa sobom nove ideje, te je posve razumljivo, da jedna ideja najprije nastane samo u jednoj državi, pa da baš ova država dade toj ideji zakonski oblik.

Ako se zatim ta ideja i drugim državama svidja, one će istu prihvatiti, te u tom pravcu svoje zakone promijeniti ili nadopuniti.

Možda bi se i misao o dopustivosti obnove postupka za privatnoga tužitelja prihvatila po zakonodavstvu jedne druge države, kada se ne bi radilo o Bosni i Hercegovini. Njezini zakoni bili su malo poznati u inozemstvu, te je osim toga vladalo tamo mnijenje, da su isti jednaki sa austrijskim zakonima.

Stoga je razumljivo, da je gornja odredba bila osamljena, pa valja pretresti, da li je po sebi dobra ili nije.

Gosp. pisac tvrdi, da ne zna, zašto je zakonodavac tu odredbu stvorio, ali misli, da je to uslijedilo po analogiji sa § 429. bos. k. p., — t. j. da se htjelo isto tako štititi privatnoga tužitelja pred posljedicama neskrivljene ogluhe, kako se štitio okrivljenik, ali je nazora, da takova zaštita nikako nije od potrebe, jer privatni tužitelj može u slučaju zapreke spremiti drugu osobu, da ga zastupa ili predati putem pošte ili brzojavno molbu za odgodu.

Ovo potonje obrazloženje nije po mojem mnijenju nikako uputno.

Gosp. pisac očevidno mimoilazi okolnost, da u našoj zemlji ima mnogo mjesta, koja su jako udaljena od poštanskoga i brzojavnoga ureda, te da u slučaju bolesti, koja je naglo nastupila, ili smrtnoga slučaja u porodici, privatni tužitelj ne može odmah naći jednu osobu, koja će ga zastupati kod suda, a kada bi takovu i našao ne će ni znati ispostaviti njoj valjanu punomoć osobito ne na selu. Pri tome se mora još uvažiti, da čovjek u takovu slučaju nije duševno tako raspoložen, da na sve to može misliti. Osim toga može se privatnomu tužitelju na putu k sudu desiti nezgoda, pa što onda?

I ozvih razloga smatram, da je ova odredba posve pravedna, te da se ima baš pozdraviti, što će novi krivični postupnik istu održati na snazi. Okrivljeniku ne čini se etično nikakova nepravda, kada se sudi, dali je pogriješio ili nije.

Pri tome valja još istaknuti, da položaj okrivljenika u kaznenim stvarima, koje podlože privatnoj tužbi, nije posve istovjetan sa onim, kada se podiže javna optužba. U potonjem slučaju ima okrivljenik kao procesualnoga protivnika svemoguću državu, kod koje je sve tako dobro i čvrsto organizovano, da se takovi slučajevi nikako ne mogu dogoditi. Drugo je sa privatnim tužiteljem.

U najviše slučajeva radi se o zaštiti njegove časti, velikoga blaga, ako ne baš najvećega. Jedna osuda, kojom se okrivljenik rješava, može za privatnoga tužitelja iz raznih uzroka biti od mnogo veće štete, nego kondamnotorna osuda prvoga, koji se obično ne osudjuje na veliku kaznu i koji tom osudom nije nikako ograničen u sposobnosti za postignuće svakoga javnoga i časnoga zvanja.

Bilo je već često pretresano u novinama, kao i inače, mnijenje, da se postupak u privatnim tužbama preda gradjanskomu sucu namjesto kaznenoga suca. Donekle je zakonodavstvo u našoj državi ovo mnijenje prihvatilo. To se vidi iz toga, što su već iza godine 1916. uvedene takse za podnošenje privatnih tužaba i za daljnji tečaj postupka o istima, a to je jako u opreci sa prijašnjim načelom kaznenoga postupka, da je posve prosto od svake pristojbe. Ako se u tom pravcu privatni tužitelj izjednači sa tužiteljem u gradjanskoj parnici, tim više je opravdano, da mu se dozvoli obnova postupka, koja je u ovom slučaju jednaka povrati u prijašnje stanje, koja je normirana u gradjanskom parničnom postupniku.

Kaznenopravna nužda u projektu kaz. zakona za kraljevinu S. H. S. i „neodoljiva sila“ u austr. kaz. zakonu.

Napisao M. Remetin, Zagreb.

Nuždu (stanje nužde) najbolje definira Finger (Das oester. Strafrecht), koji kaže: »Stanje nužde je položaj čovjeka, u kojem on može samo zabranjenim djelom ugroženo pravno dobro spasiti ili koju pravnu dužnost ispuniti«. Projekt (§ 26.) označuje stanje nužde ovako: »Ne će se kazniti onaj, koji izvrši kakovo djelo, da od sebe ili koga drugoga otkloni istovremenu na drugi način neotklonjivu opasnost za život, tijelo, slobodu, čast, imovinu ili koje drugo dobro« i t. d., a ne razlikuje opasnost, došla ona od ljudske volje (prijetnja, vis compulsiva) ili od koje prirodne sile. Time je projekt usvojio moderno stajalište, po kojem se pojam nužde shvaća jedinstveno. Glavno je obilježje nužde opasnost, nastala ona na bilo koji način. Projekt govori samo o nekažnjivosti nužde, a ne spominje razloga te nekažnjivosti.

U Hrvatskoj i Slavoniji još valjajući austr. kaz. zakon ne spominje nuždu, nego samo neodoljivu silu ili bolje prisilu (Zwang) po njemačkom tekstu. Zakonodavna komisija u svojemu vijećanju (dne 12. VIII. 1799.) je zaključila, da se riječ »neodoljiva sila« (unwiderstehliche Gewalt) zamijeni sa riječi »neodoljiva prisila« (unwiderstehlicher Zwang) zato, jer se pod neodoljivm silom obično razumijeva fizička prinuda, a riječ neodoljiva prisila (Zwang) sadržaje i hipotetičku prinudu t. j. prijetnju. Austrijska doktrina razumijevala je pod neodoljivom prisilom ne samo prijetnju, već i nuždu u užem smislu. Stoga ne spada ovamo nutarnja prisila, koju spominju neki stariji komentatori (Hye, Herbst) i to u slučajevima patološkim. Takovi slučajevi spadaju pod točku c) §-a 2. k. z.

Prema dugo vladajućoj teoriji se je držalo, da stanje nužde uslijed psihološke prisile ukida ili barem ograničuje slobodu volje i da prema tome isključuje sposobnost ubroja. Ta je teorija danas osim malih iznimaka napuštena. Tu su teoriju pobijali i deterministe (Janka, Banger, Träger, Liszt i dr.) kao i konsekventni indeterministe (Koestlin, Berner, Luden i dr.) »Qui coactus voluit, tamen voluit« kažu jedni i drugi.

Za konsekventne indeterministe volja je apsolutno slobodna (causa sui) i nema ništa, što je može prisiliti, a gdje se čini, da je prisiljena, pustila je sama, da bude prisiljena.[1]) Može se dogoditi, da prijetnja, stanje nužde dovede u stanje prepasti i time u stanje nesposobnosti ubroja, ali se tada nema smatrati prisila, nego ono stanje razlogom isključenja sposobnosti ubroja. Za deterministe naprotiv volja isto tako nije slobodna u slučajevima nužde, gdje prisila dolazi izvana kao i u slučajevima, kada je prisila posve nutarnja, jer svaki motiv, bez koga nema čina (voljnoga akta), izvodi na volju prisilu, koju čovjek jače ili slabije osjeća; ako je ne osjeća, tada je to samo iluzija (Schopenhauer, Aschaffenburg).

[1]) Wo sie gezwungen erscheint, hat sie eben nur sich selbst zwingen lassen; — Koestlin.

No takovo shvaćanje jednih i drugih dovodi do sukoba sa ustanovom austr. kaz. zakona (§ 2. sl. g), kao i sa sličnim ustanovama drugih kaznenih zakona. Izbjeći tomu sukobu još je teže konsekventnomu indeterministi, nego li determinisi. Determinista se donekle uklanja tomu sukobu, kada kaže: Samo takova prisila može biti razlogom nekažnjivosti, kojoj većina ljudi ne bi mogla odoliti (Janka). Takova pak prisila nastaje samo u slučajevima stanja nužde. Fizička prisila ne dolazi u obzir, jer se ni ne može govoriti o voljnom činu fizičkom silom prisiljenoga, budući da je on bez svoje volje samo orudje u rukama drugoga.

Njemački kaz. zakon, a tako i Derenčinova osnova, odijelio je psihičku silu (prijetnju) od nužde u užem smislu (§ 52. odnosno 54 njem. k. z. i § 18. odnosno § 19. Derenčinove osnove). U motivima zakonika odnosno u obrazloženju osnove se govori o isključenju slobode volje samo za slučajeve fizičke i psihičke sile, dok je za slučajeve nužde (u užem smislu) prepušteno doktrini, da ustanovi razloge kažnjivosti iste. Oštru kritiku motiva njem. kaz. zakona napisali su Bünger.[2]) i Träger.[3]) Protiv dvodiobe stanja nužde ustao je osobito Janka.[4])

Ustanove o kaznenopravnoj nuždi u novijim osnvama njemačkoga i austrijskoga kaz. zakona, kao i u našem projektu rezultat su takove kritike. Tako po novom kaznenom zakonu, kada supi na snagu, ne će biti više za suca, bio on determinista ili indeterminista, nikakove dileme u pitanju kaznenopravne nužde, a znanosti će biti ostavljeno, da raspravlja o pravnom temelju nekažnjivosti iste.

[2]) Die Selbstbestimmung des verbrecherischen Willens. Zeitschrift für die ges. Strafrechtswissenschaft B. VII.

[3]) Wille, Determinismus, Strafe.

[4]) Der Strafrechtliche Notstand.

Kako se ima tumačiti član 47. Invalidskoga zakona?

Napisao dr. Ivan Buljan, sudac u Drnišu.

O novom invalidskom zakonu od 17. studenoga 1925., koliko je piscu ovih redaka poznato, bilo je pisano u »Arhivu za pravne i društvene nauke«, br. 4., knjiga XII., god. 1926., i u »Mjesečniku« pravničkoga društva u Zagrebu, br. 9. god. 1926. Oba napisa su se bavila i sa postavljenim pitanjem, a poznato je i mišljenje višega Invalidskoga suda u Sarajevu o ovoj stvari.

Gosp. Radislav Jagić u »Arhivu« se pita: Prema čemu se povećava invalidnina na ostalu siročad, ako se po jasnoj zakonskoj odredbi uzme, da prvo dijete vuče za sebe invalidninu udovice punoga invalida (čl. 46. i. z.), t. j. 1.200 D; da li prema iznosu od 1.200 D ili prema cijeloj invalidnini punoga invalida? Na to dodaje, da se osnovica za ovo povećanje mora naći u onom iznosu, što ga uživa prvo dijete, i zaključuje, da ostala siročad imaju pravo svako na $^1/_6$ od te svote, t. j. svako po 200 D. Prema njegovu bi stanovištu dvoje redovske siročadi uživalo ukupno D 1400 godišnje invalidnine na ravne dijelove.

Gosp. dr. Dragutin Holler u »Mjesečniku« stoji na drugom stanovištu. On kaže: Ako je više siročadi, onda se invalidnina jednoga siročeta povećava za svako dijete za jednu šestinu invalidnine punoga invalida. Prema tome bi dvoje siročadi iz uzetoga primjera uživalo ne 1400 D nego 1600 D godišnje invalidnine.

Najzad viši invalidski sud u Sarajevu ima treće mišljenje, izraženo, istina, ne u kojoj rješidbi, nego u nalogu od 5. listopada 1926. br 822./26. — II., koji je uputilo sudu u Drnišu, naredjujući, da se upozori poreski ured, da ishodi od ministarstva socij. politike reviziju postupka u jednom konkretnom slučaju, jer da invalidnina za dvoje siročadi nije u smislu zakona onolika, kako ju je kotarski sud u Drnišu bio ustanovio, nego da ona u smislu čl. 47. u vezi sa čl. 46., a bez veze sa čl. 45. invalid. zakona iznosi 1560 D godišnje.

Po mojem mišljenju su sva ova tumačenja netočna, ako se ima na umu, da kancelarija min. socij. politike nije pozvana, da ispravlja zakon, niti da ga autentično tumači, pak da prema tome ispravak invalidskoga odjeljenja te kancelarije od 26. ožujka 1926. I. br. 12056.[1]) nema za sudove nikakove važnosti.

Imajući dakle u vidu gornji primjer, nesumnjivo je prema propisu čl. 47. I. al. inv. zakona, da prvo siroče uživa 50% invalidnine punoga invalida, t. j. D 1200.—. Ako je više siročadi, onda se – kaže dalje zakon u istom stavku — invalidnina povećava po čl. 45. inv. zakona, što znači, da se u slučaju dvoje siročadi iznos invalidnine već po I-voj alineji čl. 47. povećava za 400 D, t. j. za $^1/_3$ invalidnine punoga invalida. Medjutim osim ovoga povećanja po I. alineji treba još pribrojiti i dodatak po II. alineji istoga člana. Prema pravilniku od 27. siječnja 1926. taj dodatak iz II. alineje je povećanje po čl. 46. inv. zakona. Po tome u našem slučaju treba ka gornjoj svoti od 1600 D još nadodati 15% invalidnine punoga invalida, što iznosi 360 D. Na ovaj način invalidnina za dvoje redovske siročadi iznosi u svemu 1960 D godišnje.

Protiv ovakova tumačenja moglo bi se istaknuti, da je povećanje po I. i II. alineji čl. 47. jedno te isto, da je alineja druga samo neka dedukcija ili tumačenje I. alineje, pak da se stoga ne smije misliti na dva različita dodatka u dvije alineje toga člana. Za potkrepu toga bi se moglo navesti i to, da se član 45. u zakonu ne nalazi u istom odjeljku (»Invalidnina porodica«) sa članom 47., pak da se iz toga još sigurnije može zaključiti na to, da se dodatak po čl. 45. ne smije ovdje uzimati u obzir. Moglo bi se najzad reći, da se ovdje valjda radi i o tiskarskoj pogrješci.

[1]) Službene Novine br. 79. Prilog XXIII. od 9. travnja 1926.

Medjutim su svi ovi prigovori po mojem mišljenju, netemeljiti. Za izvršenje invalidskoga zakona, a na osnovu njegova čl. 116., je bio propisan pravilnik dana 27. siječnja 1926., što znači 40 dana iza toga, što je stupio na snagu sam zakon. Sve ono, što su ministar socij. politike, te ministar financija sa ministrom vojske i mornarice smatrali, da treba propisati u cilju točnoga shvaćanja i izvršenja invalidskoga zakona, oni su propisali u pravilniku. Na taj način ušlo je u pravilnik i tumačenje druge alineje čl. 47. u pogledu dodatka. O citiranju čl. 45. u čl. 47. medjutim nema ni govora, što svakako ima značiti, da je taj citat na mjestu, pak prema tome obje gornje objekcije moraju da padnu, jer da bi se citat čl. 45. u čl. 47. smatrao pogrješnim, pravilnik bi to bio ispravio, a on to nije učinio.

Za prihvaćeno stanovište govori još i ovo: Je li moguće, da je zakonodavac, koji je pri sastavu inv. zakona u prvom redu uzimao u obzir ekonomske i uopće životne prilike svih povlaštenika inv. zakona i nastojao, da njegova potpora bude, koliko je moguća bolja, srazmjerna njihovoj potrebi, — velim, da li je zakonodavac mogao (držeći u vidu gore spomenuto shvaćanje sarajevskoga suda) u visini invalidnine potpuno izjednačiti dvoje siročadi sa udovicom, koja ima jedno dijete (= 1560 D, čl. 46. inv. zak.), a da se i ne govori o usporedbi sa potporom, koju ima puni invalid sa jednim djetetom (= 2800 D, čl. 39—43, 45. inv. zak.). O tome nema sumnje, da su od svih povlaštenika invalidskoga zakona najbjednija i potpore najpotrebnija upravo siročad. Najzad još jedna okolnost. Ako je zakonodavac smatrao potrebnim, da jednomu siročetu osigura minimum od 1200 D, on je bez sumnje i htio i morao ostati logičan, pak je potrebiti minimum za dvoje, troje i više siročadi smanjivao sa nekom primjerenom sporošću, a nije mogao to smanjivanje upravo naprasno provoditi, kako bi to htjela sva tri gore spomenuta stanovišta.

Još nešto o bianco-mjenici.

I. — Da li je bianco-mjenica podobna za cesiju[1])?

Napisao dr. Antun Perić, odvjetnik u Dubrovniku.

Ovo pitanje postavlja dr. Passek u članku »Nešto o tako zvanoj bianco-mjenici« izašlom u 9. broju ovogodišnjega »Mjesečnika«. Dr. Passek odgovara na postavljeno pitanje niječno. Bianco-mjenica nije mjenica, odnošaj izmedju mjeničnih intere-

[1]) Mislimo obzirom na njenu formu na cesiju, naznačenu na mjenici sa posebnim procesualno-pravnim posljedicama za razliku od one, sklopljene u inoj gradjansko-pravnoj formi.

senata nije mjenbeno-pravni, stoga svi pravni čini poduzeti prije njezina ispunjenja nisu mjenbeno- nego gradjansko-pravni. Ustup bianco-mjenice sa ustupom tražbine, koja proizlazi iz pravnoga posla van mjenice, prije ispunjenja bianco-mjenice ne smije slijediti po § 16. mjenb. zak., ako hoćemo, da nam ta cesija bude po zakonu valjana. — Ne slažem se sa mišljenjem gosp. dra Passeka, jer na postavljeno pitanje po mojem mišljenju treba dati jestan odgovor.

Austrijski mjenbeni red, koji danas još važi za Dalmaciju i Sloveniju ne sadržaje ustanovu, analognu onoj § 16. mjeničnoga zakona, koji vrijedi za Hrvatsku — Slavoniju i Vojvodinu. Polazilo se očito sa stanovišta, da gradjansko-pravni ustup nije mjenični posao, da ne stvara mjenično pravnu obavezu, stoga ustup mjenice nije trebalo ni normirati u mjeničnom redu. Mjenbeno pravo kao otudjivo predmetom je ustupa, za koji nije propisana kao za naledje posebna forma, pak dostaje li i ustup bez ikakove forme odnosno vanmjenična isprava,[2]) logično je, da je pripuštena i forma putem ustupne klauzule na samoj mjenici. I ako dakle kod nas važeći mjenbeni red ne sadržaje analognu ustanovu § 16. mjenb. reda za Hrv. i Slavoniju, pripustljiv je i kod nas ustup mjenice u formi ustupne klauzule na samoj mjenici.[3])

U Austriji je doskočila potrebi privrednoga prometa naredba ministarstva pravde od 6. listopada 1853. (l. d. z. br. 200), koja i danas važi za Dalmaciju i Sloveniju. Po ovoj naredbi prigovor, da je u času prihvata ili koje druge obavezujuće mjenične izjave manjkao potpis izdatnika ili koja druga bitna potrepština, navedena u čl. 4. mjenb. reda, isključen je uopće prema trećemu stečniku dobre vjere, a prema onima, koji su udioništvovali naknadnomu ispunjavanju, pripušten je, samo u koliko se dokaže, da su neispunjeni prihvat nepovlašteno i protuugovorno zloupotrijebili.

Rečenom ministarskom naredbom priznata je kod nas bianco-mjenica i pripušten pod navedenim pretpostavkama prigovor nepotpune mjenice, substanciran kao prigovor protiv načina prava ispunjenja.[4]) U drugim državama, u kojima nije izričito zakonom priznata bianco-mjenica, teorija i judikatura ju priznaje kao običajno-pravni institut. Pri tome se izražuje načelo, da samo naknadno ispunjenje kao takovo ne opravdava nikakov prigovor, već samo protupravno ispunjenje blanketa osniva exceptio doli protiv onoga, koji je protupravno[5]) poduzeo ispunje-

[2]) Staub, Kom. mjen. reda 11. idz. 1926. str. 151, Vrh. riješidba. — Czelechovsky, zbirka br. 282.

[3]) Staub. Kom. str. 86; Grünhut, Mjenb. pravo 1900. str. 210; Czel. br. 153.

[4]) Czel. br. 873, 885, 1005.

[5]) Po Grünhutu str. 110. bilj. 1. normativno je znanje o protuugovornom ispunjenju u času ispunjenja, a ne u času stečenja; — vladajuća nauka protivno. Staub, Kom. str. 76., prema kojemu »mala fides superveniens non nocet«.

nje odnosno u njemu udioništvovao, ili je kod stečenja već ispunjenoga blanketa znao za zloporabu povjerenja.[6])

Dobra vjera sticaoca bianco-mjenice imade se štititi na isti način, kao i ona sticaoca mjenice. Ovo nije samo diktat mjeničnoga reda, nego pravni nazor, koji općenito važi i preko mjeničnoga reda.[7])

U svojoj općenitosti ne može se tvrditi, da su kod bianco-mjenice odnošaj izmedju mjeničnih interesenata i odnosni pravni čini, poduzeti prije njezina ispunjenja, dosljedno i blankotradicija akceptirane ali još neispunjene mjenice isključivo gradjansko-pravni. Ovaj nazor zaboravlja na značaj prihvatnikove obavezujuće izjave kao jedne mjenične izjave. Prihvatnik i ako mjenica nije još ispunjena, hoće da isprava postane mjenicom, te da samo prema njezinu sadržaju jamči poštenomu stečniku.

Prvi primaoc mjenice stiče dakle ovakovu obavezu prihvatnikovu, koja po svojoj naravi isključuje obzir na bilo koje usmeno utanačenje sa posredjujućim interesom, i samo kao takovu daje ju dalje, do stečnik svojim potpisom kao izdatnik ne steče originalno mjenično pravo.

Doista u predaji bianco-akcepta ne može se nazrijevati mjenično pravni prenosni akt (analogno blanko žiru), stoga ni primaoc blanketa u formalno-mjenično-pravnom smislu nije ni jednak indosatoru, ali obzirom na pravnu narav prihvatnikove obaveze ne može se prigovoriti materijalnoj karakterizaciji pravnoga položaja, koji treći sticaoc zauzimlje prema prigovorima iz osobe svoga prednika, kao onoga jednoga indosatora.[8])

Kada bi primaoc blanketa samo gradjansko-pravno prenio pravo ispunjenja isprave, po načelu »nemo plus iuris...«, prenio bi na stečnika blanketa i prigovore, koji protiv njega pristoje. Dočim i ako je judikatura u ovom pogledu prije kolebala, sada se izjavljuje protiv pripustljivosti ovakovih prigovora.[9])

Dr. Passek kaže: »Ovo ovlaštenje (na ispunjenje) i ništa više može taj vjerovnik ustupiti drugome u cijelosti sa svojom tražbinom.« Uz blankotradiciju prihvaćene a neispunjene mjenice pretpostavlja dakle i ustup temeljne tražbine. — Ovdje je doista nazrijeti slučaj gradjansko-pravnoga prenosa, jer se sticaoc može pozvati ne samo na predaju mjenice, već i na jedan pravni posao, snagom kojega mjenična tražbina prelazi od prijašnjega vjerovnika na nj.[10]) Pozniji sticaoc blanketa, koji je istodobno vjerovnik temeline tražbine, u istom je položaju prema blanko prihvatniku, kao njegov prednik prvi primaoc blanketa, te, budući da

[6]) Staub, Kom. str. 74.; Grünhut str. 110., Czel. br. 948

[7]) Felix Mayer, Svjetsko mjenb. pravo I. sv. str. 143.

[8]) Staub, Kom. str. 76.

[9]) Rješenja vrhov. bečkoga suda od 16. siječ. 1912.—Rv VI 10/12; od 25. rujna 1912.—Rv VI 534/12; 3. siječnja 1913.—Rv II 1255/12; 3. siječ. 1913.—Rv I 1204/12;—Czel: zbirka br. 885, 951, 966, 986, 1005.

[10]) Beisser, Die Blankotradition, — Ger. Zeit. 1904. str. 171.

je stupio na njegovo mjesto, ne može poduzeti ispunjenje mjenice pod drugim uvjetima i sa drugim učinkom nego li njegov prednik.[11])

Ali i ako se pojmovno mjenično-pravna tražbina ne može trgati od gradjansko pravne temeljne tražbine,[12]) moguća je blankotradicija prihvaćene a ne ispunjene mjenice i bez istovremenoga ustupa temeljne tražbine odnosno i nakon ustupa ove tražbine trećemu. Za ovaj slučaj trećemu kao originarnomu stečeniku dobre vjere ne može se suprotstaviti prigovor ex persona indosantis, — biva manjkavost materijalnoga ovlaštenja na mjeničnu tužbu. — Sama blankotradicija prihvaćene ali još neispunjeno mjenice ne imade dakle gradjansko-pravni učinak.

Ne manje je neispravo mišljenje, kada dr. Passek tvrdi, da pravni čini (na pr. naledja), poduzeti na samoj biaco-mjenici prije njenoga ispunjenja, nisu mjenbeno-pravni čini. Ako je prema gore rečenome legitimiran treći, koji je ispunio mjenicu, koju je bez žira neispunjenu dobio od prvoga uzimaoca mjenice blankotradicijom, tim više opravdava legitimaciju naledje neispunjene mjenice; stoga je i mjenični blanket podoban za naledje.[13]) Nazor, da indosant ne može na indosatora prenijeti vlasnost na mjenici (čl. 9) ni prava iz mjenice (čl. 10.), jer ih nema, nije ispravan. Potpisom prihvatnika na bianco-mjenici, te predajom ove prvomu primaocu, nastala je mjenična obaveza prihvatnikova, ali samo uvjetovana naknadnim neprotuugovornim ispunjenjem mjeničnoga formulara na način, da ispunjenje uvjeta, biva naknadno ispunjenje, djeluje ne ex nunc već ex tunc. Mjenični red ne propisuje red, kojim moraju slijediti mjenične izjave, te je dostatno, da predleže bitne potrepštine mjenice u času kreiranja odnosnoga mjeničnoga zahtjeva tako, da primaoc mjenice ili od njega na to ovlašteni treći sticaoc može jednostranim aktom biva ispunjenjem potestativnoga uvjeta osnovati provizorno još suspendirani učinak blanko prihvata. Ako prvi uzimaoc mjenice može trećega ovlastiti na ispunjenje blankotradicijom, tim prije može ga ovlastiti naledjom. Pravo na ispunjenje može se dakle i naledjom prenijeti na treće osobe.[14]) Protivan nazor bi doveo do nepripustljivih konsekvencija. Pretpostavimo slučaj, da blankoprihvatnik prije ispunjenja bianco-mjenice pade pod stečaj. Izvodeći logični zaključak iz postavljenih premisa dr. Passeka blanko prihvat ne bi mogao predstavljati stečajnu obavezu, niti bi bila za slučaj osporavanja odnosne tražbine pripustljiva likvidacijona tužba. A ipak mislimo, da ni dr. Passek ne sumnja za ovaj slučaj u pripustljivost likvidacijone tužbe.

Inače u koliko je papir ispunjen, u toliko nije blanket.[15]) Ne-

[11]) Staub, Kom. str. 78.
[12]) Czel. br. 961; 968.
[13]) Staub, Kom. str. 18.
[14]) Grünhut str. 110 bilješka 1.
[15]) Staub, str. 71.

potpunost mjenice može se odnositi i na samo jednu mjeničnu bitnu potrepštinu, pak bi se iz nepostojanosti mjenične tražbine odnosno obaveze morala izvesti i nepripustjivost naledje. A ipak mislimo, da ni dr. Passek kod mjenice, koja je potpuno ispunjena izim npr.: dana dospjetka, ne će osporiti legitimaciju indosataru dobre vjere. U ostalom ne razabira se, kako sebi dr. Passek kod naledje blanko-prihvaćene a ne ispunjene mjenice zamišlja njezin gradjansko-pravni učinak kao čin, koji se imade po njegovu mišljenju smatrati kao učinjen izvan mjenice, za slučaj, kada indosatar nije istodobno cesijonar, jer se ne može pozvati i na ustup tražbine, koja proizlazi iz pravnoga posla van mjenice. Jer je jasno, da za ovaj slučaj treći stečenik stoji i pada sa svojstvom indosatora. Dočim kod slučaja, koji dr. Passek kao jedino mogući imade isključivo pred očima, suvišno je ispitivati, da li je narav odnosnoga pravnoga akta mjenbeno- ili gradjansko-pravna, kada im je pravni učinak jednak, jer koliko indosatar kao istodobni cesijonar, toliko kao izvan mjenični cesijonar stiče mjeničnu tražbinu sa svim svojim slabostima — biva prigovorima iz osobe prednika.

Iz gore rečenoga nameće se po sebi odgovor na postavljeno pitanje u nazočnom članku, koji označuje pogrješnim pravno mišljenje dr. Passeka, da cesija bianco-mjenice ne smije uslijediti u formi ustupne klauzule na samoj mjenici ako hoćemo, da nam ta cesija bude po zakonu valjana.

Gradjansko-pravno nasljedje koli singularno toli universalno ne prekida red naledja,[16]) pak ako je mjenični vlasnik, koji je civiliter stekao mjenicu, legitimiran na mjeničnu tužbu,[17]) te prvi uzimaoc mjenice može trećega naledjom ovlastiti na ispunjenje, jasno je, da ništa ne može stajati na putu prenosu prava na ispunjenje u formi ustupne klauzule na samoj mjenici, — tim više, što dostaje i ustup, kako je gore rečeno, i bez ikakove forme.[18]) Naravno, da tim ustup ne gubi značaj gradjansko-pravne cesije mjenbeno-pravne tražbine cedentove. I ako dakle uslijedjena u formi ustupne klauzule na samoj mjenici, ona je po zakonu valjana, te opravdava odnosnu legitimaciju cesijonara.

II. — Bianco-mjenica.

Napisao: dr. Vinko Žganec, odvjet. kandidat, Sombor.

U 9. broju ovogodišnjega »Mjesečnika« razmatra g. dr. N. Passek pod naslovom: »Nešto o tako zvanoj bianco-mjenici« pravni značaj bianco-mjenice, te dolazi do zaključka, da bianco-mjenica zapravo nije mjenica i da upotreba bianco-mjenice ispada iz okvira propisa mjeničnoga zakona.

[16]) Staub, Kom. str. 151.
[17]) Czel. br. 282.
[18]) Grünhut, str. 110. bilj. 1.

Ovo se stanovište gosp. autora po mojem mišljenju protivi mjeničnomu zakonu, poslovnomu prometu i stalnoj sudskoj praksi. Mjenični zakon u §. 3. propisuje, koje su potrepštine tudje (vučene) mjenice, te nabraja osam takovih potrepština. Po §. 6. mjen. zak. ne može iz isprave, u kojoj manjka bilo koja potrebština iz §. 3. mjen. zak. nastati mjenično-pravna obveza. Iz ovih propisa, na prvi pogled, činilo bi se, da bianco-mjenica nema opravdanja u mjeničnom zakonu, što više, da se bianco-mjenica upravo protivi mjeničnomu zakonu.

Tome medjutim nije tako. Citirani propisi mjeničnoga zakona nigdje ne navode, u koje doba treba da se u mjenicu stave njezine bitne potrepštine, naročito ne propisuju to, da sve bitne potrepštine tudje mjenice (tezice) imaju biti stavljene na mjenicu istodobno i to prigodom izdavanja mjenice.[1]) Prema tome izdatnik tudje mjenice u smislu ovih propisa nije dužan sve bitne potrepštine njezine staviti na mjenicu prigodom izdavanja mjenice, već se mjenica može ispuniti i kasnije.

Naknadno ispunjenje mjenice može izvršiti svaki posjednik mjenice i poslije izdavanja mjenice, ali se ovo ispunjenje mora kretati u granicama §. 93. mjen. zakona, t. j. naknadno ispunjenje mjenice mora odgovarati sporazumu stranaka. Na osnovu §. 93. m. z. može se mjenični dužnik služiti prigovorom, da je na mjenici onda, kada je prihvat ili druga koja izjava na nju napisana, koja bitna potrepština manjkala, samo protiv takovu trećemu posjedniku mjenice, koji istu nije bona fide stekao. Prema tome mjenični se dužnik može služiti prigovorom protuugovornoga ispunjenja samo ograničeno, t. j. samo protiv onih mjesečnih vjerovnika, s kojima stoji u neposrednom pravnom odnosu, a protiv trećih mjeničnih vjerovnika samo onda, ako su ovi kod sticanja mjenice imali znanja o tome, da je predjašnji vlasnik mjenice ispunio mjenicu protiv sporazuma sa mjeničnim obvezanicima.

Ovo zakonsko ograničavanje prava prigovora protuugovornog ispunjenja sadržaje u sebi pravni osnov

[1]) Dr. Nagy: A magyar váltojog képikönyve, str. 179. Prema dru Nagyu treba da se na mjenici nalaze sve bitne njezine sastavine u času, kada se mjenica oživotvoruje ili izvan suda (predočba ili isplata) ili kod suda prigodom podnašanja tužbe. — Nakon podnošenja tužbe t. j. tokom parnice nema više mjesta naknadnomu ispunjenju prema sudskoj praksi. — Dr. Fr. Vrbanić: Mjenbeni zakon, str. 154.: »U ostalom se pomanjkanje koje bitne sastavine mjenice ima prosudjivati po onom času, kada ili bude sastavljen protest ili kada se bude podigla tužba, kojom se traže na mjenici osnovana prava, jer se bitne sastavine po pozitivnom pravu ne moraju na mjenicu napisati jedna za drugom ili stanovitim redom, već je slobodno mjenicu i naknadno ispuniti«. A str. 575.: »... već se formalna valjanost mjenice prosudjuje po času, kada se bude sastavljao protest, odnosno mjenica producirala kod suda«. — Dr. Stražnicki: Nacrt predavanja o mjeničnom pravu, str. 54. — Kurij. rješ. br. 315/1885., 65/887 i 1180/898.

bianco-mjenice. Na osnovu § 93. m. z. se predmnijeva, da je dužnik, koji je potpisao mjeničnu blanketu u nakani, da potpisuje mjenicu, dao svakomu mjeničnomu posjedniku **punomoć**[2]), da mjenicu u pogledu njezinih bitnih potrepština naknadno ispuni. Pošto se pak čini opunomoćenoga imaju smatrati činima opunomoćitelja, iz toga slijedi, da se ne može staviti prigovor protiv mjenice samo na tom osnovu, što je mjenica, izvorno nepotpuna, kasnije ispunjena. Ovo prećutno punomoćje se ne vidi iz mjenice, a niti je to u smislu mjeničnoga zakona potrebno, s toga se ima predmnijevati, da punomoćje glasi za svakoga mjeničnoga posjednika, koji je bona fide došao do posjeda mjenice. Ovo se punomoćje nadalje nema smatrati neograničenim, već se ima kretati u granicama faktičnoga sporazuma medju strankama, — stoga zakon dozvoljuje prigovor protuugovornoga ispunjenja, ako ispunjenje nije izvedeno prema snorazumu stranaka. No i ovaj je prigovor, radi naravi mjenično-pravne sigurnosti i strogosti, samo ograničeno dopušten, jer se ne može oživotvoriti protiv svakoga mjeničnoga posjednika, nego samo protiv onoga, s kojim je sporazum učinjen i koji je prekoračio granice punomoći, ili protiv onoga, koji se pokazuje obzirom na protupravno ispunjenje kao mala fide treći posjednik mjenice.[3])

Pitanje je sada, da li se bianco-mjenica može prenositi naledjem prije, nego što je ispunjena sa bitnim potrebštinama, odnosno, da li prihvat i indosiranje bianco-mjenice mjenično-pravno obvezuje izdatnika, prihvatnika i indosante. Na ovo pitanje

[2]) Dr. Nagy Ferenc: A magyar váltojog képikönyve, 4. izdanje str. 482. — Dr. Stražnicky: Nacrt predavanja o mjeničnom pravu, str. 54.: »onaj, ko je primio nalog, da mjenicu ispuni za račun trećega, dužan je osobno ispuniti mjenicu. Uopće vrijede ovdje načela punovlastik«. — Čim se jednom mjenični ovlaštenik posluži pravom ispunjenja, prestaje punomoć. Vidi dr. Nagy op. cit. str. 483.—484. — Jednako i dr. Plosz: A magyar váltojog, 2. izd. str. 141., koji navodi još i to, da se ova punomoć ima smatrati neporecivom sve do ispunjenja bianco-mjenice, kada sama od sebe utrnjuje.

[3]) Pitanje, koji je posjednik bianco-mjenice ovlašten na naknadno ispunjenje njezino bitnim potrepštinama, rješava madj. sudska praksa u slijedećem pravcu: Po kur. rješ. br. 834/1883. na to je ovlašten onaj, koji je bianco-mjenicu kupio na javnoj dražbi; po kur. r. 825/897. staratelj posjednika mjenice; po kur. r. 1130/898. onaj, koga je sud ovlastio, da naplati zaplijenjenu mjenicu, a po kur. r. 549/899. i nasljednik.

Pitanje pak, kada se može bianco-mjenica naknadno ispuniti, rješava madj. sudska praksa tako, da se može ispuniti i nakon dospjeća (kur. r. 1523./892.), pače i nakon pravomoćne presude (kur. r. 148/899.). Ako je naime tužitelj s tužbom odbijen, jer mjenica nije imala bitne potrepštine, može tužitelj bianco-mjenicu, nakon toga ispravno ispuniti i nanovo utužiti, a tuženik ne će se moći protiv tužitelja poslužiti prigovorom rei iudicatae.

moramo jesno odgovoriti, obzirom na §. 93. m. z. Na ovom stanovištu stoje i pravni pisci[4]).

Praksa madjarskih sudova detaljno rješava pitanje, koje[5]) se bitne potrepštine mjenice mogu naknadno ispuniti u mjenici. Tako kurijalna rješidba br. 767/883. navodi, da se može naknadno ispuniti na mjenici datum izdanja mjenice; kurijalna rješidba br. 876/882., da se može na mjenicu naknadno staviti datum dospjeća mjenice[6]) Prema kurijalnoj rješidbi br. 347/900. može se na mjenicu naknadno staviti mjenični iznos, a prema kurij. rješidbi br. 134/901. mjesto plateža, prema kurij. rješidbi br. 557/882. ime trasata, prema kurij. rješidbi br. 1204. iz 1896. ime remitenta, a prema stalnoj sudskoj praksi kod bianco-prihvata i potpis izdatnika. Kod potpisa mjenice prema stalnoj praksi viših madj. sudova je potrebno jedino to, da se na mjen. blanketi nalazi riječ odnosno oznaka »mjenica«, jer se iz te oznake vidi i predmnijeva volja stranaka upravljena na potpis mjenice[7]). Nadalje prema sudskoj praksi (rješidba kurije br. 754/894.) posjednik mjenice ne može već jednom naknadno ispunjenu mjenicu sa bitnim njezinim potrepštinama mijenjati odnosno drukčije ispuniti, jer je jednokratnim ispunjenjem mjenice utrnuo punovlasni odnošaj medju strankama, koji smo gore spomenuli. Isto tako ne važi naknadno ispunjenje mjenice nakon predaje tužbe, u toku parnice (kur. br. 648/901.).*

Prema gore izloženomu vidi se dakle, da je bianco-mjenica prava mjenica, i da potpisi na bianco-mjenici vežu mjenbeno-pravno svakoga potpisnika, što praktički znači, da se bianco-mjenica može prihvatiti i indosirati, a dosljedno tome, da potpisi avala, cedenta, oznaka domicilijata i druge mjenične izjave i oznake na bianco-mjenici imaju onu pravnu snagu, koju mjenični zakon daje ovakovim izjavama na ispunjenoj mjenici.

Iz ovoga, što je rečeno, otpadaju gotovo sve tvrdnje g. dr. Passeka u spomenutom njegovu članku. Poimence ne stoji njegova tvrdnja, da naš mjenbeni zakon nigdje ne spominje kakov propis, koji bi se odnosio na bianco-mjenicu. Otpada nadalje nje-

[4]) Naročito spominjem dr. Nagy Ferenca i dr. Plosza, madjarske teoretičare mjen. prava, i dr. Mavru Bedö.

[5]) Prema novijoj sudskoj praksi viših madj. sudova (kur. rješ. br. 945/911. od 21. V. 1912.) pripada i oznaka domicila i domicilijata po općem običaju u redovni sadržaj mjenice, te se i za ove oznake predmnijeva, da ih je bona fide posjednik mjenice vlastan naknadno staviti na mjenicu na osnovu već spomenutoga prećutnoga punovlašća.

[6]) Isto se vidi iz kurijalnih rješitaba br. 461/894., br. 483/898., br. 734/901. itd.

[7]) Dr. Plosz (op. cit. str. 142.) navodi još, da se pravila o naknadnom ispunjenju mogu primijeniti samo onda, ako su stranke uopće htjele da mjenicu potpisuju, inače ne, te se poziva na § 93., gdje stoji izraz: »... ako je na mjenici koja bitna potrepština manjkala ...«

* Op. ured.: Isto je rečeno i u drugoj rečenici prve opaske. Usporedi s time i drugu alineju treće opaske.

mjenbene osobe u smislu mjenbenoga zakona, a da njihov odnošaj nije mjenbeno-pravne naravi tako dugo, dok mjenica nije ispunjena. (Bianco-mjenica je u smislu zakona mjenica!) Ne stoji ni tvrdnja, da je mjenica ispunjena protiv volje stranaka krivotvorena mjenica, jer se krivotvorenom mjenicom u smislu zakona i pravne teorije smatra ona mjenica, na kojoj je njezin sadržaj bespravno izmijenjen, a taj slučaj ne predleži kod protuugovorno ispunjene mjenice, jer njezin sadržaj odnosno tekst prije ispunjenja u samoj mjenici još nije bio fiksiran. Ne može se ovakova mjenica smatrati ni lažnom mjenicom, jer pojam lažne mjenice §. 81. m. z. sasma drukčije definira.

Posjednik bianco-mjenice je mjenbeni ovlaštenik, a bianco prihvatnik i indosant mjenični su dužnici i to od onoga časa, kada su njihovi potpisi stavljeni na mjenicu. Posjednik bianco-mjenice će moći svoj zahtjev protiv potpisnika (glavnih i zavratnih dužnika) takove mjenice oživotvoriti samo nakon ispunjenja mjenice. Pošto je mjenica u rukama mjeničnoga vjerovnika i pošto je on može naknadno ispuniti u smislu mjenič. zakona, te pošto uopće stoji do njegove volje sudska realizacija mjeničnoga potraživanja, to naknadno ispunjenje bianco-mjenice u ničemu ne alterira s jedne strane prava mjenb. vjerovnika a s druge strane dužnosti mjeničnih obvezanika, koje se temelje na potpisima mjenice. Prema tome ne nastaje mjenbeno-pravni odnošaj izmedju vjerovnika i dužnika u času, kad se mjenica zaista ispuni, i ne stoji tvrdnja, da tek od toga časa za taj odnošaj vrijedi mjenični zakon. Prema m. z. ne nastaju mjenične obveze ispunjenjem bitnih potrebština mjenice, nego potpisom i od časa potpisa. To vrijedi u smislu §. 9. mjenič. zakona za indosante (§. 12. m. z.), a u smislu §. 3. m. z. za prihvatnika. Ove obveze važe bez obzira na primljenu valutu. Dakle mjenični zakon važi za mjenične obvezanike i prije ispunjenja bianco-mjenice. Dosljedno bianco-mjenica se može u smislu mjenič. zakona i neispunjena prenijeti naledjem sa mjenično-pravnim učincima.

Konačno g. dr. Passek raspravlja pitanje cesije bianco-mjenice, te dolazi do zaključka, da se biaco-mjenica sa mjenično-pravnim efektom ne može cedirati, ako nije prije toga ispunjena.

Kod pravnih pisaca i u sudskoj praksi nisam našao rješenja ovoga pitanja. No ako važi pravilo, da se bianco-mjenica može naledjem prenijeti, indosirati, onda a fortiori važi pravilo, da se bianco-mjenica može i ustupom, cesijom, prenijeti. Ako se može više, može se i manje. Mjenica se uopće može cesijom prenijeti i to ili mjenično-pravnom cesijom po §. 16. m. z., ili cesijom gradjanskog prava[8]), ili u ovršnom postupku[9]) prisilnim načinom.

[8]) U formi, koju za cesiju propisuje privatno pravo.

[9]) Za pravno područje Vojvodine i Medjimurja u smislu § 13. z. čl. LX. g. 1881. t. zv. cessio necessaria.

Dok se prava iz mjenice cedirane po gradjanskom pravu mogu oživotvoriti redovitom parnicom, dotle se prava iz mjenice cedirane po §. 16. m. z.[10]) mogu oživotvoriti u smislu mjenič. zakona i po mjeničnom postupku. To znači, da je cesionar stekao pravo, da svoje potraživanje iz mjenice oživotvori meničnim putem protiv prihvatnika i prednika cedentovih. Ovi su mu mjenično-pravno obvezani. On ima u smislu §. 16. m. z. protiv njih ista prava, koja je imao cedent. Slijedi, da ima pravo ispuniti mjenicu, jer je i to pravo imao cedent kao posjednik mjenice. Njegovo je pravo od običnoga indosatara samo toliko slabije, što indosatar ima zavratno pravo i protiv indosanta, a cesionar toga prava protiv cedenta nema. Prema tome nije ovdje povrijedjeno pravilo: »nemo plus juris in alium transferre potest, quam ipse habet«.[11])

Nadalje ne vidim razloga, zašto posjednik bianco-mjenice ne bi smio ustupiti neispunjenu mjenicu po §. 16. m. z., kako to misli g. dr. Passek — »ako hoćemo, da nam ta cesija po zakonu bude valjana«. Mjenični ustup biva tako, da se isti napiše isto tako, kao i naledje, na samu mjenicu ili na prepisak njezin ili na prodiljku, skopčanu sa mjenicom ili prepiskom. Pošto je prema gore izloženomu i bianco-mjenica prava mjenica, nema zapreke, da se i bianco-mjenica ustupom prenosi. Sudska praksa ide pače tako daleko, da dozvoljuje i u samom toku parnice staviti na mjenicu ustupovnu izjavu, ako tuženik u parnici stavi prigovor, da ustup nije postojao. (Kurij. rješ. br. 909/900.).

[10]) Ako je dakle mjenicu cedent cedirao u onoj formi, koju propisuje ovaj §, on stiče mjenična prava protiv prednika cedentova i izdatnika mjenice, a ne protiv samoga cedenta. Izmedju cedenta i cesionara ne postoji mjenično-pravni odnos, već gradjansko-pravni. Cesija mora biti navedena na mjenici, uz oznaku, da postoji taj odnos. Samom cesijom stiče cesijonar prava iz mjenice, a stavljanjem izjave o cesiji na mjenicu stiče i pravo vlasništva same mjenice.

[11]) U mjeničnom je zakonu probito i ovo načelo rimskoga prava onim načelom germanskoga prava, prema kojemu bona fide sticalac neke pokretne stvari stiče na toj stvari pravo vlasništva, makar njegov prednik nije bio vlasnik te pokretne stvari. To se vidi iz § 80. m. z., koji za legitimaciju bona fide posjednika mjenice ne traži drugo ništa, već samo neprekidni niz naledja u smislu § 36. m. z. Osim ove formalne legitimacije dozvoljena je u smislu §§ 72. i 76. m. z. i materijalna legitimacija, ako posjednik mjenice dokaže, da je mjenicu stekao »inim načinom« (ne naledjem), na pr. amortizacijonim rješenjem suda, cesijom ili punomoćju (kurij. rješidba br. 52/1896.). Prema § 80. m. z. vlasničkoj tužbi protiv mjeničnoga posjednika ima mjesta samo onda: 1. ako se posjednik mjenice ne može legitimirati kao takov po § 36. (odnosno § 72. i 76.) m. z. i 2. ako ta legitimacija postoji, ali je posjednik mjenice istu stekao mala fide ili kod sticanja postoji protiv njega culpa lata (»gruba nemarnost« — »vétkes gondatlanság«). U svim drugim slučajevima nema mjesta vlasničkoj tužbi po mjenič. zakonu, ma da bi tužitelj mogao dokazati, da sticalac mjenice nije istu stekao od faktičkoga vlasnika.

Ako se radi o čisto gradjansko-pravnoj cesiji samoga mjeničnog potraživanja a ne mjenice (tu nije potrebna naročita forma), ustup je »po zakonu valjan«. — Ako se radi o mjeničnom ustupu, ako je taj na bianco-mjenici sproveden u formi, koju propisuje §. 16. mjenič. zakona, i ako se ujedno izruči mjenica cesionaru, ustup je opet »po zakonu valjan«. Čim cesionar ima u ruci mjenicu, providjenu sa ustupom po 16. m. z., on ne treba dokazivati, da je na njega prešlo i potraživanje ustupitelja.[12]) On će mjenicu jednostavno ispuniti i nakon dospjeća utužiti. Mjenični su dužnici vis a vis cesionara ovdje apsolutno nemoćni, te nema toga paragrafa u mjenič. zakonu, koji bi im dao prava, da uspješno stave prigovor, da cesionar nije smio mjenicu ispuniti i utužiti. (Osim »exceptio doli« po §. 93. m. z.). To pravo cesionarevo je osnovano na zakonu, jer ga štite zakon i sudovi, i zato je suvišno postavljati teoriju, da se bianco-mjenicu ne može cedirati.

S ovim pitanjem u savezu uskrslo je u daljim raspravama ovoga predmeta još nekoliko problema[13]). U prvom redu, da li je ispravan naziv »bianco-mjenica«. Dr. Predoević misli, da je ispravniji naziv bianco-prihvat. U praksi se rabi i jedan i drugi, no prvi je naziv širi, drugi uži. Prvi sadržaje u sebi sve mjenične izjave na bianco-menici, dakle prihvat, naledje, avalovu izjavu, jemstvo, cesiju itd. Naprotiv drugi naziv sadrži u sebi samo prihvatnikovu mjeničnu izjavu. Prema tome ispravniji je naziv »bianco-mjenica«.

Drugo je pitanje, koji opseg ima prigovor »neprimljene valute«. Jednako je važno još jedno pitanje, koje su citirani članci dodirnuli, a to je prenos mjenice naledjem i cesijom, te razlika izmedju tih prenosa. Medjutim ova pitanja čine posebna poglavja mjeničnoga prava, te se u okviru ovoga članka ne mogu raspraviti. Ta pitanja trebalo bi posebno pretresti. Ovdje tek toliko napominjem, da je 3 al. članka dr. Predoevića skoro u cijelosti neispravna.

Konačno završujući razmatranje o bianco-mjenici ne smijemo zaboraviti, da je drugo pravna teorija, a drugo pozitivno pravo. Teoretičari se mogu prepirati o pravnoj naravi bianco-mjenice uopće, a praktični pravnici treba da kod pretresa ovoga pitanja imaju u vidu pozitivno pravo. Ja sam, koliko sam god mogao, nastojao u tom pogledu pokazati, što se dade o bianco-mjenici izvesti iz našega mjeničnoga zakona, i iz sudske prakse i važnijih pravnih pisaca. To je konačno bio i praktični cilj ove rasprave.

[12]) Vidi krivo mišljenje dr. Predoevića u »Mjesečniku« br. 10. o. g. Kriva je i njegova teza, da je cesionar dužan iskazati, da je na nj pokraj mjeničnog ustupa (§ 16. m. z.) prešlo i vanmjenično potraživanje, jer da bi onda »za isti dug postojala dva potraživanja«. Ibid. Valjda dva pravna naslova istoga potraživanja! A to je nešto drugo.

[13]) Članak dr. Predoevića u »Mjesečniku« br. 10. o. g.

Kako treba da se provede agrarna reforma?

Napisao Ivan Z. Galić, banski savjetnik.

U ministarstvu za agrarnu reformu pristupilo se izradbi osnove zakona o eksproprijaciji velikih posjeda i kolonizaciji, te je u tu svrhu obrazovano posebno povjerenstvo. Za to će biti u interesu stvari, ako se u ovo pitanje javno raspravi. U tu svrhu priopćujem ove svoje misli.

Agrarna reforma provodi se kod nas pod lozinkom »zemlja zemljoradniku«. Ovako općenito i neograničeno uzeta nije ova lozinka ni u skladu s našim ustavom, a nije ni opravdana. Član 43. ustava odredjuje, da će se zakonom urediti eksproprijacija velikih posjeda i razdioba njihova u svojinu onima, koji obradjuju zemlju. Kod stvaranja zakona valja medjutim držati na umu, da iz svojine prema članu 37. ustava proističu i obveze, a upotreba svojine ne smije biti na štetu cjeline. Pak kao što ne smije biti na štetu cjeline upotreba svojine po velikom posjedniku, tako isto ne smiju ni agrarni interesenti uporebljavati svoju svojinu na štetu općenitosti.

Svrha je zemlji proizvodnja plodova, koji su preduvjetom opstanku ljudi i ostalih živih bića. Do tih se plodova dolazi samo obradjivanjem zemlje. Zemlja je prema tomu, — kada se radi o sticanju putem agrarne reforme, — može dati u vlasnost samo onima, koji je u opće mogu uspješno obradjivati. To odgovara ne samo članu 37. ustava nego i izričitoj odredbi člana 43. ustava, koji naredjuje, da se mogu naseljivati samo oni, koji su snabdjeveni neophodnim sredstvima za uspješnu proizvodnju. Ako se agrarna reforma ne bude ovako provodila, ona će upropastiti proizvodnju, jer zemljoradnička lica, koja nemaju kuće i potrebni mrtvi i živi inventar, ne mogu uspješno proizvoditi. Oni će zemlju kriomice prepustiti drugima u zakup ili na obradbu iz dijela, — što baš agrarna reforma hoće da spriječi, ili će zemlju ostaviti neobradjenu, odnosno obradba će biti tako eksenzivna, te će njezin rezultat biti ravan ništici. Ovakov zemljoradnik ne može zemlje ni valjano poorati, a kamo li podjubriti i zasijati dobrim sjemenom, a posljedica je takova obradjivanja, da se zemljište iz godine u godinu sve više zapušta tako, da za kratko vrijeme ne vraća ni sjemena. Dalja je pak posljedica, da ovakov gospodarski nesposoban zemljoradnik mora nakon bezuspješne borbe napustiti obradbu, a tada zemlja, — dakako iscrpljena, zapuštena i slabo produktivna — dolazi u ruke lica, koje je sposobno za gospodarsku obradbu i kome za to treba dati zemlju odmah, dok je dobro produktivna. Uslijed protivne provedbe agrarne reforme ne strada medjutim samo pojedini zemljoradnik, nego dolazi u pogibelj opća prehrana pučanstva, a usliјed sniženja poreza i nemogućnosti izvoza agrarnih produkata će s time u vezi pasivne trgovačke bilanse mora ozbiljno štetovati i

gova tvrdnja, da vjerovnik i dužnik po bianco-mjenici još nisu državno gospodarstvo, koje se već i danas bori s ogromnim poteškoćama.

Oduzeti zemlju velikomu posjedniku, koji ju je obradjivao i koji je proizvodio, samo za to, da se njome nadijele svi zemljoradnici, dakle i oni, koji ne mogu zemlju uspješno obradjivati i proizvoditi, bilo bi na silnu štetu ne samo pojedinih zemljoradnika, nego i općenitosti, a naročito i državnih financija, pak bi za to ovakova agrarna reforma bila protiv jasnih odredaba ustava. U ostalom je očigledno, da ovako zamašna reforma, koja tako teško pogadja načela zakonom zajamčene individualne svojine, ne može imati svrhu, da nadijeli zemljom svakoga zemljoradnika samo za to, jer je zemljoradnik, budući da je očevidno, da oni, koji nemaju preduvjeta za uspješno obradjivanje zemlje, moraju prije ili kasnije propasti. Kada bi dakle i bilo moguće sve zemljoradnike jednoga dana nadijelit jednakim dijelom zemljišta, već bi sutra bilo razlika, jer će gospodarski sposobni i jaki po željeznom prirodnom zakonu jednostavno apsorbirati gospodarski nesposobne i slabe, t. j. one, koji radi svoga neimućstva, neznanja ili ličnih losih svojstava ne mogu ili ne će da obradjuju zemlju, kako treba.

Svrha agrarne reforme mora dakle biti ta, da se dade zemlja samo onomu zemljoradniku, koji je treba i koji može na njoj uspješno proizvoditi. Ovaj momenat ne isključuje ni nacijonalnu, ni socijalnu stranu agrarne reforme, već se obje ove strane dadu posve dobro i u skladu s ustavom spojiti s produkcijom kao glavnim ciljem, koji mora kod provedbe agrarne reforme imati na umu svaka, a naročito agrarna država, kao što je naša. Drugim riječima agrarna se reforma imade provesti tako, da se njome dosadašnja gospodarska, a po mogućnosti i poljoprivredno-industrijalna proizvodnja ne samo osigura, nego — koliko je iole moguće — i poveća.

Ja sam u svojoj radnji »Problemi agrarne politike u Hrvatskoj i Slavoniji«* pokazao na ogroman nerazmjer, koji u jednom znatnijem dijelu postoji naročito u Slavoniji izmedju velikoga posjeda i posjeda zemljoradnika, te koji upravo guši i onemogućuje povoljan razvoj populacije i seljaštva u našim najplodnijim krajevima, radi česa je jasno, da se tomu štetnomu uplivu velikih posjeda mora stati na put. Ali se ne smije zaboraviti, da su ti veliki posjedi bili ponajglavniji proizvadjači agrarnih proizvoda, potrebnih za općenitu prehranu, kao i najpretežniji proizvadjači proizvoda poljoprivredne industrije, pa se za to i u interesu općenitosti u interesu države mora pomnjivo paziti, da se kod oduzimanja zemljišta velikih posjeda ne predju granice onoga, što je potrebno i korisno.

Te granice mora nam postaviti prava potreba zemljišta u svrhu nadjelbe onih zemljoradnika, koji su sposobni za dobru i uspješnu gospo-

* »Mjesečnik« od god. 1921.; bilo je otisnuto i napose.

darsku proizvodnju. Ali se u tu svrhu ne imade isključivo posizati za zemljom velikih posjednika, koji su ju i dosele u glavnome dobro, a često i uzorno obradjivali, nego valja za tu svrhu ponajprije upotrijebiti ona kulturna zemljišta, koja danas ili ništa ne proizvode ili bi mogla proizvoditi mnogo više. Na takov način će se stvoriti jedan veliki plus u našem narodnom gospodarstvu, a potrebama agrarne reforme će biti potpuno zadovoljeno. Kod ovih zemljišta mislim prije svega na one ogromne površine plodnoga i obradivoga zemljišta naročito u južnoj Srbiji i Macedoniji, koje su danas potpuno neobradjene, a zatim na one velike površine, koje su danas doduše neobradive, ali bi se uz potrebne melijoracijone radnje (osušenja kanalizacijom, drenažom, nasipima i sl.) lako privele osobito intenzivnoj kulturi i odbacivali silni prirod. Dakako da bi kod tih melijoracijonih radnja morala bitno saradjivati i država. Ali troškovi države kod toga posla bili bi predvidivo mnogo manji od troškova, koje će morati pasti na državu kod nabave jednake površine velikoga posjeda, a povrh toga bi se postigao ogromni višak u narodnom gospodarstvu, a prema tomu i za državne fiskalne ciljeve. Ima nadalje i mnogo zemljišta pravnih lica (urbarskih i inih općina, zemljišnih zajednica i sl.), s kojima se danas najekstenzivnije gospodari, a mogla bi se bez uštrba za općenitost podijeliti i privesti intenzivnoj obradbi. Načelno i gdje to ne zahtijevaju specijalne potrebe pojedinih krajeva, imalo bi se tek nakon ovoga zemljišta uzimati u obzir i dosele obradjivana zemljišta velikih posjednika, i to opet u prvom redu ono, koje oni nisu sami obradjivali, nego su ga davali u zakup. Kod toga bi se naravski moralo i te kako paziti, da se zemljište, koje je obradivo samo uz trajno uzdržavanje stanovitih melijoracijonih radnja (kanalizacije, drenaže, nasipa i sl.), dade jedino onima, koji mogu i koji će morati i dalje uzdržavati te radnje, jer je protivni postupak već dosele nanio neprocjenjivih šteta poljoprivredi, općenitosti i državnim interesima. Dakako da se kod toga ne bi samo izuzimali ni veliki posjedi države, pogotovu jer njezino gospodarstvo zadaje dosta briga državnoj financijalnoj upravi.

Da se ustanovi potreba zemlje, moralo bi se konstatovati, koji radnici mogu biti interesenti agrarne reforme, t. j. koji mogu dobiti zemlju putem agrarne reforme. Kako sam već rekao, imade se kod toga držati u vidu održanje, a po mogućnosti i povećanje gospodarstvene proizvodnje. Zemlja se smije putem agrarne reforme dati samo onim zemljoradnicima, koji ju mogu uspješno obradjivati. To su u glavnome zemljoradnici, koji imadu potrebne stanbene i gospodarske zgrade, potrebiti živi i mrtvi fundus instructus i nešto zemlje, ali premalo, da bi mogli u njoj racijonalno i s uspjehom gospodariti, te uzdržavati sebe i svoju porodicu. Spadaju nadalje ovamo oni zemljoradnici, — u glavnome radni suvišci u pojedinim kućanstvima —, koji imadu toliko imovine ili si je mogu bez većega poremećenja svojega gospodarstva pribaviti, da si sagrade kuću i nabave inventar, te plate jedan dio

kupovnine za zemlju. Oni, koji toga nemaju, mogu doći u obzir jedino u slučaju, ako im država badava ili jeftinim zajmom stvori gornje preduvjete za mogućnost gospodarenja. Koji ni toga nemaju, ne smije im se dati zemlja, jer je ne će moći racijonalno obradjivati ni uspješno gospodariti, i uslijed toga će se uništiti njezina plodnost i prirod.

Ne smije se ovdje pustiti iz vida ni to, da će i kupovnina za zemljište predstavljati znatan teret za svakoga agrarnoga interesenta. Veliki se posjed po članu 43. ustava ekspropriše, pa se za to za nj po članu 37. ustava mora platiti pravična naknada. Samo gospodarstveno sposobni zemljoradnički elemenat moći će isplatiti kupovninu bez poremećenja u svome kućanstvu, jer ako i predvidjam obročnu otplatu kroz niz godina, bit će ona znatno oteščana s obzirom na današnju vrijednost državne novčanice i njezino predvidivo postepeno poboljšanje. Državna se blagajna u tom poslu ne će moći suviše angažovati i to tim više, jer će i onako potrebe za dobrovoljce, za koje će država morati naći pokrića, iziskivati ogromne žrtve od državnoga budžeta.

Agrarna reforma ne može svakoga zemljoradnika učiniti samostalnim gospodarom, ako za to manjkaju uslovi. Iz ničesa je u pravilu nemoguće stvoriti nešto. Bude li se protivno radilo, stvoriti će sama država gospodarski proletarijat, gospodarske bijednike, nezadovoljnike i buntovnike, a to ne smije biti. U ostalom i u našoj državi treba i mora da bude gospodarskih radnika i sluga, a i potrebno industrijalno radništvo može se u našoj agrikulturnoj zemlji po naravi stvari rekrutirati u glavnome iz zemljoradnika.

Kada je tomu tako, onda je jasno, da svrha agrarnoj reformi mora biti stvaranje gospodarski sposobnoga zemljoradništva, a to je prema načelima nacijonalne ekonomije srednji seljački posjed, koji načelno pruža jamstvo za racijonalno i uspješno gospodarenje, te je u svakom pogledu jedan od najsolidnijih i najčvršćih elemenata u državi. Stvaranje sitnoga posjeda dozvoljivo je jedino tamo, gdje on prema načelima narodne ekonomije ima uopće preduslove za uspjeh, a to je u blizini gradova i većih industrija.

Iz toga dalje slijedi, da prvi i ponajglavniji cilj agrarne reforme mora biti saturacija autohtonoga domaćega seljaštva. Potreba te saturacije mora biti u glavnome i načelno mjerodavna za oduzimanje velikih posjeda u pojedinim krajevima, i ona mora u glavnome odrediti granice, do koje se u pojedinim krajevima može velikomu posjedu ostaviti njegovo zemljište. Jer oduzimati velikomu posjedniku zemljište bez prave potrebe, protivno je i ustavu i pravo shvaćenim interesima države, budući je veliki posjednik, kako nas uči nacijonalna ekonomija, također važan faktor u narodnom gospodarstvu.

Za potrebe kolonizacije imalo bi se, u koliko što druge ne zahtijevaju interesi državne obrane i sigurnosti, u pr-

vom redu uzimati ono gore spomenuto zemljište, koje je obradivo, ali nije privedeno gospodarskoj kulturi. Tek u krajevima, gdje postaje latifundija, mogli bi se dijelovi tih latifundija nakon udovoljene saturacije upotrijebiti odmah za kolonizaciju gospodarski jakih i sposobnih elemenata iz prenapučenih dijelova države, pri čemu valja opet nastojati, da se kolonizira srodni, a ne heterogeni elemenat, da ne bude brojnih svadja i neprijateljstva izmedju starosjedilaca i kolonista u istomu selu.

Prema ovim načelima imali bi se po mojem mišljenju ustanoviti agrarni subjekti i objekti, iz česa slijedi, da bi potreba eksproprijacije bila u različitim krajevima različita, te bi se oduzimanje zemljišta velikih posjeda imalo ravnati prema pravoj potrebi u pojedinom kraju. U mnogim će krajevima biti premalo zemlje, da se saturira autohtono seljaštvo. Za to zakon mora odrediti maksimum, koji se mora ostaviti velikomu posjedniku, da može uspješno gospodariti, pri čemu moraju biti odlučni jedino gospodarski momenti. Dakako da bi se morao uzimati posebni obzir na dosadašnje specijalne vrsti gospodarenja, koje su od zamašne koristi za općenitost ili za državu (pepinderska gajilišta stoke, ergele, gajilišta sjemena, proizvoda poljoprivredne industrije i sl.), te u te svrhe osigurati supermaksimum.

Ovdje je potrebno spomenuti još i ovo. Velikomu gospodarskomu minusu, koji se sve više pokazuje kod zemljišta, uzetoga pod agrarnu reformu, kriv je u prvom redu neodrživi provizorij s privremenim zakupom. Taj je dobrim djelom — a bez ičije koristi — uništio, a svakako teško oštetio velike posjednike, ali je podjedno usljed razumljivo loše obradbe zemljišta bonitet zemljišta velikih posjednika dobrim dijelom tako pogoršao, da će trebati godine i godine intenzivna rada, dok se povrati na prijašnji stepen. Nehaj privremenih zakupnika je razumljiv, jer tko će na koncu intenzivno raditi zemlju, za koju ne zna, ne će li mu je prva revizija agrarnih interesenata oduzeti i za koju nije siguran, da li će ikada biti njegovo vlasništvo.

Dalja je rak-rana, što je onemogućena dispozicija stranaka sa zemljištem, jer njome raspolažu i o svemu odlučuju agrarne oblasti, a naročito ministarstvo. Takov je potupak već nanio ogromnih šteta u raznim područjima državne uprave, a naročito ondje, pri čem se ne računaju ogromne financijalne žrtve, koje državu dosele stoji provedba agrarne reforme. Za to bi zakon trebao jednostavno odrediti razboriti rok, unutar koga moraju veliki posjednici višak zemljišta preko maksimuma prodati uz zakonom predvidjene uslove agrarnim interesentima, te bi država tek nakon izmaka ovoga roka imala uredovati. Da se je tako postupalo odmah na početku, bila bi agrarna reforma uz najmanje državne žrtve najvećim dijelom već dovršena. Dakako da zakon mora odrediti uslove, uz koje agrarni interesenti mogu dobiti zemlju, i rok, kada nestaje privremeni zakup, ako ne prihvati te uvjete, budući da zemljoradnici u mnogim krajevima još vjeruju izbornim

agitacijama, da će zemlju dobiti badava, ili pak doduše znadu, da je ne će moći kupiti, ali je drže u privremenom zakupu, kada im je dana u bescijenu. Povrh toga se ta prodaja naravski ne bi smjela vezati na današnje zakupnike, jer je inače u glavnome neprovediva.

Po članu 43. ustava ima zakon odrediti i slučajeve, kada se minimum dobivenoga zemljišta ne može otudjiti. Iz toga, a i iz dosadašnje prakse se vidi, da se kani ograničiti slobodna raspoložba i zaduženje zemljišta, nabavljenoga putem agrarne reforme. Da li je to dobro i shodno, razilaze se mišljenja. Sigurno je, da će gospodarski slabići u današnjoj teškoj životnoj borbi propasti i da ih se ovakovim sredstvami ne može uzdržati na životu. Vjerojatno je i to, da gospodarstvena utakmica može podići gospodarenje na intenzivniji nivo, a to treba da bude što prije.

Ograničenje zaduženja onemogućuje zdravi kredit, bez koga je napredak teško moguć. Ograničenje kredita ne sprečava zaduživanje, već ga potiskuje u ruke lihvara. Ono sili, da se traže sredstva, kako će se obići zakonske zabrane. — Zakon svakako mora postaviti neke norme, koje će po mogućnosti osigurati dobro gospodarenje sa zemljom. Povrh toga bi se trebalo što prije stvoriti zakonsko nasljedno pravo za zemjloradnike, koje će spriječiti drobljenje zemljišnoga posjeda povodom smrti posjednika.

Ne treba još napose isticati, da se država mora pobrinuti, da se zemljoradnicima osigura jeftin kredit naročito za investicije, bez kojih nema napretka u gospodarstvu i da se shodnom gospodarstvenom nastavom najširi slojevi seljaštva upute u valjano i intenzivno obradjivanje zemlje.

Zašto sudovanje nazaduje?

Priopćio **dr. I. P.**, Zagreb.

Ima više odgovora na gore stavljeno pitanje, jer ima i više uzroka nazadovanju našega sudovanja. Ali jedan od uzroka je sigurno i opadanje broja sudaca i pravosudnoga osoblja uopće. Tiče se to napose posebnoga pravnoga područja Hrvatske i Slavonije, koje izmedju svih ostalih pravnih područja naše države u tom pogledu najviše trpi. No ćemo govoriti o tendenciji, jer se ona može osporiti i jer bi pobijanje onih, koji ju spore, vodilo do političkih rasprava. Govorit ćemo o činjenici, koja je neosporna, jer se odrazuje u brojevima. Redukcija, koja se provodi navodno radi štednje, najjače je pogodila Hrvatsku i Slavoniju, i ona, poredjena sa redukcijom u drugim pravnim područjima, izazivlje pitanje: zašto ta nejednakost, zašto ta nepravednost? Ako se štedi, neka se štedi svagdje jednako; ako štedi, neka se štedi ondje, gdje je štednja potrebna. Ali štediti samo na račun jednoga dijela države i štediti ondje, gdje bi trebalo pače još dodavati — to nikako ne ide. Ovakova štednja je nerazumna i fiktivna; uštedjuje se na jednoj strani, da se zato to više potroši na drugoj. Štedi se na sudovima, ali će time nastala stagnacija sudovanja izazvati kaos i siliti sve

veći broj državljana, da si sami kroje pravdu, dok nema dovoljno državnih organa, da im dadu pravdu.

Evo nekoliko statističkih podataka:

Osoblje pravosudnoga resora u Hrvatskoj prema proračunima od god. 1913.—1926.

Prorač. godina	1913	1917/18	1919/20	1922/23	1924/25	1926/27	više ili manje: prema g. 1913:	prema najvišemu stanju:
Odjeljenje:								
koncept. činov.	10	10	11	10	7	7	— 3	— 4
kancel. osoblja	9	9	10	8	8	6	— 3	— 4
račun. savjet.	1	1	2	2			— 1	— 2
podvornici	3	3	3	5	5	3	=	— 2
pisari	11	11	11	6	6	3	— 8	— 8
stol sedmorice								
vijećnici i tajnici	18	18	21	21	20	20	+ 2	— 1
kancel. osoblje	3	3	3	5	5	5	+ 2	=
podvornici	6	6	6	5	5	5	— 1	— 1
pisari	5	5	5	5	4	4	— 1	— 1
banski stol								
vijećnici i tajnici	37	40	43	42	40	40	+ 3	— 3
kancel. osoblje	12	12	12	12	12	12	=	=
podvornici	7	7	7	7	7	10	+ 3	+ 3
pisari	16	16	16	12	12	11	— 5	— 5
državno odvjetništvo								
koncept. činov.	31	37	38	39	37	37	+ 6	— 2
kancel. činov.	11	11	11	14	13	13	+ 2	— 1
podvornici	11	11	11	10	10	10	— 1	— 1
pisari	16	16	16	20	15	12	— 4	— 8
sudovi I molbe								
predsj. i potpred.	10	10	10	10	10	10	=	=
vijećnici	24	101	101	107	107	107	+ 13	=
kotarski suci	74	74	76	81	79	79	+ 15	— 2
pristavi	175	180	180	180	164	164	— 11	— 11
prislušnici	50	50	50	65	50	50	=	— 15
kancel. činov.	231	240	240	252	237	241	+ 10	— 11
podvornici	212	212	212	232	214	194	— 18	— 38
pisari	450	480	480	485	433	358	— 92	— 127

Poslije 1918. povećalo se područje i kot. sudovi Čakovac i Prelog potpali su pod pravosudni resor u Hrvatskoj.

Kako se vidi, osoblje kod sudova ostalo je manje više jednako kao neposredno prije rata, a poznato je, da smo i onda imali mnogo razloga tužiti se na manjak osoblja. Takove su tužbe danas to opravdanije, što je posao sudova prema predratnome silno porasao. Lanjske godine n. pr. dobili su sudovi još i invalidske predmete, koji ih mnogo opteretiše, pa mjesto da im se sile dodavaju, one im se oduzimlju.

Da se vidi razmjer redukcije prema drugim pravnim područjima, donašamo ovu tabelu:

Kraljevina S. H. S. prema popisu od 1921.

Pokrajina	Površina	Broj pučanstva	Gustoća
Srbija	95.667	4,129.638	43.2
Crna Gora	9.668	199.857	20.7
Bosna	51.199	1,889.929	36.9
Dalmacija	13.245	650.139	48.8
Hrvatska	43.309	2,710.883	62.5
Slovenija	16.197	1,056.464	65.2
Vojvodina	19.702.	1,380.413	70.1
Zajedno	248.987	12,017.323	

Sudovi I. molbe: osoblje prema budžetu 1926./27. po pokrajinama:

	Srbija	Crna Gora	Bosna	Dalmacija	Hrvatska	Slovenija	Vojvodina
Suci	396	52	292	149	360	183	196
Pisari	420	33					
Prislušnici			124	42	50	48	
Bilježnici							114
Ukupno	816	85	416	191	410	231	310
Kancelar. osob.	137	6	145		237		162
Gruntovničari			122		249		52
Zajedno			267	117	486	247	214
Zvaničnici	369	18	292	194	285	207	92
Služitelji	380	80	295	70	194	121	111
Kontr. dnevničari			46	33	73	28	55
Zajedno	749	98	633	297	552	356	258
Sve zajedno	1702	189	1316	605	1448	834	782
Državna odvjetništva							
			20	11	37	15	22
Koncep. činov.					12		14
Kancel. činov.					12		14
Zvaničnici					10		10
Služitelji					1		7
Dnevničari							

Po ovoj tabeli odmah se vidi, da je broj sudaca i sudbenoga osoblja u Hrvatskoj mnogo niži, nego u nekim drugim pokrajinama, čime se dade lako protumačiti sporo i sve sporije uredovanje hrvatskih sudova. Uporedjujući broj sudaca sa brojem stanovništva vidimo, da na 100.000 stanovnika u Srbiji otpada 19.9 s u d a c a, u Crnoj Gori 43, u Bosni 21.9, u Dalmaciji 29, u Sloveniji i Vojvodini 22, u H r v a t s k o j s a m o 15.2 s u c a, d a k l e t u b a š n a j m a n j e. Mi smo u pogledu sudstva ne-dvojbeno zapostavljeni. A isto se može tvrditi i u pogledu k a n c e l a r i j s k g a osoblja. Vojvodina n. pr. sa polovicom broja žiteljstva Hrvatske i Slavonije, ima ipak više kancelarijskog osoblja kod državnih odvjetništva nego li Hrvatska. Državno nadodvjetništvo i devet držav. odvjetništva u Hrv. i Slavoniji (svega 10 oblasti) imadu 12 manipulativnih činovnika, 13 pisara i 10 podvornika, dok glavno državno tužiteljstvo

i 7 državnih tužioštva (svega 8 oblasti) u Vojvodini imadu 14 manipulativnih činovnika, 21 pisara i 10 podvornika. Bosna, kraj znatno manjega broja stanovništva, ima veći broj zvaničnika no Hrvatska, a Slovenija dostizava u tom pogledu Hrvatsku. Uzevši zajedno broj zvaničnika i služitelja otpada na 100.000 stanovnika u Bosni 69, u Dalmaciji 93, u Sloveniji 80, u Hrvatskoj 53 službenika.

Godine 1922./23. iznosio je broj zvaničnika u Hrvatskoj 485, a u budžetu 1926./27. 358, dakle je reducirana jedna četvrtina svih zvaničnika. U Sloveniji je 1922./23. bilo 145 pisara i 108 čuvara apsana, ukupno 253, a 1926./27. bilo je zvaničnika i dnevničara 235, dakle je taj broj tek za 18 reduciran, dok se u Hrvatskoj u isto doba reduciralo za 20%. U Vojvodini bilo je 1922./23. 146 pisara, a 1926./27. 147, dakle još za jednu osobu više. U istome razdoblju reduciran je u Hrvatskoj broj služitelja za 38 lica (za 17%), u Sloveniji je ostao nepromijenjen, u Bosni snižen samo za 11 lica (jedva 4%), a u Vojvodini za 12 lica (13%).

Broj prislušnika sniženje u Hrvatskoj od 65 na 50, dok je u Bosni povišen od 105 na 124, u Dalmaciji od 38 na 42, u Sloveniji snižen je od 54 na 48. Tako imade danas Hrvatska kraj četverostrukoga broja stanovništva gotovo isti broj prislušnika s Dalmacijom, kraj dva i pol većeg isti sa Slovenijom, dok Bosna kraj manjega broja stanovništva ima 2 i pol puta toliko prislušnika koliko Hrvatska. A baš danas trebalo bi broj prislušnika povećati, jer danas treba veći broj podmlatka, budući da je i mnogo veći postotak, što otpada iz državne službe prije završetka službenih godina.

Ne žalimo, što je broj za neke kategorije osoblja u drugim pravnim područjima povišen. Naprotiv smatramo to povišenje potrebnim, ali žalimo, što se s pravnim područjem Hrvatske pravi iznimka i tu pokazuje napadna tendenca nesrazmjernoga snižavanja sudskoga osoblja.

Nije bez važnosti i poredba nagrada, koje imadu dnevničari u pojedinim područjima. Evo uporednoga pregleda nagrada dnevničara u budžetu 1926./27.

Uporedni pregled nagrada dnevničara u budžetu 1926./27.

Part. budž.	Oblast	Prosj. god. iznos nagr.
58	Ministarstvo pravde	14.000
72	Upravni sudovi	10.800
77	Kasacijoni sud u Beogradu	12.600
81	Kazneni zavod u Zenici	10.800
129	Okružni sudovi u Bosni	12.000
135	Kotarski sudovi u Bosni	10.625
142	Sudovi u Dalmaciji	11.910
164	Banski stol u Zagrebu	10.800
169	Drž. nadodvjetništvo u Zagrebu	12.000
174	Sudovi I. molbe u Hrvatskoj	9.850
183	Sudovi u Sloveniji	12.889
205	Okružni sudovi u Vojvodini	16.643
210	Državna tužioštva u Vojvodini	14.665
217	Sreski sudovi u Vojvodini	14.857

Po ovome pregledu imadu sudovi u Hrvatskoj najslabije plaće dnevničara. U Srbiji uopće nema dnevničara, nego su svi pisari zvaničnici pa, imadu daleko bolji položaj i veću plaću. Plaća dnevničara u Bosni je za 10—25%, u Dalmaciji za 20%, u Sloveniji za 30%, u Vojvodini za 50—70% veća od plaće dnevničara u Hrvatskoj.

Bude li statistika pravosudja, napose u Hrvatskoj, i dalje pružala ovako neprijatnu sliku, njegova je katastrofa neizbježiva. Ako oni, kojih se to tiče, to ne vide, onda su slijepi; ako oni, kojih je dužnost, da to poprave, ne će ili ne mogu tu dužnost izvršiti, onda mjesto, na kojem se nalaze, nije za njih, ili oni nisu za to mjesto. Svejedno — zaključak je isti, i konsekvence, koje bi morali povući, jesu iste.

Pravo kao apstraktni pojam nema vrijednosti. Ono je za ljude. Ono mora biti primijenjivano. Primijenjuju ga sudovi. Ali ako se ove tako paralizira i slabi te nisu više u stanju pravo primijenjivati, onda dolazi u pitanje i raison prava. I Pravničko društvo radi toga raisona prava i radi svoje svrhe smatralo se je dužnim, da iznese u svome organu taj žalostan govor brojaka.

Pravosudje:

a) Gradjansko.

Dvije načelne rješidbe po zakonu od 27. svibnja 1924. o ugovoru, zaključenom sa Čehoslovačkom republikom glede uredjenja uzajamnih pravnih odnosa.

Izmjenom pismenih izjava izmedju prijestolonasljednika Srbije regenta Aleksandra i izaslanika države Narodnoga vjeća SHS nastala je danom 1. prosinca 1918. nova država — kraljevina SHS.*) Prekidom dosadašnjih ustavnih kontinuiteta kraljevine Srbije i ostalih pokrajina (čl. 45. našega ustava) stvorena je nova država, novi subjekt medjunarodnoga prava, koji je sklapanjem mirovnih ugovora (St. Germainski, Trianonski, Neuillski) dobio medjunarodno-pravnu sankciju. — Centrifugalne, političko-nacijonalne tendencije, koje su ubrzale rasulo postojećih državnih organizama, kočile su kroz nekoliko godina nacijonalno-ekonomsku potrebu izmjene dobara izmedju prirodno povezanih nacijonalno-ekonomskih jedinica. Tečajem godina su ekonomske potrebe života u novostvorenom stanju, te pravno-politički momenti u logici mirovnih ugovora i čuvanja stvorenoga medjunarodno-pravnoga poretka zbližili novo stvorene medjunarodno-pravne subjekte, pa u prvom redu Čehoslovačku republiku sa kraljevinom SHS. Ukazala se stoga živa potreba medjunarodno-pravnoga uredjenja uzajamnih pravnih odnosa u gradjanskim i kaznenim stvarima u cilju bržega i jeftinijega pružanja pravne pomoći, te finaliziranja pravnih sporova izmedju pojedinih interesenata obiju država, a to napose s razloga, što za iste, kao nove subjekte medjunarodnoga prava, nisu mogli važiti ugovori i utanačenja, koja su stvorena izmedju država, koje su novostvorenim medjunarodno-pravnim poretkom — kako smo uvodno istaknuli — prestale bitisati. Tako je sklopljen ugovor od 17. ožujka 1923. sa Čehoslovačkom republikom radi uredjenja uzajamnih pravnih odnosa, koji je odobren po Narodnoj skupštini, te dobio zakonsku snagu zakonom od 27. svibnja 1924., proglašenim u »Službenim Novinama« kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca od 9. kolovoza 1924. u dodatku.

Ovim zakonom je uredjeno sa gradjansko-pravnoga parbenoga i vanparbenoga područja pitanje slobodnoga pristupa sudovima

———

*) Slobodan Jovanović: Ustavno pravo kraljevine SHS.

državljanima obiju ugovornih strana (čl. 1. i 13.), forma davanja sudske pomoći (čl. 2.—5.), dostava sudskih odluka (čl. 6.—9.), postupak sa molbama za pravnu pomoć, te troškovi pravne pomoći (čl. 10.—12.), uredjenje siromaškoga prava (čl. 15.—17.), uredjenje nasljedstva imovine državljana jedne ugovorne strane na teritoriju druge ugovorne strane (čl. 18.—27.), ustanove glede tutorstva i skrbništva (čl. 28.), ovjeravanja i dokazne snage trgovačkih knjiga i isprava, izdanih od suda ili upravne vlasti jedne ugovorne strane (čl. 29.—30.), proglašenje smrti (čl. 131.), upute o pravnim propisima, koji su na snazi na teritoriju jedne od ugovornih strana (čl. 32.), sporovi o zakonitosti djeteta i presude u bračnim stvarima (čl. 33.—34.), ustanove o stečajnom postupku nad imovinom državljana jedne ugovorne strane na teritoriju druge ugovorne strane i njihovim posljedicama (čl. 34.—37.), te uzajamno izvršenje egzekucijonih titula (čl. 38.—42.). — Nadalje sa kazneno-pravnoga područja je uredjeno pitanje preduvjeta za medjusobno izručivanje krivaca (čl. 43.), te forma i način istih (čl. 49.—58.), zatim pravna pomoć u kaznenim stvarima (čl. 59.—63.), te medjusobno saopćivanje kaznenih osuda (čl. 64.—65.) i troškovi pravne pomoći u kaznenim stvarima. — Konačno ustanove o ratifikaciji ovog ugovora, te eventualnoga njegova otkaza (čl. 67.). — Prema tome su ovim zakonom derogirane sve opće ustanove naših grdajanskoi kazneno-pravnih propisa o medjunarodnoj uzajamnoj pravnoj pomoći, obzirom na Čehoslovačku republiku i našu državu, u koliko stoje u protimbi sa ovim zakonom.

A sada evo iznašam vrhovne rješidbe stola sedmorice u dvima predmetima s obzirom na gore spomenuti zakon.

I. — Pitanje forme i načina pružanja sudske pomoći na osnovu čl. 2.—5. zakona od 27. svibnja 1924. o ugovoru zaključenom izmedju kraljevine SHS i Čehoslovačke republike glede uzajamnih pravnih odnosa.

Rješidba stola sedmorice od 6. kolovoza 1926. br. 2635.

(Odluka bans. stola od 15. travnja 1926.)

Tt. B. K. u B. u Slovačkoj utužila je tt. S. V. u Zagrebu pred sudbenim stolom u Beregovu u Slovačkoj. Tečajem parnice su pozvane obje stranke po drugostepenom sudu u Košicama, da pruže dokazala za neke svoje tvrdnje, pa se je stranka tužiteljica pozvala medju ostalim u dokaz svojih tvrdnja na dva svjedoka, koji stanuju u Zagrebu, sa prijedlogom, da se isti preslušaju. Drugostepeni je sud uvažio ovaj prijedlog stranke tužiteljice i odredio preslušanje ove dvojice svjedoka zamolnicom od 23. prosinca 1925. Ovu zamolnicu je izručio drugostepeni sud u Košicama samoj stranci tužiteljici, koja je originalnu zamolnicu poslala svojemu pravnomu zastupniku dru G. F., odvjetniku u Zagrebu, te je isti molbom na kot. sud I. u Zagrebu zatražio preslušanje ovih svjedoka. — Kot. sud I. u Z. je odredio na ovu molbu ročište za preslušanje ovih svjedoka.

Protiv ove odluke, kojom je dozvoljeno preslušanje svjedoka, uložio je zastupnik stranke tužene dr. O. Z., odvjetnik u Zagrebu, utok sa ništovnom žalbom na banski stol iz slijedećih razloga: a) Napadnutom odlukom odredjeno je preslušanje svjedoka pred nenadležnim sudom, jer je temeljem § 68. gradj. sudovnika u savezu sa §§ 550. i 551. grpp-a, per analogiam, nadležno za pružanje pravne pomoći samo sudište prve molbe, a pod sudištem prve molbe razumjeva se kr. sudbeni stol, a nikako kr. kot. sud. — b) Napadnuta odluka je protuzakonita, jer je temeljem čl. 2. zakona o ugovoru, zaključenom sa Čehoslovačkom, moleća država dužna sama i izravno u neposrednom saobraćaju sudova zamoliti pravnu pomoć u gradjanskim stvarima, a nikako se ne može dozvoliti provedenje pravne pomoći posrednim putem preko interesiranih stranaka. Nadalje prema izričitom slovu čl. 2. cit. zakona nadležni su za pošiljanje zamolnica o pravnoj pomoći u oblasti Čehoslovačke republike samo predsjedništva kolegijalnih sudova, dok su za prijem i za pravnu pomoć nadležne sve sudske vlasti u kraljevini SHS (dakako u granicama ovozemnim zakonima odredjene nadležnosti). — c) Konačno je povrijedjen član 3. cit. zakona, jer isti izričito traži, da se ovako neposredno po molećem sudu priposlanoj molbi prilože prevodi molbe na državnom jeziku umoljene strane, koji će biti sastavljeni ili ovjereni po zaklетom tumaču moleće strane i biti snabdjeveni njegovim potpisom i službenim pečatom t. j. biti službeno izradjeni.

Strana tužiteljica je proti toj izričitoj ustanovi zakona priložila prevode prevodne pisarne vel. župana oblasti zagrebačke, a takovim se ispravama u smislu čl. 3. cit. zakona u savezu sa § 116. grpp-a ne može priznati potpuna dokazna moć.

Banski stol je obnašao zabaciti ništovnu žaobu stranke tužene, a njezin utok otputiti, jer da nema mjesta posebnomu pravnomu lijeku u smislu § 319. grpp. proti odluci suda, kojom se naredjuje saslušanje svjedoka, nego da strankama pristoji pravo svoje žalbe proti takovim odlukama poslije izrečene osude spojiti sa pravnim lijekom proti rješidbi glavne stvari, ali je ujedno uputio prvostepeni sud, da se u buduće drži točno ustanova zakona o ugovoru sa Čehoslovačkom radi uredjenja uzajamne pravne pomoći.

Protiv ove odluke banskoga stola uložila je stranka tužena na stol sedmorice izvanredni prividni utok sa ništovnom žalbom, u kojem je pored iznesenih razloga u utoku na banski stol, iznijela i to, da se u konkretnom slučaju ne može primijeniti § 319. grpp-a, jer je pitanje obdržavanja formalno zakonskih propisa konvencija sa Čehoslovačkom vanparbeno pitanje, te se ne može prepustiti višim sudovima u inostranstvu, da prigodom izricanja presude eventualno korigiraju protuzakonitosti naših nižih sudova.

Stol sedmorice je uvažio, da se propis § 319. grpp-a odnosi samo na preslušanje svjedoka u parnicama, koje su zametnute i vode se u području Hrvatske i Slavonije, po ovdje valjajućim propisima grpp-a, što u nazočnom predmetu nije slučaj, pa se stoga pravni lijek ne može smatrati nedopuštenim, te je obnašao ukinuti rješidbu banskoga stola i ovome naložiti, da stvar ponovo uzme u pretres i dalje postupa po zakonu.

Uslijed ove rješidbe je banski stol uzeo ništovnu žaobu i utok stranke tužene ponovno u pretres, te uvaživ, da se prema propisu čl. 2. zak. o ugovoru sa Čehoslovačkom imade vršiti pravna pomoć samo u neposrednom saobraćaju sudova obiju ugovornih strana, te da zamolnica molećega suda nije potekla od predsjedništva molećega suda, obnašao je napadnutu odluku preinačiti, te moliteljicu tt. B. K. sa njenom molbom za preslušanje svjedoka odbiti. — Protiv ove odluke nije stranka tužiteljica uložila u otvorenom roku dalji pravni lijek.

II. — Pitanje uzajamnoga izvršenja egzekucijonih titula na osnovu čl. 38.—42. zak. od 27. svibnja 1924. o ugovoru izmedju kraljevine SHS i Čehoslovačke republike glede uzajamnih pravnih odnosa.

Rješidba stola sedmorice od 24. rujna 1926. br. 3463.

(Odluka sudb. stola u Z. od 29. srpnja 1926. br. 62.213/gr., odluka bans. stola od 19. kolovoza 1926. br. 18.919.)

Protokolirana tvrtka B. K. u Beregovu u Slovačkoj je kupila od protokolirane tt. S. V. u Zagrebu u god. 1918. jednu veću partiju vina. Ugovor o kupoprodaji sklopljen je u Budimpešti, te je prema tome lex loci contractus Budimpešta. Mjesto izvršenja ugovora bio je Zagreb; prema tome je lex loci solutionis Zagreb. Glede nadležnosti suda u slučaju kakova spora nije medju strankama ništa posebno ugovoreno, a niti je u ovom slučaju moguća t. zv. »fakturna nadležnost« po § 42. gradj. sudovnika.

Uslijed nepreuzeća robe u ugovornom i naknadnom roku (§ 351. i 354. trg. zak.) po tt. B. K. prodana je roba na javnoj dražbi u Zagrebu po tt. S. V. u smislu § 347. trg. zak. — Tt. B. K. iz Beregova u Slovačkoj je utužila uslijed toga tt. S. V. iz Zagreba za naknadu štete, te se poslužila § 32. madj. parb. postupnika, koji je na snazi na tom teritoriju Slovačke, i utužila zagrebačku tvrtku pred sudbenim stolom u Beregovu t. j. u mjestu, u kojem vodi tt. tužiteljica svoje trgovačke knjige,[1]) na Kč 1,032.700 spp.

Sudbeni stol u Beregovu osudio je stranku tuženu na Kč 994.000 spp., a uslijed pravnoga lijeka stranke tužene je sudbena tabula u Košicama kao prizivni sud potvrdila osudu prvostepenoga suda sa izmjenom, da je stranka tužena osudjena na Kč 799.000 spp., circa 200.000 Kč spp. manje.

Proti toj drugostepenoj osudi uložila je stranka tužena pravni lijek na vrhovni sud u Brnu. Medjutim je na temelju dviju jednako glasećih osuda (sententiae conformes) zatražila stranka tužena kod presudnog prvostepenog suda u Beregovu ovrhu do namirenja na pokretnine tužene stranke u Zagrebu. Budući proti osudi drugostepenoga suda nema pravnoga lijeka sa odložnom moći po pravu, koje važi kod presudnoga suda, to je ovakova osuda valjani ovršni naslov (titulus executionis) u smislu čl. 39. toč. 1. zak. o ugovoru sa Čehoslovačkom. Stoga je stranci tužiteljici dozvoljena ovrha po presudnom prvostepenom sudu u Beregovu i ujedno je s a m o j s t r a n c i uručena ovršna odluka sa klauzulom ovršivosti u smislu čl. 39. toč. 1. cit. zakona. Prema čl. 41. al. 1. vlasna je naime interesirana stranka zatražiti odobrenje i izvršenje egzekucije putem presudnoga suda, koji će ovu molbu bez odlaganja ustupiti nadležnomu sudu druge ugovorne strane (čl. 41. al. 1.) ili je stranci slobodno zatražiti odobrenje i izvršenje egzekucije neposredno kod nadležnoga suda druge ugovorne strane (čl. 41. al. 2.).

Zastupnik stranke tužiteljice dr. G. F. je zatražio ovršnom molbom

[1]) Ova nadležnost t. zv. »Bücherkompetenz« je specijalitet madjar. parb. postupnika, kojega ne poznaje naš hrvatski postupak, a ne poznaje ga niti opći gradjanski postupak (ius comune procesuale).

na sudbeni stol u Z.,[2]) provedenje ovrhe na temelju navedene ovršne odluke prvostepenoga presudnoga suda, i to ex primo decreto. Prema čl. 41. al. 3. ne može se medjutim dozvoliti provedenje ovrhe ex primo decreto, nego je zamoljeni sud dužan u r e d a r a d i provesti prethodni postupak t. zv. delibacijoni postupak, u kojem će ustanoviti, da li postoje preduvjeti za odobrenje i izvršenje egzekucije u smislu čl. 41. al. 3. toč. 1.—4. i m o ž e — ali ne mora — u tu svrhu saslušati i protustranku (čl. 41. al. 3. to. 3. al. 2.).

Prema ustaljenoj praksi naših sudova i komentaru Rušnova podredjuje se uvijek u slučaju delibacijonoga postupka ročište za prethodno saslušanje protustranke, u svrhu, da se ustanovi, da li postoje preduvjeti za odobrenje i izvršenje ovrhe. — Upozoriti mi je ovdje na ustanovu čl. 42. zakona o ugovoru sa Čehoslovačkom, koji odredjuje, da će za vrijeme ovoga delibacijonoga postupka sud, koji je nadležan za odlučivanje o molbi za egzekuciju, o d o b r i t i bez odlaganja po propisima, koji za njega važe, privremene naredbe protiv protivnika potražilačke stranke. — Prema jasnom slovu zakona dakle dozvolit će ovaj sud privremena sredstva osiguranja, tek na i z r i č i t i z a h t j e v molećeg stranke — a ne ureda radi — kao što se to u jednom drugom slučaju u našoj judikaturi nedavno desilo. — Osim toga — po mojem mišljenju — ne bi smio sud dozvoliti ovakove privremene mjere usprkos zahtjeva molitelja, ako iz molbe molioca ovrhe odmah očito proizlazi, da u konkretnom slučaju ne predleže preduvjeti čl. 41. al. 3. toč. 1.—4. za provedenje ovrhe i to napose s razloga, što su redaktori ovoga zakona kod redakcije čl. 42. imali pred očima propise modernoga madjarskoga i austrijskoga ovršnoga reda, koji dozvoljuje ovršnu odluku napadati prigovorima, uslijed čega može sud, koji je ovrhu dozvolio, svoju vlastitu odluku obustaviti i dokinuti, pa je umjesno, da se na području ovih postupnika dozvole privremena sredstva osiguranja do rješenja ovih prigovora. Naprotiv se na području Hrvatske i Slavonije može dozvola ovrhe pobijati jedino utokom, koji nema o d l o ž n e m o ć i, pa se ima sa primjenom osigurnih sredstava oprezno postupati. U konkretnom slučaju nije protivnik stavio ovakov zahtjev. — Zato je dakle sudbeni stol u Z. u našem slučaju odredio ročište, na kojem je zastupnik stranke tužene dr. O. Z. stavio u svojem očitovanju slijedeće prigovore: a) ne predleži uvjet čl. 41. al. 3. toč. 1.; — b) ne predleži uvjet čl. 41. al. 3. toč. 2.; — c) ne predleži uvjet čl. 41. al. 3. toč. 3.

Ad a) Stranka tužiteljica utužila nas je pred sudbenim stolom u Beregovu prema § 32. madjar. postupnika (Bücherkompetenz). Prema izričitoj ustanovi čl. 41. al. 3. toč. 1. ima sud, koji je zamoljen za ovrhu ispitati, da li je osnovana nadležnost vlasti, koja je stvar presudila, a to je samo u slučaju, ako je stvar mogla izaći pred sud u molećoj državi po propisima o nadležnosti, koji vrijede u umoljenoj državi. Budući ovu nadležnost ne poznaje naš hrvatski postupnik, niti naš sudovnik (a ne

[2]) Poznato mi je, da je u našoj sudskoj praksi u posljednje vrijeme na molbu okružnoga suda u Pragu na naš kot. sud I. u Zagrebu dozvoljena po kr. kot. sudu I. u Zagrebu odnosno uzeta u pretres molba za ovrhu na pokretnine ovozemnoga dužnika, što je — po mojem mišljenju — protuzakonito, jer je kot. sud I. u Zagrebu prema § 68. gradj. sudovnika u savezu sa §§ 550. i 551. grpp-a n e n a d l e ž a n za odobrenje i provedenje inozemnih presuda nego su za to nadležni samo sudovi prve molbe, pa je dužan ustupiti ovako podnesenu molbu nadležnom sudištu prve molbe (sudb. stolu) odnosno istu odbiti.

poznaje je niti ius comune procesuale, to se prema tome ne može smatrati kao osnovana nadležnost vlasti, koja je stvar presudila. — Obzirom na tekst čl. 41. toč. 3. al. 1. »ako je stvar mogla izaći pred sud u moleću državi, po propisima o nadležnosti, koji vrijede u umoljenoj državi« ostalo je pitanje, da li su za prosudjivanje nadležnosti mjerodavni samo propisi hrvatskoga parničnoga postupnika ili takodjer i ostali parnični postupnici, koji vrijede u našoj državi. Van sumnje je, da se ima uzeti u obzir samo propise o nadležnosti, što važe na specijalnom pravnom području dotičnoga nadležnoga, za ovrhu zamoljenoga suda, jer propise o sudskoj nadležnosti, što važe i u ostalih pet različitih pravnih područja, zamoljeni sud niti ikada primjenjuje,, niti ih pozna, niti ih je dužan poznavati. Okolnost pak, da je i zakonodavac mislio samo na procesualne propise, koji vrijede za zamoljeni nadležni sud, vidi se iz čl. 43. cit. zakona, gdje se govori o medjusobnom izručivanju zločinaca, jer čl. 43. izričito veli: »Ugovorne strane obvezuju se, da jedna drugoj po molbi izdaju lica, koja se nalaze u oblasti umoljene ugovorne strane, a goni ih koja sudska vlast moleće države, zbog koje, po pravu obje ugovorne države — p a m a t o b i l o i s a m o u j e d n o m d i j e l u o b l a s t i — kažnjive radnje.« Kada bi dakle zakonodavac hotio, da se i u slučaju odobrenja i izvršenja egzekucije, imadu u vidu kod uzajamne pravne pomoći ne samo propisi, koji vrijede za umoljeni sud, nego i oni, koji vrijede za druge teritorije umoljene države, on bi to izričito istaknuo, kao što je to učinio u čl. 43. cit. zakona.

Ad b) Ovršna molba nije snabdjevena valjanim dokumentima u smislu čl. 3. zakona o ugovoru sa Čehoslovačkom, jer prilozi molbe nisu sastavljeni ili ovjereni po zakletom tumaču moleće strane i snabdjeveni njegovim potpisom, te se prema tome u smislu čl. 3. cit. zakona savezno sa § 116. grpp-a ne mogu smatrati ispravama, koje pružaju potpunu dokaznu moć, budući da je protivnik dao prevesti svoje priloge po prevodnoj pisarni vel. župana u Zagrebu.

Ad c) Jer tužba nije stranci tuženoj dostavljena na vlastite ruke.

S u d b e n i s t o l u Z. nije uvažio ove prigovore, već je riješio, da d o z v o l j u j e provedenje ovrhe protiv stranke tužene, jer da doduše u pravnom području Hrvatske i Slavonije ne postoji nadležnost suda trgovačkih knjiga prema § 32. madj. parb. postupnika, te prema tome ne bi predležao uvjet toč. 1. al. 3. čl. 41. zakona o ugovoru sa Čehoslovačkom, ali da stranka tužena n i j e n i k a d a p r e d p r e s u d n i m s u d o m s t a v i l a p r i g o v o r n e n a d l e ž n o s t i i time se d o b r o v o l j n o p o d v r g l a nadležnosti presudnoga suda (forum tacitae prorogationis). Nadalje ne uvažuje se prigovor, da tužba nije dostavljena na vlastite ruke stranke tužene, jer se stranka tužena usprkos tome **u p u s t i l a u p a r n i c u pred presudnim sudom.**

Protiv ove odluke uložila je stranka tužena na banski stol utok sa ništovnom žalbom, u kojem je pored iznešenih prigovora istaknula, da je napadnuta odluka protuzakonita, jer prema izričitoj ustanovi čl. 41. al. 3. toč. 1. nije stranka tužena bila dužna staviti prigovor nenadležnosti, a »ubi non distinguit lex, ne distinguat curia«, a to tim manje, jer zakonodavac u čl. 41. al. 3. izričito odredjuje, da se sud ima o g r a n i č i t i na ispitivanje preduvjeta, naznačenih taksativno u čl. 41. al. 3. toč. 1.—4 Zakonodavac pak ne stavlja kao preduvjet toč. 1. al. 3. čl. 41., da je stranka tužena pred presudnim sudom stavila prigovor nenadležnosti. Osim toga imadu se ustanove o dozvoli provedenja ovrhe inozemnih presuda restrinktivno tumačiti, jer postoji procesualno-pravno načelo, da

se inozemne presude ne ovršuju u ovozemstvu, osim uz stanovite točno označeno preduvjete, te prema poznatomu intrpretacijonomu načelu »ius singulare non est producendum ad consequentiam, ius singulare est stricte interpretandum«. — Konačno dužni su za ovrhu umoljeni sudovi ureda radi paziti na propise čl. 41. al. 3. toč. 1.—4., bez obzira na prigovore stranaka pred presudnim sudom, a osim toga ne smiju sudovi zamoljeni za ovrhu ispitivati stvarnu stranu egzekucijonoga titula (čl. 41. in fine), a konačno bi ovakov prigovor nenadležnosti pred presudnim sudom bio i onako neumjestan.

B a n s k i s t o l uvaživ, da je jedna od pretpostava za izvršenje čehoslovačkih presuda u našoj državi i ovozemnih presuda u Čehoslovačkoj, da je stvar mogla izaći pred sud u moleću državi po propisima, koji vrijede o nadležnosti u umoljenoj državi (čl. 41. t. 1. zakona o ugovoru, zaključenom sa Čehoslovačkom republikom radi uredjenja uzajamnih pravnih odnosa od 27. svibnja 1924.); — uvaživ, da prema propisima o nadležnosti sudova, važećim u Hrvatskoj i Slavoniji stranka tužena nikako nije mogla biti tužena na K 994.000 kod sudbenoga stola u Beregovu, kojega suda nadležnost je utemeljena jedino na propisu § 32. ugarskoga zakonskoga članka I—1911., glasom kojega može ugarski protokoliran trgovac tužiti protokoliranoga trgovca uz predloženje svoga knjižnog izvatka unutar dviju godina kod suda onoga mjesta, gdje tužitelj svoje trgovačke knjige vodi, koja nadležnost u području ovoga banskoga stola ne vrijedi; — uvaživ, da prema tomu nema pretpostava za izvršenje te presude, stoga je neodlučno, da li je tužena stranka pred čehoslovačkim sudom stavila svoj prigovor nenadležnosti, jer je naredjenje o izvršivanju inozemnih presuda n a r a v i j a v n o p r a v n e, pa ne leži u dispoziciji stranaka, koji prigovor bi bio neumjestan gledom na propis § 32. zak. čl. I.—1911., jer je nadležnost tamošnjega suda osnovana po zakonu, koji valja za sudbeni stol u Beregovu, ali nije osnovana po zakonskim propisima o nadležnosti sudova, koji su na snazi u Hrvatskoj i Slavoniji; — o b n a š a o je povodom ništovne žaobe i utoka tt. S. V. u Zagrebu preinačiti napadnutu odluku sudbenoga stola u Zagrebu i moliteljicu s a o v r š n o m m o l b o m o d b i t i.

S t o l s e d m o r i c e povodom previdnoga utoka tt. B. K. sa ništovnom žaobom protiv ove odluke uvaživ, da je pitanje uzajamnoga izvršenja ovršnih naslova izmedju čehoslovačke republike i kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca uredjeno ugovorom od 17. ožujka 1923., koji je odobren te dobio zakonsku snagu zakonom od 27. svibnja 1924., pa je stoga u prvom redu taj zakon odlučan za prosudjivanje pitanja o ovršivosti osude čehoslovačkog suda (§ 550. grpp.); — uvaživ, da je banski stol ispravno tumačio čl. 41. al. 3. t. 1. cit. zakona, a da nema nikakova oslona tvrdnja ovrhovoditeljice, da se taj članak sastoji od dviju stavaka, i to prve načelne, i druge, koja samo za bolje razumijevanje prve primjerice navadja, kada se bezuslovno ima smatrati nadležnost suda osnovanom; — uvaživ, da okolnost, što u Banatu, Bačkoj, Baranji i Medjumurju postoji nadležnost suda po mjestu trgovačkih knjiga, ne može biti od utjecaja, kada na području banskoga stola, na kojem se ima ovršiti osuda suda Čehoslovačke republike, ta iznimna nadležnost nije uzakonjena, te kada sudovi na tom pravnom području imadu uzeti u obzir jedino propise o sudskoj nadležnosti, što vrijede za njihov specifični pravni teritorij, a nije im citiranim zakonom odredjeno, da se imadu kod ispitivanja osnovanosti nadležnosti čehoslovačkog suda držati i propisa sa ostalih pravnih područja; — uvaživ, da je prema čl. 41. al. 3. toč. 1. zakona za ovrši-

vost osude suda u Beregovu nužno, da je taj sud po postojećim zakonima na pravnom području Hrvatske i Slavonije bio nadležan na prosudjenje spora; — uvaživ, da pozivanje ovrhovoditeljice na § 47. sudovnika u svrhu opravdanja nadležnosti čehoslovačkoga suda nije osnovano, jer je za ovršivost osude čehoslovačkoga suda u smislu ugovora potrebno, da je po propisima sa pravnoga područja Hrvatske i Slavonije dopustivo bilo kod čehoslovačkoga suda izaći pred sud t. j. podići i samu tužbu, dakle da od početka parnice postoji stvarna nadležnost; — uvaživ, da § 47. sud. ustanovljuje samo onaj slučaj, kada nenadležni sud unatoč svoje nenadležnosti ima ipak nastaviti raspravu i izreći osudu, ali time taj § ne ustanovljuje nadležnost kojega suda, već isti sadržaje samo iznimni slučaj, kada nenadležni sud ipak izriče osudu, te se po tome ukazuje lih kao formalna nadležnost, koja je nastupila iza podignute tužbe; — uvaživ, da je po postojećem ugovoru naš sud dužan provesti prije odobrenja i izvršenja osude čehoslovačkoga suda t. zv. delibacijoni postupak, u kojem imaju naši sudovi po zvaničnoj dužnosti u zakonu odredjene pretpostavke ispitati, a medju ostalima u prvom redu, da li je čehoslovački sud bio nadležan i po zakonskim propisima u Hrvatskoj i Slavoniji valjanim presudu izreći; — uvaživ, da usljed toga nije odlučno za stvar, da li je tuženi u parnici prigovorio nadležnosti čehoslovačkoga suda ili nije, a niti može u potonjem slučaju to biti zaprekom preispitanja nadležnosti u delibacijonom postupku; — uvaživ, da na području Hrvatske i Slavonije ne postoji nadležnost suda po mjestu trgovačkih knjiga, to čehoslovački sud, ako je i bio nadležan po §-u 32. ugar. gradj. sud. postupnika, ipak nije bio nadležan po propisima pravnoga područja, gdje se osuda ima ovršiti, pa je stoga banski stol ispravno u smislu čl. 41. uskratio odobrenje i izvršenje ovrhe; — uvaživ, da je trošak ovršenici primjereno obredjen, te da niština u postupku nema; — o b n a š a o je ništovnu žalbu tt. B. K. odbaciti, a previdni utok njezin oputiti i potvrditi pobijanu rješidbu banskoga stola.

Priopćio dr. Osvin **Zimmermann**, odvjetnik u Zagrebu.

Na osnovu ugovora o dosmrtnom prihodu dozvoljena i gruntovno provedena zabilježba neopteretivosti i neotudjivosti nekretnina u korist pogodovnice nesmije se brisati bez njezine privole, odnosno na temelju njezina smrtnoga lista bez privole njezinih nasljednika.

Rješidba stola sedmorice od 22. srpnja 1926. br. 2602.

K o t. s u d k a o g r u n t o v n a o b l a s t u S. dozvolio je u molbenom predmetu R. K. iz M. protiv njezinih roditelja S. i V. M. iz S. odlukom od 18. studenoga 1915. br. 1803/Z. na temelju pogodbe o dosmrtnom prihodu od 12. studenoga 1915. zabilježbu na nekretninama potonjih, upisanu u gr. ul. br. 231 p. o. S. stari, da ovi bez dozvole moliteljice nesmiju navedene nekretnine ni opteretiti ni otudjiti. — Isti sud dozvolio je na molbu M. P. iz S. M. protiv navedene R. K. njezine sestre odlukom od 10. travnja 1924. br. 431/Z. a na temelju njenoga smrtnoga lista od 4. travnja 1924. brisanje gornje zabilježbe i istodobno protiv gorenavedene V. M. njene majke na temelju darovne pogodbe od 3. travnja 1924. uknjižbu prava vlasnosti na dio istih nekretnina u korist moliteljice M. P., a da o tom nije ostavinu R. K. ni po skrbniku ni po očitovanim nasljednicima obavijestio.

Očitovani nasljednici R. K. zatražiše kod navedenoga suda naknadnu dostavu odluke od 10. travnja 1924. broj 431/Z., koji je zahtjev isti sud pozivom na §§ 130. sl. d) i 138. grunt. reda odlukom od 17. veljače 1925. br. 154/Z. odbio. — Usljed utoka tih očitovanih nasljednika protiv potonje odluke o b n a š a o je:

B a n s k i s t o l, uvaživ, da iz dobavljene pogodbe o dosmrtnom prihodu od 12. studenoga 1915. proizlazi, da za slučaj da R. K. prije S. i V. M. umre, sva prava i dužnosti prelaze na njezine nasljednike, usljed čega se je po § 138. t. 1. grunt. reda imala odluka od 10. travnja 1924. br. 431/Z. za medjutim umrlu R. K. dostaviti njezinim nasljednicima; — utok istih uvažiti, napadnutu prvosudnu odluku ukinuti, te prvomolbenom sudu naložiti, da odluku od 10. travnja 1924. br. 431/Z. dostavi njezinim očitovanim nasljednicima i dalje po zakonu postupa.

Navedeni očitovani nasljednici su uložili proti tako im sada dostavljene odluke od 10. travnja 1924. broj 431/Z. utok, kojim povodom:

B a n s k i s t o l, uvaživ, da iz dobavljene pogodbe o dosmrtnom prihodu od 12. studenoga 1925., temeljem koje je uslijedila zabilježba ograničenja raspoložbe sa nekretninama, upis. u gr. ul. br. 231 p. o. S. st., proizlazi, da za slučaj smrti pogodovnice R. K. prije smrti S. i V. M. sva prava i dužnosti iz citirane pogodbe prelaze na njene nasljednike; — uvaživ, da se poradi toga nije na osnovu smrtnoga lista R. K. smjela brisati pod B. r. br. 9. provedena zabilježba, da suvlasnici tih nekretnina ne smiju ovih nekretnina bez privole R. K. ni opteretiti ni otudjiti; — uvaživ, da moliteljica nije iskazala, da je R. K. pristala na darovni ugovor od 3. travnja 1924., kojim V. M. daruje svoj dio nekretnina moliteljici M. P.; — uvaživ, da se prema navedenom napadnuta prvomolbena odluka ne ukazuje na zakonu osnovanom, — o b n a š a o je istu preinačiti, molbu de pr. 10. travnja 1924. br. 431/Z. odbiti i prvomolbenom sudu naložiti, da glede uspostave prijašnjega gruntovnoga stanja po § 148. sl. b) grunt. reda postupa.

S t o l s e d m o r i c e usljed previdnog utoka M. P. protiv te rješidbe ban. stola našao je rješenjem od 22. srpnja 1926. br. 2602 s razloga, što po t. 6. ugovora o dosmrtnom prihodu od 12. studenoga 1915., koji se u gruntovnoj zbirci isprava nalazi, smrću R. K. ne prestaje ugovoreno ograničenje raspoložbe sa u pitanju stojećim nekretninama, jer sva prava i dužnosti iz tog ugovora u slučaju njezine ranije smrti prelaze na njezine nasljednike; — s razloga, što moliteljica nije ničim dokazala, da su na otudjenje dijela nekretnina V. M. pristali bud još za života R. K., bud nasljednici ove, a niti je pogodba o dosmrtnom prihodu od 12. studenoga 1915. medju ugovorenim strankama pravovaljano razriješena; — vidiv, da je stoga pobijana rješidba drugostepenoga suda po spisima i na zakonu osnovana, — našao je uz otpućenje previdnoga utoka moliteljice M. P. pobijanu rješidbu banskog stola potvrditi.

Priopćio dr. Zlatko **Cuvaj**, odvjetnik u Velikoj Gorici.

Pipničar je detentor, pa mu ne pripada posjedovna zaštita.

Odluka sudb. stola u Z. od 26. svibnja 1926. br. 83.939.
(Odluka kot. suda u V. G. od 17. studenoga 1923. br. 15.591/gr.)

K o t a r s k i s u d u V. G. u parnici J. P. iz V. G. proti A. P. i drug iz V. G. radi smetanja posjeda izrekao je nakon na tužbu de prs. 25. listopada 1923. br. 14.418/gr zametnute i dne 17. studenoga 1923. po zakonu o smetanju posjeda dovršene usmene rasprave slijedeću odluku:

Tuženi A. P. i drug. iz V. G. smetali su tužitelja J. P. iz V. G. u zadnjem mirnom i faktičnom posjedu prava vodjenja gostionićarskoga posla u njihovoj gostioni u V. G. time, što su mu dne 24. listopada 1923. samovoljno oduzeli čaše, flaše i ini inventar, te onda stali točiti svoje piće, pa su dužni kaniti se daljega ovakova ili sličnoga smetanja pod prijetnjom globe od 10.000 D. odnosno 30 dnevnoga zatvora za svakoga pojedinoga kao i povratiti prijašnje stanje, pa konačno naknaditi tužitelju parbene troškove, sudbeno na 380 D. 80 p. obredjene. — sve to za 8 dana pod prijetnjom ovrhe.

Obrazloženje: Medju strankama je neprijeporno, da je tužitelj J. P. po zanimanju konobar sklopio sa tuženim A. P. i drug. ugovor od 13. svibnja 1923., po kojem je preuzeo cijelu njegovu gostionu i inventar u svoju upravu i da toči piće iz postotka. Tuženici iz početka priznaše, da su samovoljno taj ugovor prekinuli i da su tužitelju oduzeli inventar, čaše i flaše, te stali točiti svoje piće, a poslije su F. i B. P. porekli, da su tužitelja u čemu smetali. Medjutim svjedokom I. E. je dokazano, da je i on sudjelovao kod uzimanja inventara, a tužena B. P. je tečajem rasprave i sama priznala, da je stala točiti svoje piće. Time je dokzan učin smetanja. Tuženici navode, da su tužitelja smetali u točenju i vodjenju gostionja s razloga, jer da im gostioničarski posao uništava, a to da čini time, što rastače svoje vlastito žgano piće, goste zacjenjuje a predano mu vino razvodnjuje i time goste odbija. — Konačno stavljaju prigovor nenadležnosti suda, jer da odnošaj izmedju A. P. i J. P. ne spada pred sudbenu vlast nego pred upravnu oblast prema načelima obrtnog zakona. — Tužitelj priznaje, da je bez pitanja tuženoga A. P. točio likere i da je zato kažnjen globom, ali poriče, da bi to bilo protuugovorno, jer u ugovoru o tom nije ništa navedeno. — Poriče, da bi odbijao gostove zacjenjivanjem i razvodnjavanjem pića. — Od ponudjenih svjedoka po tuženima glede uništavanja posla posvjedočio je to samo F. Č., kome se ne može potpuna vjera dati kao zetu tuženih A. i B. P. — Sve kada bi tužitelj i činio nešto, što bi zlo djelovalo na posao, ne bi to bio razlog za počinjeno smetanje, nego bi samo moglo biti razlogom za tužbu radi razvrgnuća pogodbe. — Prigovor nenadležnosti ovoga suda ne može se uvažiti, jer iz ugovora izmedju tužitelja i tuženoga A. P. slijedi, da to nije odnošaj izmedju službodavca i službeprimca, koji bi spadao na rješenje upravnoj oblasti, nego može biti odnošaj civilno pravne naravi, ortačka pogodba, i stoga je ovaj sud nadležan. — Iz tih razloga valjalo je tužbi udovoljiti time, da je ovo rješenje samo privremene naravi, pa tuženima pristoji pravo podignuti tužbu na razrješenje ugovora. — Izreka o naknadi troškova temelji se na § 59. zakona o smetanju posjeda.

Sudbeni stol kao prizivni sud u Z., vidiv, da iz naknadno pribavljenoga ugovora, sklopljenoga izmedju tužitelja J. P. i tuženoga A. P., te iz potvrde općinskoga poglavarstva u V. G. od 21. kolovoza 1925. br. 3675 proizlazi, da je tužitelj J. P. bio samo pipničar tuženoga A. P., koji je uz stanovite procente prodavao njegovo piće, te od njega imao kupovati meso za svoju kuhinju; — vidiv, da je tužitelj po tome bio samo obični držalac (§ 309. o. g. z.), te da gostioničarski posao u tuženikovoj gostioni, za koji traži zaštitu prava posjeda, nije vodio u svoje vlastito ime, već u ime vlasnika tuženog A. P.; — vidiv, da se u posjed prava dolazi samo onda, kada se tko služi njime u svoje ime (§ 312. o. g. z.); — vidiv, da tužitelju kao običnomu držaocu (detentoru) ne pripada sudbena zaštita, pa da u činu tuženih, koji su svi radili samo u korist prvotuženoga A. P. ne ima čina smetanja; — vidiv, da je prvi sudac zakonske

ustanove § 309. i 312. o. g. z. očito pregledao; — vidiv, da je počinjena niština, navedena u § 62. to. 11. zakona od 8. svibnja 1890. (Zbor. br. 44.) — obnašao je povodom pravodobno podnešene ništovne žaobe tuženih A. P. i dr. napadnutu konačnu odluku prvoga suda po § 66. cit. zakona preinačiti i odlučiti: Tužitelj J. P. se odbija sa tužbom i sa zahtjevom u njoj stavljenim, a dužan je tuženima A. P. i dr. naknaditi parbeni trošak sa D. 544 i trošak ništovne žaobe sa D. 200 za 8 dana pod prijetnjom ovrhe. Priopćio dr. Ant. **Fanton**, odvjetnik u Velikoj Gorici.

Otpovijed je stavljena van snage, jer tuženi nije ustvrdio, da je na podnajam dijela stana pristao sopstvenik zgrade, niti dokazao rješenjem nadležnoga suda za stanove, da pazakup nije zabranjen.

Rješenje stola sedmorice od 7. listopada 1926. br. 3802.
(Osuda kot. suda u Z. od 17. lipnja 1926. br. 29.600/gr., osuda bans. stola od 29. srpnja 1926. br. 16.317.)

U usmeno raspravljenoj parnici D. K. iz Z. tužitelja protiv J. H. iz Z. tuženoga radi otpovijedi podnajma spp., u kojoj je

kotarski sud I. u Z. osudom od 17. lipnja 1926. br. 29.600/gr. sudio: Ovosudna otpovijed od 23. ožujka 1926. br. 16.065/gr. uzdržaje se u kreposti, pa je tužitelj D. K. iz Z. dužan za 24 sata nakon pravomoćnosti osude ispraznit stan, što ga drži u podnajmu kod J. H. u Z., a sastojeći se od jedne sobe i kuhinje pod prijetnjom ovršne deložacije, kao i nadoknaditi parbene sudbeno na 1113 D. obredjene troškove, za 14 dana pod prijetnjom ovrhe; — a

banski stol povodom žaobe ništovne i priziva tužitelja D. K. osudom od 29. srpnja 1926. br. 16.317 žalbu ništovnu kao neosnovanu odbacio, a priziv otpustio, te potvrdio pobijanu osudu prvostepenoga suda u glavnoj stvari, a u pogledu parbenog troška uvaženjem priziva preinačio i parbeni trošak snizio na 613 dinara;

stol sedmorice našao je ništovnu žalbu tužitelja D. K. odbaciti, a povodom njegova izvanrednoga previda suglasne osude nižestepenih sudova, preinačiti i suditi: Otpovijed od 23. ožujka 1926. br. 16.065/gr. stavlja se van snage, te tužitelj D. K. nije dužan dne 1. svibnja 1926. ispraznit stan, koji drži u najmu u Z. u kući br. 1 u D. ul. u dvorištu, sastojeći se od jedne sobe i kuhinje pod prijetnjom ovršne deložacije, dok se parbeni troškovi svih triju molba medju parbenim strankama prebijaju.

Razlozi: Ništovna žalba tužitelja D. K. mora se odbaciti, jer u postupku nižih sudova ne ima ništavosti predvidjenih u § 339. grpp. — U glavnoj stvari je neprijeporno, da je u pitanju stojeći stan od jedne sobe i kuhinje tužitelj uzeo u najam od sopstvenika kuće još godine 1915. i da je od 1. veljače 1919., kada je tuženi od sopstvenika cijelu kuću br. 1 u Z. D. ul. uzeo u najam, tužitelj plaćao najamninu tuženomu i time muče postao podnajamnikom ovoga. Taj podnajamni odnošaj izmedju tužitelja i tuženoga mogao je zakonito postojati samo do uredbe od 21. svibnja 1921. i pravilnika od 11. srpnja 1921., jer su čl. 2. cit. uredbe pazakupi zabranjeni, a koje je uredba zatekla, dakle i nazočni, ostali su na snazi, ali tako, da na mjesto zakupca stupa sopstvenik zgrade. Od dana kreposti spomenute uredbe nije mogao tužitelj po zakonu biti više pazakupcem tuženoga, koji nije ni ustvrdio, ni dokazao, da je u smislu al. 3. čl. 2. cit. uredbe i § 10 spomenutoga pravilnika ishodio dozvolu od nadležne stanbene vlasti, da u pitanju stojeću sobu i kuhinju dade i nadalje u

podnajam tužitelju, dok se pukim plaćanjem najamnine tuženomu nisu smjele ni mogle izigravati zakonske odredbe. Zakonom od 3. prosinca 1921. i pravilnikom istomu zakonu nije doduše zabranjen pazakup; no čl. 20. cit. pravilnika izrično odredjuje, da se kod pazakupa, koji ne imaju nikakovih veza s obzirom na usluge, način stanovanja ili obavljanje kakove radnje, već za sebe čine cjelinu, imade cijela pazakupnina polagati neposredno sopstveniku. Sporove o tom rješavaju vlasti za stanove. Novi zakon o stanovima od 15. svibnja 1925. i pravilnik istomu, ne imaju doduše slične odredbe, ali čl. 8. toga zakona izrično zabranjuje pazakupe cijeloga ili dijelova stana, dozvoljujući potonje samo uz privolu sopstvenika zgrade.

Budući pak da tuženi nije ni ustvrdio, da je na ovaj podnajam dijela stana pristao sopstvenik zgrade, niti dokazao rješenjem nadležnoga suda za stanove, da taj pazakup nije zabranjen, to se u tom pogledu stavljeni prigovor tužitelja, koji tuženi ničim oprovrgao nije, morao uvažiti, pa stoga povodom izvanrednog previda tužitelja valjalo je suglasne osude nižestepenih sudova preinačiti i otpovijed staviti van snage — bez obzira na u pravnom lijeku iznesene novote kao po § 326. grpp. nedopuštene.

Izreka o preboju parbenih troškova svih triju molba osniva se na § 573. grpp.

Može li se odbačenje nasljedstva opozvati?

Rješidba stola sedmorice od 24. lipnja 1926. br. 2309.
(Odluka kot. suda u G. od 15. listopada 1924. br. 2130/gr., rješidba bans. stola od 2. listopada 1925. br. 19.660.)

Unatoč jasne ustanove §-a 806. o. g. z. imade sudova, koji dozvoljuju, da stranke pred kr. javnim bilježnikom dana nasljedna očitovanja naknadno pred sudom opozivlju i preinačuju, a pogotovu dozvoljuju, da se po §-u 805. o. g. z. odbačeno nasljedstvo naknadno prihvati, što takodjer nije po zakonu dopušteno. Za to sam slobodan priopćiti u ostavinskom predmetu iza pokojnoga A. M. iz M. niže navedena rješenja:

K o t a r s k i s u d je primio nasljedno očitovanje I. M., pukovnika u miru iz L. O. nakon odreknuća M. udate P. kbr. 53 iz L. O., M. P. financ. priglednika u G., M. B. kbr. 87 iz L. O., F. P. kbr, 53 iz L. O, za stran maloletnih P. P. te M. M. kbr. 59 iz M. u njegovu korist danoga uvjetno na temelju zakona na ostavinu dne 31. prosinca 1919. u M. bez oporuke umrloga A. M. kbr. 59 iz M. Nadalje je nadštitnički odobreno odreknuće F. P. kbr. 3 iz L. O. za stran njegova maloletnoga sina K. dano u korist I. M., dočim nije primljeno naknadno nasljedno očitovanje M. P., M. P., M. B., F. P. i M. M. u korist B, M, kbr, 187 iz M. jer se jednom dano nasljedno očitovanje u smislu §-a 806. o. g. z. ne može opozvati.

B a n s k i s t o l povodom ništovne žaobe i utoka B. M. protiv spomenutoga dijela odluke, kojim je odbijeno priznanje ustupa nasljednoga prava M. P. i dr. u korist njegovu B. M., uvaživ, da M. udova M., M. udata P., M. udata B., M. P. i F. P. kao otac i zastupnik mldb. P. P. nisu opozvali svoje nasljedno očitovanje, jer su vazda ostali kod toga, da za sebe iz ostavine pok. A. M. n e t r a ž e n i š t a, tek su varirali u tome, u čiju korist se svoga nasljednoga prava na ovu ostavinu odriču, pravije kome svoje nasljedne dijelove ustupaju; — uvaživ, da se propis §-a 806. o. g. z. na takov slučaj ne odnosi; — uvaživ, da su se gore navedeni nasljednici nasljedno očitovali zapravo samo pred tim kotarskim sudom i

to u zapisnicima od 17. rujna 1922. br. 5225 gr. i od 29. rujna 1922. br. 5387/gr. uvjetno na temelju zakona na ostavinu pok. A. M., dočim zapisnici od 23. prosinca 1920. i od 21. siječnja 1921., spisani po kr. javnom bilježniku, njihova nasljedna očitovanja ne sadržavaju; — uvaživ, da su gore navedeni nasljednici pred tim kotarskim sudom izjavili, da se odriču nasljedstva na korst B. M., te da su se u tamošnjem zapisniku od 21. travnja 1923. br. 2130/gr. razjasnili, zašto to čine, te da izjave sadržane u zapisnicima, spisanim po kr. javnom bilježniku, ne odgovaraju njihovoj namisli, koja da je vazda smjerala na to, da sva ostavinska imovina pripadne B. M.; — uvaživ, da je stoga taj sud posve neispravno ovu ostavinu uručio samo I. M., mimoišavši posvema B. M., kome su M. udata P., M. udata B., M. P., maloletni P. P., zastupan po ocu F. P., ustupili svoje nasljedne dijelove; — nu uvaživ, da vanparbeni postupnik pravni lijek ništovne žaobe ne poznaje; — obnašao je ništovnu žaobu B. M. kao po zakonu nedopustivu zabaciti, povodom pako njegova utoka prvosudnu odluku u napadnutom dijelu preinačiti i odlučiti, da se nasljedna očitovanja M. udate P., M. udate B., M. P., maloletnoga P. P., te M. udove M. dana uvjetno na temelju zakona primaju i da se uzima na znanje ustup njihovih nasljednih dijelova B. M., te tomu sudu naložiti, da nakon pravomoćnosti ove rješidbe izda novu uručbenu ispravu, te da ovu ostavinu uruči I. M. u 1/3, B. M. u 2/3 dijela, ostavivši istu odluku u ostalom nenapadnutom dijelu netaknutom.

S t o l s e d m o r i c e povodom previdnoga utoka I. M. vidiv, da su M. udova M., M. udata P., M. udata B., M. P. i F. P. kao otac i zakoniti zastupnik maloletnoga P. P. pred k r. j a v n i m b i l j e ž n i k o m k a o s u d b e n i m p o v j e r e n i k o m dali očitovanje, kojim su odbacili nasljedstvo u korist i to M. P., F. P. i M. B., zakonitih nasljednika, a ostali u korist zakonitoga nasljednika I. M.; — vidiv, da je iza ovoga odbačenja nasljedstva po spomenutim nasljednicima ostao jedan jedini zakoniti nasljednik I. M., koji se je očitovao na ostavinu pok. A. M. temeljem zakona uvjetno i prihvatio odbačenje nasljedstva po ostalim zakonitim nasljednicima; — vidiv, da kao što se ne može nasljednik, koji se je jednom sudno nasljedno očitovao, više odreći nasljedstva (§ 806. o. g. z.), tako ne može ni nasljednik, koji je jednom očitovanjem pred sudom odbacio nasljedstvo, naknadno isto prihvatiti i nasljedno se očitovati, a još manje opet na korist koje ine osobe odreći se, jer su već jednom po njemu učinjenom odbačenju (§ 805. o. g. z.) treće osobe stekle prava, koja se ne mogu dignuti ni naknadnim opozivom, a niti prihvatom nasljedstva; — vidiv po tom, da tumačenje druge molbe nije na zakonu osnovano; — obnašao je napadnutu rješidbu banskoga stola preinačiti, te uspostaviti odluku prvomolbenoga suda.

Priopćio Iv. **Gojtan**, odvjetnik u Gospiću.

Darovanje radi nezahvalnosti obdarenoga može se pobijati u roku od tri godine, računajući od dana počinjene nezahvalnosti, samo u toliko, u koliko darovatelj nije nezahvalnost oprostio.

Rješidba stola sedmorice od 17. lipnja 1926. br. 1854.
(Osuda kot. suda u V. od 10. prosinca 1922. br. 16.317, osuda bans. stola od 15. siječnja 1926. br. 23.872.)

K o t a r s k i s u d u V. je sudio, da je tuženi D. S. iz L. dužan priznati kupoprodajni ugovor ddto M. 3. veljače 1909., temeljem kojega je tuženi ishodio u svoju korist uknjižbu prava vlasništva na čestice kat. br.

498, 556, 557, 696 i 758, upisane u gr. ul. br. 303 p. o. L. darovnim ugovorom, te dozvoliti, da se ovo darovanje radi grube neharnosti tuženoga prema tužitelju imade smatrati porečenim i opozvanim, pa uslijed toga dalje dozvoliti, da se te nekretnine natrag gruntovno prenesu na tužitelja, kao i ustupiti te nekretnine u posjed tužitelju i izdati mu za gruntovni prenos valjanu tabularnu ispravu odnosno dozvoliti, da takovu nadomjesti ova osuda kao i naknaditi parbeni trošak na 813 D. obredjen — sve u roku od 14 dana pod prijetnjom ovrhe i to iz ovih razloga: T u ž i t e l j navodi, da je jednoga dana u mjesecu veljači 1909. sve svoje nekretnine upisane u gr. ul. br. 22 p. o. L. podijelio medju svoje sinove i to tako, da je tuženomu D. S., zatim D. S., M. S. i L. S. dao od prilike svakome 3 jutara zemlje, a sebi da je pridržao kuću i 3 jutra zemlje; — da je vrhu toga darovanja sačinjen s tuženim ugovor u obliku kupoprodajnoga ugovora i to de dato M. 3. veljače 1909. pod A—I., pa da je tuženi temeljem toga ugovora pripale mu nekretnine kat. br. 556, 557, 696, 758 i 498 na sebe prenio gruntovno u uložak br. 303 p. o. L.; — da je iza toga i ostale sebi pridržane nekretnine i kuću naknadno ugovorom de dato M. 14. srpnja 1911. prenio na tuženoga i njegovu ženu u uložak br. 321 p. o. L., kako to dokazuje gruntovni izvadak; a tuženi da za sve te nekretnine nije platio nikakve kupovnine, već da je preuzeo na sebe samo dužnost otplate duga uknjiženoga za korist M. u iznosu od 300 K.; — da ugovor de dato M. od 3. veljače 1909. nije uopće kupoprodajni ugovor, već samo darovni ugovor, i to s razloga, što je on te nekretnine tuženomu dao, kada je svoje nekretnine medju svoju djecu razdijelio, te jer te nekretnine znatno više vrijede od 300 K., te konačno, jer tuženi njemu u ime kupovine nije ništa platio. Tužitelj traži, jer ga je tuženi nakon toga darovanja povrijedio u njegovoj imovini, jer ga je dne 6. rujna 1912. okrao i radi toga bio pravomoćno osudjen, da se taj darovni ugovor ima de smatrati porečenim radi grube neharnosti i slijedom toga, da se te nekretnine imadu opet na njega gruntovno prenesti.

T u ž e n i D. S. priznaje, da je tužitelj svoje nekretnine upisane u gr. ul. br. 22 p. o. L. porazdijelio odnosno prenio na njega djelomice i na njegovu ostalu braću i to na njega kupoprodajnim ugovorom de dato M. 9. veljače 1909. čest. kat. br. 556, 557, 696, 758 i 498 i da su te čestice sada upisane u ulošku br. 303 p. o. L.; — priznaje, da tužitelju kupovninu nije isplatio, jer je u ime kupovnine od 300 K. preuzeo na se dužnost isplatiti dug M. M. iz V., i da je taj dug isplatio sa iznosom od 1100 K.; — tvrdi da je ugovor A-I. kupoprodajni ugovor, navodeći, da je njemu tužitelj kao njegov otac mogao u tom ugovoru pomenute nekretnine prodati i za nižu kupovninu, nego li bi ju drugi platio; — poriče, da je tužitelja okrao i stavlja prigovor zastare tužbe, jer da je od ugovora pa do tužbe proteklo više od 3 godine, a ujedno tvrdi, da je tabularnom dospjelošću u smislu § 1467 o. g. z. stekao puno pravo protiv svakoga prigovora; — konačno traži, da se tužitelj sa tužbom odbije — tim više, jer da je tužba preuranjena, pošto se je navodni čin kradje dogodio iza podignute tužbe.

Suglasnim iskazom svjedoka D. S. i M. . je ustanovljeno, da je tužitelj S. S. jednom zgodom god. 1909. pozvao sve svoje sinove i tom prilikom porazdjelio medju njih sve svoje nekretnine tako, da je svakomu zapalo oko 3 jutra, a sebi da je pridržao oko 4 i pol jutra, pa da je tako i tuženi dobio od prilike 3 jutra zemlje. Iskazi ove dvojice svjedoka čine u smislu § 158. grpp. potpun dokaz, pošto su isti nesumnjivi i nezavrzni. Svjedok S. P. je iskazao, da je tužitelj zaista na tuženoga prenio uparničene nekretnine, ali da je taj ugovor bio samo fiktivan, da tuženi bude gruntovni vlasnik. — Suglasnim nalazom i mnijenjem vještaka L. T. i P. G. ustanovljeno je, da su u ugovoru A.-I. navedene nekretnine god. 1909. vrijedile 3700 K. 50 f.

Uvaži li se, da je preslušanim svjedocima D. i M. S. ustanovljeno, da je tužitelj sve svoje nekretnine porazdijelio medju svoje sinove, pa da je tako i tuženi dobio uparničene nekretnine; — uvaži li se, da sam tuženi priznaje, da je kupovninu za te nekretnine imao isplatiti preuzećem duga M. M. i to za nekretnine iz ugovora A. I. i za nekretnine iz ugovora pod G. 36; — da je dug kod M. M. iznosio, kako je taj svjedok iskazao 1200 K.; — da su parničene nekretnine vrijedile u doba preuzeća toga duga 3790 K 50 f., a da ništa manje vjerojatno nisu vrijedile ni nekretnine navedene u ugovoru de dato M. 14. srpnja 1911. pod G. 36 zajedno sa kućom; — da je prema tomu već iz ovih nekretnina iz ugovora pod G.-36, tuženi, naplativši dug, još uvijek ostao nadaren, jer iste znatno više vrijede, nego li je iznosio dug; — da prema svemu rečenom proizlazi, da je u ugovoru A. I. navedene nekretnine s obzirom na vrijednost nekretnina u ugovoru pod G.-36 navedenih tuženi iste u ugovoru navedene nekretnine dobio posve badava; — da se prema ustanovi § 916. o. g. z. pravna narav ugovora A. I nema prosudjivati po njegovu vanjskom obliku već prema svima okolnostima, pod kojima je isti sklopljen i prema pravoj volji stranaka, pa da se taj ugovor prema do sada rečenomu u smislu § 105. grpp. imade smatrati prividnim kupoprodajnim ugovorom de facto darovnim ugovorom; — da je tuženi pravomoćnom osudom ovoga suda od 13. studenoga 1914. br. 11.979/1912. pod I. sudjen radi kradje, počinjene dne 6. rujna 1912. na štetu tužiteljevu, na kazan zatvora od 8 dana— da je prema tome u smislu § 948. o. g. z. tužitelj ovlašten poreći to darovanje iz ugovora A—I.; — da ne stoji prigovor tuženoga, da je tužba zastarila, jer se čin dogodio 8. rujna 1912., a tužba je podignuta 16. rujna 1912. — dakle unutar roka od 3 godine dana, koji rok prema ustanovi § 1487. o. g. z. počinje teći od dana počinjene neharnosti a ne od dana sačinjenoga ugovora; — da ni prigovor tuženoga, da je tabularnom dosjelošću u smislu § 1467. o. g. z. stekao puno pravo protiv svakoga prigovora tužiteljeva u ovom sporu, ne stoji, jer bi taj prigovor tuženi mogao staviti samo onda, kada bi tužitelj tražio priznanje vlasništva uparničenih nekretnina s drugog razloga, a ne radi povrede u smislu § 948. o. g. z.; — da ne stoji prigovor tuženoga, da je ova tužba preuranjena, jer da se je navodni čin kradje dogodio iza tužbe, pošto iz pribavljenoga spisa proizlazi, da je kradja počinjena 6. rujna 1912., a nazočna je tužba podignuta 16. rujna 1912. — dakle nakon počinjene kradje, te je prema svemu rečenomu valjalo tužbenomu zahtjevu kao na zakonu osnovanomu u cijelosti udovoljiti.

B a n s k i s t o l obnašao je povodom priziva tuženoga napadnutu nižu osudu preinačiti i suditi, da se tužitelj S. S. odbija sa svojom tužbom i u njoj stavljenim zahtjevom i to iz slijedećih razloga: U postupku prvoga suda ne ima ništa na predvidjenih u § 339. grpp., pa je stoga valjalo žalbu tuženika zabaciti. Što se tiče same stvari t u ž i t e l j traži od tuženika, da je dužan priznati, da se kupoprodajni ugovor od 3. veljače 1909. (A. I.), kojim mu prodaje za svotu od K. 300 nekretnine, upisane u gr. ul. br. 22 p. o. L. i na temelju kojega je tuženik ishodio uknjižbu prava vlasništva istih nekretnina na svoje ime, imade smatrati darovnim ugovorom te radi grube neharnosti tuženika kao sina prema tužitelju kao ocu beskreposnim, a podjedno da je dužan priznati tužitelju pravo vla-

snosti na rečene nekretnine, sada na ime tuženika u gr. ul. br. 303 p. o. L. upisane. — Okolnost, da je kupoprodajni ugovor samo faktična isprava, koja prikriva pravu medju strankama sklopljenu pogodbu, dokazuje tužitelj vrijednošću nekretnina, te tvrdi, da su nekretnine deset puta više vrijedne od u fiktivni kupoprodajni ugovor unešene kupovnine od K. 300, u koju svrhu nudi dokaze sudbeno vještačkim očevidom i mnijenjem vještaka, dočim grubu neharnost nastoji dokazati činienjcom zlostave sa strane tuženika, koji da ga je tako izlupao, da je uslijed zadobivenih ozljeda bio više tjedana nesposoban za rad, te morao u krevetu ležati. U dokaz zlostave od strane tuženika poziva se tužitelj na više svjedoka. — T u ž e n i poriče, da je medju njim i tužiteljem sklopljeni pravni posao darovanje, te tvrdi, da je medju njim i tužiteljem sklopljena kupoprodajna pogodba i vrhu iste sastavljena isprava A. I. potpuno odgovara kupoprodajnoj pogodbi medju strankama sklopljenoj; — tvrdi, da je kupovnina od K. 300 potpuno primjerena, jer je u ime te ugovorene kupovnine tuženi preuzeo platež tužiteljeva duga M. M. Što se tiče po tužitelju ustvrdjene zlostave, to tuženi istu poriče kao i mogućnost, da tu okolnost po svjedoče tužiteljevi svjedoci. Tokom rasprave preminuo je tužitelj kao i tuženik, te je tužitelju odnosno njegovoj ostavini imenovan konačno skrbnikom u ovom predmetu unuk tužitelja G. S.

Tužitelj je činjenicu grube neharnosti u tužbi i tečajem usmene rasprave osnovao na tjelesnoj povredi, koju mu je tuženik zadao, nu u očitovanju de pr. 10. rujna 1922. br. 12.835/gr. je izjavio, da ispravlja svoj dosadanji navod u tom pravcu onamo, da ga tuženi nije izlupao, nego okrao, pa je stoga osudom istoga suda od 12. studenoga 1912. II. 979/1912. bio osudjen na kazan od 8 dana te odnosnu osudu u prepisu alegovao. Od tečajem rasprave preslušanih svjedoka obiju stranaka je tužiteljev svjedok S. P. pod prisegom iskazao, da je on bio po želji tužitelja i tuženika sačinio kupoprodajni ugovor A. I. temeljem koga je tužitelj tuženomu prodao prijeporne nekretnine, a taj ugovor da je fiktivan, samo da tuženi imade naslov, da bude gruntovni vlasnik istih nekretnina. Sudbeno vještačkim očevidom je ustanovljeno, da su prijeporne nekretnine u vrijeme sastavka isprave A. I. vrijedile 3790 K. 50 f. Tužitelj je tekom rasprave pružio dokaz, da je tuženiku i njegovoj ženi a svojoj snahi M. S. osim nekretnina u prijeporu stojećih bio prodao naknadno za svotu od K 600 dio nekretnina u gr. ul. br. 22 p. o. L. uz uvjet, da polovicu kupovnine plati tuženik u gotovom, a u ime druge polovice da preuzme na sebe tražbinu M. M. iz V. Iz pod G—36 I. alegovanoga prijepisa odnosnoga ugovora od 14. srpnja 1911. proizlazi, da se prodane nekretnine sastoje iz kuće i zemljišta u ukupnoj površini od 2 rala 243 čhv.

Iz razloženoga slijedi, da je tuženik imao na račun ovih gore spomenutih nekretnina plaćati dug M. M., a platež te dugovine ne stoji u nikakovu savezu sa drugim djelom nekretnina gr. ul. br. 22 p. o. L. odnosno sa kupoprodajnim ugovorom A. I. od 3. veljače 1909., kojim je tuženik stekao pravo vlasništva na uparničene nekretnine. Razmotrivši tu okolnost kao i do sada izloženo u savezu sa činjenicom, da je tuženk dobio prijeporne nekretnine za svotu od K. 300, nedvojbeno je, da je medju strankama sklopljena pogodba u istinu darovanje, te valja uzeti, da je tužitelj sa osnovkom prvoga tužbovnoga zahtjeva uspio. Glede drugoga postulata za opravdanost tužbovnoga zahtjeva t. j. glede grube neharnosti sa strane tuženoga spram tužitelja valja uzeti, da tužitelj nije uspio tu okolnost dokazati i to iz slijedećih razloga: Tužitelj je u gornjoj tužbi d. pr. 16. rujna 1912. br. 4241/gr. naveo kao slučaj neharnosti, po § 948. o. g. z. predvidjen, da ga je tuženik nedavno tako izlupao, da je bio sasma natečen, a uslijed zadobivenih ozljeda bio više tjedana nesposoban za rad te morao u krevetu ležati. U dokaz te činjenice pozvao se tužitelj na više svjedoka, koji su ga od tuženika obranili, a kojih da nije bilo, bio bi sigurno pod rukama svoga nesina zaglavio. Ova zlostava ovako izložena morala bi imati po sebi logično uzeta kriterija zločina teške tjelesne ozljede ili ona prekršaja § 411. k. z. te je tužitelj tečajem usmene rasprave ostao kod gore opisane zlostave kao fakta grube neharnosti, a tek u očitovanju u zapisniku od 22. kolovoza 1922. br. 12.835/gr. ispravio je svoj navod glede uvrede onamo, da ga tuženi nije izlupao, nego okrao, pa se u dokaz te okolnosti pozvao na osudu prvoga suda od 12. studenoga 1912. br. II. 979/1912., kojom je tuženi osudjen radi prekršaja § 460. k. z. na štetu tužitelja na kazan zatvora od 8 dana. — Uvaži li se, da obzirom na propis § 1487. o. g. z. tužitelj imade u roku od 3 godine izvesti svoje pravo poreke darovanja radi neharnosti obdarenoga, te tužitelj, koji je podigao tužbu na poreku darovne pogodbe s razloga neharnosti obdarenoga uslijed zlostave sa strane obdarenika, ne može taj tužbovni razlog iza naprijed spomenutoga roka od 3 godine mijenjati i tražiti iza 10 godina, da se tuženi osudi radi grube neharnosti, koja sastoji u šteti imovinskoj, nanesenoj tužitelju; — da je tužitelj tečajem parnice preminuo, a prije svoje smrti u gore rečenoj kaznenoj parnici protiv tuženika u zapisniku od 17. prosinca 1914 izrično izjavio, da svome sinu radi kradje masti iz hambara te žita oprašta, jer se nalazi u ratu kao vojnik, te da odustaje od kaznenoga progona i ne traži odštete, pa prema razloženomu ne može sadanji odlukom od 26. svibnja 1922. br. 7243/gr. imenovani skrbnik tužiteljeve ostavine unuk G. S. promijeniti tužbovnoga razloga i tražiti, da se kao neharnost uvažuje prekršaj kradje, kada ga je njegov prednik izrično oprostio tuženiku (§ 949. o. g. z.), a inače u tom pravcu nastupila zastara. — Uvaživši sve do sada navedeno, valjalo je s razloga, jer tužitelj nije uspio dokazati grube neharnosti tuženika, uvaženjem tuženikova priziva napadnutu prvosudnu osudu preinačiti i tužitelja s njegovim tužbenim zahjevom otputiti.

S t o l S e d m o r i c e potvrdio je pobijanu osudu banskoga stola u cijelosti, i to iz razloga u njoj navedenih, a naročito jer je tužitelj izrično oprostio svome sinu tuženiku počinjenu uvredu u svojoj imovini, kada je u citiranom zapisniku od 17. prosinca izjavio, da mu radi kradje masti iz hambara te žita oprašta, po čem se mora smatrati, da je on neharnost, radi koje traži poređenje darovne pogodbe, oprostio (§ 948. i 949. o. g. z.). Priopćio dr. Pajo **Janjanin**, odvjetnik u Vinkovcima.

Sporove, nastale iz službovnoga odnosa trgovač. namještenika, rješava kao nadležna obrtna oblast i onda, ako je takov namještenik i r a v n a t e l j.

Rješidba stola sedmorice od 14. lipnja 1917. br. 921.).
(Osuda sudb. stola u Z. od 27. prosinca 1916. br. 32793/gr., rješidba bans. stola od 8. veljače 1917. br. 1517.).

U parbenom predmetu tužitelja E. B. iz D. sada u Z. proti tuženoj t. t. P. i R., R. P. i I. R. iz Z. radi 183.559 K 66 f. sniženih na 63.599 K 66 f. spp., u kojem je s u d b e n i s t o l u Z. osudom od 27. prosinca 1916. br. 32793/gr. odbio tužitelja sa tužbenim zahtjevom uz dužnost naknade parbenoga troška; a b a n s k i s t o l povodom ništovne žaobe tužitelja

rješidbom od 8. veljače 1917. br. 1517 prvosudnu osudu ukinuo i odredio nadopunjenje rasprave, —

stol sedmorice, vidiv, da ne stoji ukidni razlog banskoga stola, po kojem je prvomolbeni sud nadležan za prosudjenje pravnih razmjerja izmedju trgovaca i njihovih namještenika i bez prethodnoga postupka pred razvodnim povjerenstvom obrtnoga zbora po § 2. br. 4. i § 7. zakona o sudbenosti trgovačko-mjenbenoj od 3. listopada 1876. Zbor. br. 86. i §§ 141. i 176. obrtnog zakona; — vidiv, da sudbeni stol u Z. nije nadležan za raspravu predmeta ove parnice, dok nije stvar pred razvodnim povjerenstvom obrtnoga zbora raspravljena; — obnašao je povodom ništovne žaobe tuženika trgov. P. i R. parne pilane i prodaje drva u Z. ukinuti napadnutu rješidbu banskoga stola kao i osudu sudbenoga stola, te tužitelja E. B. otputiti na nadležnu obrtnu oblast, jer sudovi za sada nisu nadležni za raspravu i rješenje ovoga spora. Tužitelj dužan je za 14 dana pod inakom ovrhom naknaditi tuženicima parnične troškove sa 325 K 80 filira.

Op. ured. — Tužitelj je bio ravnatelj kod tužene tt., koju je tužio iz spora, nastaloga iz službovnoga odnošaja. Tužitelj je sa svojom tužbom bio odbijen i upućen na nadležnu obrtnu oblast unatoč tome odnosno baš zato, što je bio ravnatelj, jer je i kao takov ostao namještenikom dotično pomoćnikom kod trgovca.

U savezu s time priopćujemo stariju već rješidbu bečkoga vrhovnoga sudišta od 27. siječnja 1892. br. 771, koju je još broj 4. »Mjesečnika« god. 1892. na str. 183.—6. bio donesao iz onogodišnjih »Juristische Blätter«.

Ravnatelj tvornice šećera A. tužio je tužbom od 14. siječnja 1891. br. 778 posjednika rafinerije šećera B. na plateż mjesečne plaće za mjesec prosinac 1890.

Prvi sud je odbio tužitelja osudom od 16. rujna 1891. br. 14.947 i to iz slijedećih razloga, iz kojih se dade razabrati i stanje stvari: Suglasnim izjavama obiju stranaka je dokazano, da je tužitelj 16. kolovoza 1888. sklopio sa tuženim službovni ugovor, prema kojemu je tužitelj namješten bio u tuženikovoj rafineriji šećera tehničkim ravnateljem s godišnjom plaćom od 4800 for. za prvu godinu, a od 5800 for. za svaku slijedeću službovnu godinu. Tužitelj je nastupio službu u tuženikovoj rafineriji šećera 1. listopada 1888., ali je njegovo službovanje trajalo samo do 25. studenoga 1890., jer ga je ovoga dana B. iz službe otpustio. Premda je tužitelju ugovoreno vrijeme od 3 godine isticalo istom 1. listopada 1891., bijaše taj otpust sasvim opravdan po §§ 1160. i 1163., o. g. z. Po § 1160. ogz. mogu biti otpušteni prije izmaka pogodjenoga vremena radnici, koji su pogodjeni za neko odredjeno vrijeme, ako za to postoje opravdani razlozi. Po § 1163. ogz. vrijedi ovaj propis i za sve one osobe, koje su za svoj trud ugovorile kakovu plaću, u koliko ne opstoje o tom posebni propisi, dakle i za ravnatelje tvornica. Medju trgovačke pomoćnike u smislu šestoga naslova trgovačkoga zakona ne mogu se uvrstiti tvornički ravnatelji, niti tehnički činovnici uopće. To slijedi otuda, što prediući naslov napose govori o trgovačkim službenicima više kategorije, naime o trgovačkim punomoćnicima i prokuristima, premda im je trgovačko zvanje isto kao i trgovačkim pomoćnicima. U šestom naslovu se govori jedino o trgovačkim pomoćnicima u užem smislu riječi, naime o trgovačkim službenicima, a najmanje o tehničkim činovnicima kao što su tvornički ravnatelji. Na ove potonje mogu se oporaviti jedino ustanove općega gradjanskoga zakona. (Ostalo kao suvšno ispušteno.)

Uslijed priziva tužiteljeva, preinačila je druga molba osudom od 1. prosinca 1891. br. 27.585 osudu prvoga suda i osudila tuženika na plateż utuženoga iznosa. Razlozi: Tuženi priznaje, da stavka šesta ugovora, sklopljenoga izmedju njega i tužitelja, glasi: »A. jest na temelju uvjeta, navedenih u ugovoru, angažiran na tri slijedeće godine«. Prema tome nije A. već prema dužnostima, preuzetim u ugovoru, ovlašten otpustiti tužitelja iz službe prije izmaka ovih triju godina, niti je ovlašten ustegnuti mu jedan dio plaće, koja je za ove tri godine pogodjena. Tuženi kušno je tečajem parnice, da dokaže svoje pravo otpusta tužiteljeva na temelju ustanova § 1160. ogz. i čl. 62. i 64. trg. zak. (§ 59. hrv. trg. zak.), a osim toga i na temelju obrtnoga zakona. Da se ustanove §§ 62. i 64. trg. zak. (§ 59. hrv. trg. zak.) ne mogu protezati na službovni odnošaj izmedju tužitelja i tuženika, razloženo je dovoljno u razlozima prvomolbene rješidbe. Ovdje se ne mogu uporaviti ni ustanove obrtnoga zakona, jer se u njemu nalaze ustanove, koje se odnose jedino na obrtničko pomoćno osoblje. Pomoćno osoblje po ustanovama obrtnoga zakona jesu jedino šegrti i kalfe, a k ovim potonjim spadaju trgovački sluge, pomoćnici i tvornički radnici. U ove se pako kategorije ne može ubrajati tužitelj kao ravnatelj tvornice šećera. (Ostalo kao suvišno ispuštamo.)

Uslijed previda tuženikova preinačelo je bečko vrhovno sudište osudom od 27. siječnja 1892. br. 771 osudu druge molbe i potvrdilo osudu prvoga suda.

Razlozi: Nema nikakova nutarnjega razloga, zašto se ne bi ustanove čl. 62. i 64. trg. zak. (§ 59. hrv. trg. zak.) protezale na tužitelja, pošto se tuženi u smsilu čl. 4. trg. zak. (§ 3. hrv. trg. zak.) kao posjednik tvornice šećera ima smatrati trgovcem, a tužitelj, koji je u ovoj tvornici namješten kao tehnički ravnatelj, njegovim pomoćnikom. Uslijed toga se ima smatrati u smislu ovoga zakona trgovačkim pomoćnikom, jer se iz toga, što zakon napose govori o trgovačkim pomoćnicima i prokuristima, ne može izvadjati, kao što je to učinio prvi sudac, da se pod trgovačkim pomoćnicima, o kojima govori šesti naslov, razumijevaju jedino trgovački službenici srednje i niže kategorije. Peti bo naslov govori jedino o posebnim pravima i dužnostima, koji izviru iz položaja prokuriste i trgovačkoga pomoćnika, a pri tom ne isključuje toga, da bude trgovačkom pomoćniku povjerena prokura, niti da trgovački pomoćnik bude postavljen pomoćnikom, jer se nasuprot uz trgovačkoga pomoćnika, kome gospodar povjeri pravne poslove u svojem poslu, protežu u smislu § 58. trg. zak. ustanove o trgovač. punomoćniku. Zakon ne razlikuje za pojam trgovačkoga pomoćnika, da li je njegova djelatnost više ili manje tehnička, računarska ili trgovačka u užem smislu riječi. (Ostalo kao suvišno ispušteno.)

Unutrašnja je stvar banaka i štedionica, da o ulozima čuvaju tajnu, pa one nisu dužne naprečac davati sudb. povjerenicima odnosno kr. javnim bilježnicima obavijesti o ulozima ulagača odnosno o novcu, kod njih na knjižicu koristonosno uloženu.

Rješenje banskoga stola od 23. rujna 1926. br. 17.724.

Tim pitanjem bavio se Savez novčanih i osjeguravajućih zavoda u Zagrebu i izazvao rješidbu banskoga stola. Radi zanimljivosti predmeta donašamo ovdje redom najprije pretstavku Saveza, a onda rješenje banskoga stola.

Predstavka glasi: Odjeljenju Ministarstva Pravde, Zagreb. Prije kratkoga vremena obratio se je jedan naš član na nas, da mu saopćimo naše mišljenje te praksu naših sudova u pogledu traženja podataka o stanju uložaka neke osobe. Cijela se stvar naime sastoji u ovome:

Kr. javni bilježnik u ... obratio se je kao sudbeni povjerenik u stvari ostavine nekoga N. N.-a iz ... na dotični zavod sa zahtjevom, da mu se saopći iznos uloga toga lica kod rečenoga našega člana danom njegove smrti. Banka tome zahtjevu razumljivo nije mogla udovoljiti, kako je i sama navela, i to radi samoga značaja uložnogoa posla, kako ćemo niže izložiti. Na to je uputio kotarski sud u ... okružnicu svim novčanim zavodima toga sreza, u kojoj naziva takov postupak našega člana »protivan zakonu« te upozoruje novčane zavode, da su dužni na zahtjev javnih bilježnika, koji u svojstvu sudbenih povjerenika fungiraju, davati »točne i istinite podatke«. Na to je banka upozorila rečeni sud, da ona može saopćavati podatke kr. javnim bilježnicima prije svega na temelju podnesenog uvjerenja o postavljanju njihovu za sudbene povjerenike u ostavinskim stvarima, a sve to u toliko, u koliko se stanje uloška neke osobe uopće i može ustanoviti. Sud je na to pozvao banku, da saopći tražene podatke u roku od tri dana pod prijetnjom globe od D. 1.000.

Cijeli tok ove stvari je na krivom putu i posljedica je nepoznavanja značaja bankovnih i štedioničkih uložaka i uložnih knjižica. Pošto je uložna knjižica papir na donosioca, nije ona vezana na jednu osobu, te se prema tome ni ne može utvrditi, da li i koliko ima neka osoba uloženoga novca u kojem zavodu. Tek se pri predočenju uložne knjižice može, i to prema broju njezinu ustanoviti, koliko je na tu knjižicu uloženo. Dogadja se doduše, da si neka osoba dade ispostaviti uložnu knjižicu i na ime, no ta je okolnost u pogledu vlasništva uložnice i uloška irelevantna, isto kao i vinkuliranje knjižice pomoću lozinke i sl. Takovo vinkuliranje uklanja jedino mogućnost, da se uložnicom služi nepovlaštena osoba. Svaka uložna institucija vodi evidenciu izdanih uložnica jedino prema njihovim brojevima, te se samo pri predočenju knjižice ili saopćenja njenoga broja može utvrditi stanje, i to opet samo u pogledu uloška, a ne osobe, koja bi imala da bude vlasnik toga uloška. Uložna knjižica može glasiti ne samo na ime vlasnika, nego i na tudje ime. Tko može garantirati, da se i u ovom konkretnom slučaju iza navedenog imena uložnice ne krije druga osoba kao njen vlasnik. Zavod, koji bi prema imenu uložnice davao informacije, mogao bi lahko zavesti sud u bludnju. Dogadja se dapače, da koja uložnica uopće ne glasi na ime ili glasi na pojedino slovo, pa tko znade, da li nije u ovom konkretnom slučaju navedeni N. N. vlasnik i takovih više manje anonimnih uložnih knjižica. Zna se pak iz iskustva, da nekoje osobe imaju i više uložnih knjižica, koje glase na razna imena. Dakle i tu leži mogućnost, da banka, povodeći se sa formalnim imenom uložnice, nehotice zavede sud u bludnju. Osim toga, u koliko se prema gore izloženom uopće mogu utvrditi podaci, daju se isti samo u konkretnim slučajevima na zahtjev redarstvene vlasti ili kaznenoga suda, koji mogu preduzeti izvide glede toga. To stanovište priznavali su dosada i viši sudovi, pošto je ono jedino ispravno te uopće moguće. Savezu je s toga čast umoliti naslov, da izvoli upozoriti područne sudove na gore navedeno stanovište, kako bi se time izbjegle suvišne nesuglasice i prepiranje, kao što je to bilo u navedenom slučaju u ...

Na tu predstavku kao i utok interesiranoga zavoda izdao je banski stol u Zagrebu 23. rujna ove god. pod br. 17724 ovo rješenje:

Rješavajući izvještaj od 7. svibnja 1926. br. 2617/rg. u ostavinskom predmetu iza pokojnoga N. N.-a iz ... povodom utoka banke N. u ... proti odluci kotarskoga suda u ... od 28. siječnja 1926. br. 880./gr., kojom je banci N. pod prijetnjom globe od 1000 D. naloženo, da u roku od tri dana udovolji zamolbi kr. javnoga bilježnika glede priopćenja, da li je ostavitelj N. N. imao kod iste banke danom 16. studenoga 1924. kakov ulog i iz čega se je isti sastojao;

Banski stol uvaživ, da prema naravi stvari u unutrašnjem uredjenju banaka i štedionica iste nisu dužne na-prečac davati sudbenim povjerenicima odnosno kr. javnim bilježnicima obavijesti o ulozima ulagača odnosno o novcu kod dotičnoga zavoda na knjižicu kristonosno uloženu, te je unutrašnja stvar zavoda, da o ulozima čuva tajnu, a sudovi i povjerenici kod ostavinskih rasprava mogu stavljati upite na novčane zavode u gornjem pravcu, nu isti nisu dužni davati o tome obavještenja s razloga, jer sama uložna knjižica, u koliko se je našla u ostavini ostavitelja daje jedino i sigurno jamstvo o takovu novčanom ulogu, a u protivnom slučaju ne može se sigurnošću zaključiti, da je ostavitelj do časa smrti uložnu knjižicu i posjedovao, te nije mogućnost isključena, da je uložna knjižica po ostavitelju brevi manu trećoj osobi ma s kakova pravnoga razloga ustupljena i ona na podignuće pologa ovlaštena odnosno na isti posjedom uložne knjižice stekla pravo; — uvaživ, da je prema razloženomu u napadanutoj prvosudnoj odluci zatraženo i naloženo udovoljenje zamolnici kr. javnog bilježnika kao sudbenoga povjerenika sa strane utjecateljice kao i sama uporaba prisilne mjere novčane globe u slučaju neudovoljenja bez zakon. osnova, — obnašao je povodom utoka banke u ... napadnutu prvosudnu odluku ukinuti te prvomu sudu naložiti, da uputi kr. javnoga bilježnika kao sudbenoga povjerenika na provedenje ostavinske rasprave ostavitelja N. N.-a prema stanju stvari i zakonskim propisima.

Rješenja sudova za stanove mogu se pobijati po čl. 11. Zakona o sudačkoj vlasti.

Rješidba stola sedmorice od 12. studenoga 1926. br. 3988.

(Odluka kot. suda u Z. od 19. lipnja 1926. br. 32248/gr., rješidba bans. stola od 29. srpnja 1926 br. 15.712.).

Rješavajući izvještaj od 7. listopada 1926. br. 22915., kojim banski stol podnosi spise u usmeno raspravljenoj parnici M. M., vladinoga perovodje iz Z., tužitelja, proti Gj. C., tuženiku, radi priznanja, da je tužitelj rješenjem višega suda za stanove od 8. veljače 1926. br. 3333—25. u svojim privatnim pravima povrjedjen itd. spp., u kojoj je

kotarski sud I. u Zagrebu odlukom od 19. lipnja 1926. br. 32248/gr. za raspravu tužbe odredio pred sudom ročište te po § 11. zakona o sudačkoj vlasti obustavio provedenje odluke višega suda za stanove; a

banski stol povodom ništovne žalbe i utoka tuženika Gj. C. rješidbom od 29. srpnja 1926. br. 15712 po § 343. grpp. ureda radi prvosudnu odluku ukinuo i po § 2. sl. a) grpp ureda radi tužitelja sa njegovom tužbom pr. 30. lipnja 1926. br. 34006/gr, otputio time, da je tužitelj dužan tuženiku za 14 dana pod prijetnjom ovrhe platiti trošak utoka sa 150 D.;

stol sedmorice s razloga, što se sudovi za stanove ni po svojem ustrojstvu, ni po postavljanju članova istih i uporabi postupka pred njima (čl. 27.—74. zak. od 15. svibnja 1925. zakona o stanovima) ne mogu smatrati po čl. 109. ustava sudbenim vlastima, već samo upravni-

ma, kojima je privremeno iz javnih socijalnih obzira povjerena stanovita i ograničena funkcija sudskih vlasti, pa da stoga protiv rješenja sudova za stanove uz uvjete, predvidjene u čl. 11. zakona od 28. svibnja 1874. o sudačkoj vlasti imade mjesta redovitomu putu pravde, čim zakon o stanovima takov put pravde pred redovitim sudom izrično ne isključuje; — s razloga, što su po zakonu od 15. svibnja 1925. o stanovima sudovi za stanove nadležni rješavati o otpovijedi najma stana osobama zaštićenim po čl. 12. cit. zakona, kakovim se tužitelja kao državnoga činovnika (vladin perovodja) smatrati imade; dakle i o privatno-pravnom potraživanju tužitelja na prijeporni stan, u kojem se tužitelj smatra povrjedjenim odlukom višega suda za stanove od 8. veljače 1926. br. 3333/25.; — vidiv, da prema tomu nenadležnost redovitoga suda za rješenje tužbovnoga zahtjeva nije očita, pak nije bilo ni mjesta primjeni propisa § 343. grpp. i obustavi postupka odnosno otpućenja tužbe po § 2. sl. a) grpp., već se imade eventualni prigovor nenadležnosti te osnovanosti odnosno ne osnovanosti tužbovnoga zahtjeva nakon kontradiktornoga postupka konačno riješiti; — s razloga što sud druge molbe nije meritorno riješio utok tuženoga glede pobijanoga dijela odluke suda prve molbe; — našao je povodom ništovne žalbe i previdnog utoka tužitelja M. M. pobijanu rješidbu banskoga stola ukinuti, te istomu naložiti, da utok tuženoga protiv dijela odluke prvomolbenoga suda ponovno u pretres uzme i po zakonu riješi. — Trošak pravnoga lijeka imade u pomanjkanju uvjeta §§ 316. i 342. grpp. snositi stranka sama.

b) Kazneno.

Maloljetna ali dorasla lica imaju po privatnoj tužbi u kazneno-pravnim sporovima ius standi in iudicio.

Rješidba sudb. stola u Z. od 27. veljače 1926. br. II. 431/25.
(Osuda kot. suda u V. G. od 4. ožujka 1925. br. II. 144/1924.)

Kot. sud u V. G. povodom tužbe N. N. proti M. I. radi uvrede poštenja je izrekao slijedeću osudu od 4. ožujka 1925. II. 144/1924.:

Okrivljena M. I. . . . riešava se po točki 3. § 250. k. p. krivnje prekršaja suprot sigurnosti poštenja, označenoga u § 491. k. z. a počinjenoga time, što da je dana 28. ožujka 1924. pred više ljudi obijedila privatnu tužiteljicu riečima, da joj vrag dijete na svaki kolac napehnul i križ vrgal, da je tatica i da bi Kristuša ukrala. — Privatna tužiteljica imade za objedjenicu platiti po § 334. k. p. u ime troškova zastupanja iznos od 200 Din.

Sudbeni stol povodom priziva privatne tužiteljice, nakon saslušanja državnoga odvjetnika: vidiv, da je prvomolbeni sud izrekao odrješujuću osudu, jer uzima, da privatna tužiteljica kao maloljetnica nema aktivne legitimacije za podizanje privatne tužbe (t. j. ius standi in iudicio), te da je po tom postupak poveden i zametnut bez prijedloga zakonito ovlaštena tužitelja (§ 250. t. l. k. p.), nu uvaživ, da su takova ograničenja umjesna kod nedoraslih, kod kojih duševne i tjelesne sposobnosti još nisu razvijene, ali ne kod doraslih, kojima gradjanski zakoni diono (§§ 106, 151, 246, 247, 174, 252. o. g. z.) a kazneni (§ sl. d. 237. k. z. § 39, 278. i 279. spp.) gotovo potpunu djelatnu sposobnost priznavaju (vrhovno rješenje stola sedmorice kao suda kasacijonoga od 16. prosinca 1910. br. 6224.); uvaživ dakle, da je izrekom suda, da je kazneni postupak u nazočnom slučaju po malodobniku poveden i zametnut bez

prijedloga zakonita ovlaštena tužitelja, povrijedjen zakon u § 250. sl. 1. k. p.; — uvaživ, da je time počinjena niština, označena u § 277. t. 10. k. p., odnosno ona u § 418. t. 3. k. p. koja je niština bitna; — obnaša o je priziv privatne tužiteljice radi razloga ništovnih kao osnovan uvažiti, po § 421. k. p. prvomolbenu osudu ukinuti, a podjedno gledom na to, što glede prvoga u prijavi navedenoga fakta t. j. glede uvredljivoga izraza »tatica« nije saslušana svjedokinja K. I., odnosno što se o tom ništa ne vidi u raspravnom zapisniku, te gledom na to, što glede toga uvredljivoga izraza nije ustanovljeno, da li predleži javnost, t. j. mogućnost, da su i treće osobe mogle čuti izuštenu uvredu, — dakle gledom na to, što nisu uglavljene one stvari, koje bi se uporavljajući, kako treba, zakon, uzeti bile imale za podlogu rješenja (§ 421. al. 2. k. p.), uputiti stvar prvomolbenomu sudu, da o njoj u istaknutom pravcu iznovično raspravlja i odluči, te dalje po zakonu postupa. — Trošak priziva ima se uvažiti kod konačnoga rješenja ove stvari.

Priopćio dr. Ant. **Fanton**, odvjetnik u Vel. Gorici.

Za dostavu ispravka je dovoljno, ako je dostava učinjena uredništvu i ako je u uredništvu primljena, a posve je irelevantno, tko je od uredničkoga osoblja ispravak primio. Ako je ispravak ondje primljen, a nije u zakonitom roku uvršten u list, odgovoran je urednik po čl. 29. zakona o štampi.

Rješidba stola sedmorice od 2. rujna 1926. br. 3.400.
(Osuda sudb. stola u Z. od 20. srpnja 1926. br. I—1563—1926.).

Stol sedmorice kao sud kasacijoni danas dne 2. rujna 1926. povodom podnešene po priv. tužiteljici tt. M. V. G. i komp. žaobe ništovne proti osudi sudbenoga stola u Z. od 20. srpnja 1926. br. I. 1563—1926., kojom je rečeni sudbeni stol sudio:

E. D. rješava se po § 150. t. 3. k. od tužbe radi prestupa čl. 29. zak. o štampi, da nije kao urednik »J. L.« u roku, koji propisuje zakon o štampi, uvrstio ispravak privatnoga tužioca tt. M. V., G. i komp. iz B. od dana 1. ožujka 1926., koji se odnosi na noticu izašlu u br. 5052 »J. L.« od 28. veljače 1926., da je tt. M. V., G. iz B. pala pod stečaj i da njezina pasiva iznose šest milijuna dinara; — privatni tužioc tt. M. V., G. i komp. ima po § 331. kp. da u roku od 14 dana plati E. D. trošak zastupanja u iznosu od 2300 (dvije hiljade tri stotine) dinara pod prijetnjom ovrhe;

iza obavljene danas javne rasprave i saslušanoga razlaganja izvjestitelja kao i iza saslušanih izvedba zastupnika priv. tužiteljice odvjetnika dra. D. G. i branitelja optuženikova odvjetnika dr. I. Š. našao je ništovnu žaobu privatnoga tužitelja tt. M. V., G. i komp. uvažiti, pobijanu osudu po al. II. § 264. k. p. kao ništovnu dokinuti i po § 284 toč. 3. kp. suditi:

E. D. krivje: da nije kao urednik »J. L.« u Z. u roku, koji propisuje zakon o štampi, uvrstio u svoj list ispravak, koji mu je poslao privatni tužitelj tt. M. V., G. i komp. iz B. 1. ožujka 1926., kojim ispravlja vijest otisnutu u br. 5052 od 28. veljače 1926. na str. 2. pod naslovom:

»Stečaj u B.« (Javlja korespondent BZ »J. L.«) B. 27. veljače. Danas je pala pod stečaj poznata tvrtka M. V. i G., utemeljena prije 80 godina. Pasiva iznose šest milijuna dinara; ne imajući razloga, da to propusti, pa da je time počinio prestupak čl. 29. zakona o štampi, te se zbog toga po istom članu toga zakona osudjuje na novčanu kazan od 200 (dvije sto-

tine) dinara, da je dužan dotični ispravak uvrstiti u prvi broj »J. L.«, koji će izaći poslije dostave vrhovne ove osude, zatim po § 330. kp., da plati troškove kaznenoga postupka i istjerivanja kazni, napose da plati privatnomu tužitelju za troškove zastupanja (§ 322. t. 4. kp.) iznos od 2080 D. prema propisu čl. 40. zakona o štampi. Odbija se pako privatni tužitelj odštetnim zahtjevom od 1000 D. prema propisu čl. 62. zakona o štampi.

R a z l o z i:

Privatni tužitelj tt. M. V., G. i komp. pobija osudu sudbenoga stola razlozima ništavosti toč. 4., 5. i 9. sl. a) § 277. kp. — Žalba u pogledu toč. 4. i 5. nije pobliže razjašnjena. — Na ništavnost toč. 4. upućuje žalitelj ondje, gdje navodi, da je sud trebao još preslušati svjedoka S. S., ako nije smatrao dovoljno dokazano, da je ispravak dospio u ruke urednika odnosno jednoga člana od uredništva.

Na ništavost toč 5. upućuje žalitelj na onom mjestu, gdje govori, da je doprinesenim potvrdama ravnateljstva pošta i brzojava u Zagrebu i uprave glavne beogradske pošte i iskazom svjedoka M. B. dovoljno dokazano, da je ispravak uručen direktoru »J. L.« M. B. Žalitelj drži, da su razlozi osude u tom dijelu u protivnosti s naznačenim ispravama i s ispovjetkom M. B. — Žalba nije s ta dva razloga opravdana.

Razlog ništavosti toč. 4. § 277. kp. može se prema naredjenju § 277. al. posljednjoj kp. primijeniti na štetu optuženikovu samo uz uslove točno u toj alineji spomenute. U konkretnom slučaju ne postoji niti jedan od tih uslova, za to žalba nije osnovana. — Isto tako nema u izreci suda niti jednoga znatnoga protivurječja ili inoga nedostatka, zbog kojega bi osuda bila ništava po toč. 5. § 277. kp. Sud je, ocjenjujući dokazala, po svojem slobodnom uvjerenju utvrdio, da ispravak nije primio optuženi u r e d n i k E. D., a sud smatra to dostatno, da bude on riješen dužnosti, da ispravak otisne. — Razlozi stoje u glavnom u suglasju s uspjehom rasprave, pa nema za to spomenute ništavosti po toč. 5. § 277. kp.

Žalba je ipak osnovana s razloga ništavosti toč. 9. sl. a) § 277. kp. Sudbeni je stol donio osudu, kojom se odgovorni urednik E. D. rješava odgovornosti za prestupak čl. 29. zakona o štampi za to, što ispravak nije prema smislu čl. 26. z. o. št. dostavljen uredniku, nego je privatni tužitelj otpravio taj ispravak uredništvu »J. L.«, čime nije udovoljeno spomenutoj normi zakona o štampi.

Čl. 26. z. o. št. sadržaje medju ostalim i normu o dostavi ispravka, ali to je formalno naredjenje, koje ne spada u kriterije toga prestupka. Tome su kriteriji normirani u čl. 29. — Sudbeni stol stoji na gledištu, da urednik nije dužan odštampati ispravak, ako nije ispravak na njega upravljen, niti lično njemu dostavljen, i osniva tu svoju odluku na propisu čl. 26. zakona o štampi. To gledište ne može ni prema slovu ni prema duhu zakona o štampi biti ispravno. Iako zakon u glavi V., koja radi o ispravku, govori samo o uredniku, a ne o uredništvu, sasma je to shvatljivo jer normira odgovornost urednikovu kao onoga lica, koje je dužno, uz stanovite uslove, ispravak primiti i u svoj list uvrstiti. Zakon je u toj istoj glavi a u čl. 28. naveo izrijekom slučajeve, u kojima se urednik oslobadja od dužnosti, da štampa ispravak, pa da je zakon imao pred očima i onaj slučaj, koji je predmet žalbe, bio bi citiran medju slučajeve čl. 28. Da je tumačenje prvostepenoga suda o tom pitanju pogrješno, slijedi i iz čl. 73. zakona o štampi, koji u alineji posljednjoj govori o dostavi tužbe i ovdje pojam urednika smatra posve jednakim pojmu uredništva, što je s obzirom na dostavljanje stanovitoga spisa jedino točno i logično. Zakon u čl. 73. izrijekom veli, da se dostava u r e d n i k u smatra izvršenom, ako se tužba ostavi u njegovu u r e d n i š t v u. (Sravni i normu čl. 80. ibidem). Izreka je prvostepenoga suda o tom pitanju u protivnosti s čitavim duhom zakona o štampi, koji je očigledno u velikoj većini svojih naredjenja imao na umu, da se što brža i što uspješnija zaštita dade tužiocu, komu se štampom učini krivica. Tumačenjem zakona, kako ga čini prvostepeni sud, taj bi se cilj izgrao, te bi zakonodavac zbog jedne proste formalnosti, koju bi urednik lista svakiput mogao upotrijebiti u svoju korist, naredjenje o odgovornosti čl. 29. učinio posve iluzornim. Za dostavu ispravka je dovoljno i zakonu je udovoljeno, ako je dostava učinjena u r e d n i š t v u i ako je u uredništvu primljena, a posve je irelevantno, tko je od uredničkoga osoblja ispravak primio. Ako je ispravak ondje primljen, a nije u zakonitom roku uvršten u list, odgovoran je urednik po čl. 29. zakona o štampi.

Za to je žalba privatnoga tužitelja, po toč. 9. sl. a) § 277. kp. opravdana. Valjalo je stoga na osnovu te žalbe pobijanu osudu po § 284. al. II. kp. dokinuti — i uzimajući, kako to čini i prvostepeni sud, da je utvrdjeno, da je ispravak privatnoga tužitelja predan 2. ožujka 1926. u r e d n i š t v u, a da nije u zakonitom roku u list uvršten, i da je za to po propisima glave V. odgovornost urednika utvrdjena, valjalo je po propisu § 284. toč. 3. kp., jer postoje za to svi zakonski uvjeti, donijeti osudu, da je optuženi odgovorni urednik E. D. kriv prestupka čl. 29. zakona o štampi. Dosljedno tomu valjalo je po zahtjevu tužbe izreći osudu o dužnosti, da se ispravak uvrsti u prvi broj »J. L.« prema propisu istoga čl. 29. zakona o štampi, - nadalje, da optuženik plati troškove, kako to naredjuju § 330. u vezi sa § 322. kp. i s čl. 40. zakona o štampi. — S druge strane valjalo je privatnoga tužitelja tt. M. V., G. i komp. odbiti s odštetnim zahtjevom od 1000 D. za štetu t. j. za materijalnu naknadu. Na tu materijalnu naknadu ima pravo o k l e v e t a n i u smislu čl. 62. zakona o štampi samo u postupku zbog kriviènih djela u smislu glave VIII. 2., a nipošto u postupku, koji je naznačen u glavi V. o ispravku. Zahtjev privatnoga tužitelja nije dakle na zakonu osnovan, pa je za to i u tom dijelu vrhovna osuda opravdana.

Iz upravne prakse.

Upravne oblasti izdavaju uredovne potvrde samo na osnovu podataka evidentiranih kod istih, i to u smislu postojećih propisa.

Otpis obćasnoga vel. župana od 15. listopada 1925. br. 72.799.
(Odluka grads. poglavarstva u Z. od 3. kolovoza 1925. br. 55.101).

L. J. iz Z. podnio je molbu od 25. srpnja 1925., da mu se izda uredovna svjedočba, da za hipotekarne vjerovnike nekretnina upis. u gr. ul. br. X p. o. L. ne će nastati nikakova pogibelj otpisom kat. čestice br. Y u površini od 64 č. hvati iz toga uloška, te da se u svjedočbi ujedno navede, kolika je prometna vrijednost prema mjesnim prilikama nekretnina po četvornom hvatu, koliko ukupno vrijede, te da će prema tomu hipotekarni vjerovnici za svoje uknjižene tražbine imati dovoljno pokrića, pa uslijed toga, da se može dozvoliti besteretni otpis kat. čestica Y u površini od 64 četv. hvata.

Odlukom od 3. kolovoza 1925. br. 55.101 nije gradsko poglavarstvo u Z. uvažilo ovu molbu s razloga nenadležnosti — tim više, što se po ustanovama § 56. d. gruntovnoga reda odnosno okružnice banskoga stola u

Zagrebu od 22. prosinca 1891. br. 27.883 imaju gruntovnoj oblasti dopri-nijeti i druga dokazala a ne baš uredovne svjedočbe, da traženi otpis nije skopčan s nikakovom štetom za sigurnost vjerovnika, o kojim dokazalima odlučuje sud »po razboritosti svojoj«.

Utok L. J. iz Z. protiv te odluke odbio je oblasni veliki župan u Z. otpisom od 15. listopada 1925. br. 72.799., a navedenu odluku potvrdio napose i iz razloga »što se uredovne potvrde mogu izdavati samo na osnovu podataka, evidentiranih kod toga poglavarstva, i samo u smislu postojećih propisa«.

Priopćio dr. Dragutin I v a n č e v i ć, Zagreb.

Ocjene i prikazi.

André Mandelstam, La protection des minontés (Extrait du Recueil des cours de l'Académie de droit international à La Haye). Paris, Hachette, 1925. — 153 str.

Akademija za medjunarodno pravo u Hagu može se danas smatrati najodličnijim znanstvenim zavodom za tu struku. Njeni predavači su najpoznatiji kapaciteti svijuh naroda. Medju tolikim drugima nije gosp. Andrej Nikolajević Mandelstam najmanje poznat. Još za vrijeme svoje diplomatske karijere (bio je pod konac carskoga režima direktor pravnog odjeljenja u ministarstvu vanjskih poslova), on se istaknuo kao pisac, a sasvim se posvetio znanstvenom radu poslije sloma carske Rusije, te radi toga svoga rada važi kao osobiti poznavalac prilika na blizom Istoku. Najnovije djelo g. Mandelstama o zaštiti manjina sadrži predavanja autorova, što ih je držao na akademiji u Hagu. Ono je dakle namijenjeno svrsi, da nas sistematski uvede u ovu novu materiju medjunarodnoga prava. Toj svrsi autor je potpuno udovoljio. Zbiti sadržaj knjige raspo-redjen je logičnom jasnoćom i vrlo pregledno, zaključci su oštroumni i stvarni, a uz pregledno prikazane glavne točke problema i važne detalje nalazimo suptilne i ispravne opaske autorove. Djelo se može uslijed takovih odlika nazvati nužnim djelom za svakoga, koji se želi uputiti u pitanje zaštite manjina.

Knjiga se dijeli na pet razdjela. U prvome je govora o prvim počecima zaštite manjina u kršćanskim zemljama i u Turskoj. Autor pokazuje, kako je intervencija država u korist potlačenih etničkih ili vjerskih skupina bila rukovodjena plemenitim motivima čovječnosti. Jednako prikazuje autor prodiranje novoga načela u znanosti medjunarodnoga prava, gdje je valjalo oboriti ili prilagoditi kruto načelo apsolutne državne suverenosti. Autor se priklanja onoj grupi teoretičara, koji smatraju, da medjunarodno pravo imade prednost pred pravom države (Kelsenova formula o primatu medjunarodnoga prava), pače da izvan prava državnih zajednica i medjunarodne zajednice postoji pravo, neodjeljivo od čovjeka, koje zaslužuje naziv općega prava čovečanstva« (Pillet). Autor se ne izjašnjuje — a to nije za njegovu svrhu ni potrebno —, koju od mnogobrojnih i medju sobom vrlo oprečnih konstrukcija te skupine drži ispravnom. Dalja poglavlja prvoga razdjela prikazuju djelovanje raznih socijalnih faktora na razvoj ideje o zaštiti manjina, i stajalište u svjetskom ratu zaraćenih država prema tomu pitanju. Wilsonu nije uspjelo, da uvrsti u pakt Lige naroda općenitu ustanovu o zaštiti manjina, ali su pojedinim državama nametnute u mirovnim ugovorima izvjesne obveze u pogledu manjina na njihovu području.

Drugi razdio raspravlja pitanje, na koji način se ima ustanoviti opstanak neke manjine. Poteškoće, koje se ovdje javljaju, služe autoru kao jak argumenat za generalizaciju načela zaštite manjina na sve države.

Treći razdio prikazuje sistematski prava manjina prema postojećemu pravu. Tu je govora o pravima članova manjina kao pojedinaca te o pravima manjina kao zajednica (proporcijonalni izborni sustav, lokalna i personalna autonomija), a napokon predlaže autor, da se postojeće pravo usavrši dvima važnim ustanovama: a) svim manjinama trebalo bi dati personalnu autonomiju, t. j. mogućnost udruživanja u svrhu osiguranja svojih kulturnih i socijalnih potreba; b) trebalo bi uz prava manjina ustanoviti i njihove dužnosti, kako je to naglasila rezolucija treće skupštine Lige naroda i 21. konferencija interparlamentarne unije.

Najdulji je četvrti razdio o medjunarodnim garancijama za zaštitu manjina. Ovdje je jasno istaknuta važna uloga Lige naroda, opisan je postupak u svim njegovim fazama, prikazane su odlike i otkriveni nedostatci toga postupka te je naznačeno, koje bi reforme bile nužne, da zaštita manjina bude što uspješnija. Reforme, što ih autor predlaže, imadu cilj, da zaštita manjina postane potpuno izgradjena pravna uredba medjunarodnog prava. Ta pravna uredba imala bi se vremenom proširiti na sve države, pa zato pisac u petom razdjelu svoje knjige govori o generalizaciji prava manjina. Ovdje opisuje pokret u korist takove generalizacije i zaključuje sa željom, da se iz toga pokreta rodi »medjusobni sporazum o zaštiti manjina u svim zemljama.«

Takov zaključak otkriva nam autorovu plemenitost i širokogrudnost, koje su uz vanredno poznavanje problema najveća odlika djela. G. Mandelstam opetovano se u njem ističe kao borac proti nepravdi i tlačenju. Svagdje, gdje može, ističe s pohvalom plemenitost u djelovanju država, te žali, kada mora utvrditi odstup od takoga držanja. Izvan ovoga slučaja autor je znao održati visoki znanstveni značaj svoje studije, te je u svim delikatnim pitanjima, što ih je morao dirnuti, sačuvao potpunu objektivnost.

Dr. Juraj Andrassy.

Društvene vijesti.

Predavanje dra. Verone u Beogradu. — Potpredsjednik našega društva g. dr. V e r o n a bio je pozvan po beogradskom Udruženju pravnika, da tamo održi predavanje o p o m o r s k o m e p r a v u, točnije o medjunarodnim konvencijama o pom. pravu. Dr. Verona odazvao se najspremnije pozivu i tako je došlo dne 4. prosinca do toga predavanja. Predavač je već otprije dobro poznat beogradskim pravnicima sa I. Zbora pravnika u Zagrebu, kojemu je predsjedao, i sa I. Kongresa pravnika u Beogradu, gdje je u ime hrvatskih pravnika-gostiju održao govor, koji je najvećim oduševljenjem bio saslušan. Nije čudo zato, da je dvorana, u kojoj je g. dr. Verona predavao, bila dupkom puna i da je predavač kako prije početka predavanja tako i poslije bio pozdravljen i nagradjen aplauzom burnim i punim simpatija. Osim ličnosti samoga predavača treba te simpatije pripisati i okolnosti, što je dr. Verona p r v i član našega društva, koji je u Beogradu kod bratskoga udruženja predavao, kao i samoj temi predavanja, o kojoj se kod nas, nažalost, rijetko raspravlja. G. dr. Verona spada sigurno medju one naše pravnike, koji su najkompetentniji, da baš o tom predmetu govore. On je prošle godine, zajedno sa prof. dr. Stražnicky-jem i dr. S. Stojkovićem zastupao našu državu na medjunarodnoj konferenciji

za medjunarodno pomorsko pravo u Bruxellesu, na kojoj su gradjeni projekti novih konvencija o medjunarod. pomor. pravu.

Sumarni prikaz predavanja bio bi ovaj:

U kratkom uvodu govornik je iznio povijest pomorskoga prava od najstarijih vremena, pa kroz srednji vijek do novoga doba.

Novo pomorsko pravo ima tri osnove, tri korijena: francuski »Code de commerce« (izradjen od Napoleona), njemački trgovački zakon iz prve polovine prošloga vijeka i englesko pomorsko pravo, dijelom kodifikovano a dijelom običajno.

I ako je sličnost prilika na moru donijela sličnost pravnih propisa, ipak se ova prava medju sobom u mnogome razlikuju. Poredjanje saobraćaja i razvoj moderne trgovine nameću medjutim potrebu unifikacije pravnih propisa u pomorskoj plovidbi i pomorskoj trgovini t. j. u pomorskom pravu. Čast i slava za prvi korak na unifikaciji pomorskoga prava pripada Italiji. Naime 1853. god. prof. medjunarodnoga prava u Turinu, poznati Mazini pokreće prvi ovo pitanje.

Za tim dolazi niz kongresa u Belgiji, u Washingtonu, Genovi itd. Ovi kongresi donose iz početka samo platonske želje, ali ugled njihovih odluka postepeno raste, te se i uticaj njihovih zaključaka počinje osjećati. Veliki stručnjaci uzimaju učešća u diskusijama, koje se vode na tim kongresima o kolizijonim normama, — o tome, da li se jedno pravo može proglasiti univerzalnim, o izboru pravnih propisa, koje treba primjenjivati na odredjeni pravni odnos, itd. Pa ipak praktični rezultati ovih kongresa ne zadovoljavaju ni države ni pojedince, jer njihove odluke i suviše teško prodiru u zakonodavstva, nemajući potpore javnih mnijenja. Uzrok je tome nedostatak organizacije.

Pravni polet dobiva cio pokret tek osnivanjem »medjunarodnog komiteta« krajem prošloga vijeka u Anversu. Namisao je bila, da se u svakoj državi osnuje jedno nacijonalno udruženje, koje će propagirati i proučavati pitanje unifikacije pomorskoga prava. Ta nacijonalna udruženja pretresaju svako u svome krilu sporna interesantna pitanja — i, pošto ih pročiste, stupaju sa ostalim udruženjima u vezu, pripremajući tako opće solucije. Pa kada se tako dodje do jednoga približnoga rješenja, onda se stvar predaje na dalji rad belgijskoj vladi, koja potom saziva diplomatsku konferenciju. Privatna udruženja utiru tako put diplomatima i zvaničnim pregovaračima.

Ovakov način rada pokazuje lijepe uspjehe. Već 1905. održana je prva diplomatska konferencija, čiji su dnevni red pripremila ovakova udruženja; druga je održana 1909., a treća 1912. Prošle godine održana je takodjer jedna u Bruxellesu. Na njoj su bile zastupljene skoro sve države Evrope i Amerike, pa i naša kraljevina.

Na vrlo koncizan i zanimljiv način popraćujući svoja izlaganja duhovitim primjedbama, govornik izlaže rezultate ove posljednje konferencije. Oni se sastoje iz projekta 4 konvencija, potpisanih od punomoćnika država ugovornica, zastupanih na ovoj konferenciji. Konvencija se odnosi: 1. na pitanje odgovornosti brodovlasnika; — 2. na pitanje hipoteka i privilegija (koje idu ispred hipoteka); — 3. na pitanje pravnoga položaja državnih trgovačkih brodova; — 4. na neka druga pitanja.

Pregovarači su uložili najbolju volju i znanje, da u ovim konvencijama pomire često oprečne težnje i raznolika shvaćanja pojedinih zemalja. Budućnost će pokazati, hoće li zakonodavna tijela pojedinih država prihvatiti i vlade ratifikovati ove projekte.

O predavanju dra. Verona izvijestile su toplo i simpatično takodjer beogradske novine a napose opširno »Vreme«. Mi se nadamo, da će se ovo uzajamno naučno gostovanje izmedju članova obiju pravničkih udruženja, koje je započeo g. dr. Verona, jednakim uspjehom i nastaviti.

Literatura.

O valorizaciji. Napisao Milorad Zebić, ispektor ministarstva trgovine i industrije u Beogradu. Izdanje piščevo, Beograd, Knez Mihajlova ulica br. 72. Cijena Din 30.—. Trećina ove knjige od 70 stranica opsiže raspravu o pojmu i uzrocima valorizovanja i napose o valorizovanju i vrijednosti investicija, njegovu obimu i značaju. Zatim pisac donosi točan tekst zakona o valorizaciji od 7. kolovoza 1926. s pravilnikom za njegovo izvršenje i s opsežnim tumačem.

Krvna osveta i umir u Crnoj Gori i Severnoj Arbaniji. Doktorska rasprava Ilije M. Jelića, branjena 7. studenoga 1924. Beograd. Izdanje Knjižarnice G. Kona, 1926. — Krvna osveta i umir dva su prastara oblika pravosudja, koja su se do danas još sačuvala u južnoj Dalmaciji, sjevernoj Arbaniji i Crnoj Gori. Jedan se od drugoga bitno razlikuje, premda ih mnogi brkaju i zamjenjuju — odnosno misle, da je umir vrst krvne osvete, samo u blažem obliku. Autor je ovu temu razmotrio u knjizi sa pravnoga gledišta i time pružio vrlo dragocjen prilog poznavanju najstarijega običajnoga kaznenoga pravosudja kod našega i arbanaškoga naroda.

Narodna Starina. Izašao je 10. svezak ovoga nepovremenoga ilustrovanoga časopisa za povijest i etnografiju južnih Slavena sa vrlo bogatim i zanimljivim sadržajem. Knjižarska cijena ovome svesku D. 40.—, a za predbrojnike D. 32.—. Adresa uprave: Zagreb 6, poštanski pretinac 14. Urednik dr. Josip Matasović.

Trgovinski zakon. Zak. čl. XXXVII. : 1875. Izašao je i II. dio toga zakonskoga teksta u prevodu dra Nikole Ignjatovića, kasacijonoga suca u Novome Sadu.

Strafrechtliches aus Jugoslavien. — Vrlo agilni profesor ljubljanskog sveučilišta dr. Metod Dolenc prikazao je u njemačkoj »Zeitschrift für Osteuropäische Recht« pozitivno kazneno zakonodavstvo naše države. — Rasprava je izašla i u posebnome otisku izdanjem Hermanna Sacka, Berlin und Breslau.

Zbornik znanstveni rasprav juridične fakultete. V. letnik 1925./26. Ljubljana 1926. Kako je poznato, izdaje profesorski zbor pravnoga fakulteta u Ljub. »Zbornik znanstvenih rasprav«. Koncem prošle škol. god. izašlo je petogodište toga zbornika. Knjiga opsiže 411 str., posvećena je dru Žolgeru, pa donosi i njegovu sliku. Sadržaj je knjizi slijedeći: Dr. L. Pitamic, Pomen človeskih in državljanskih pravic. — Dr. A. Bilimović, Položaj delavcev v Jugoslaviji po poročilih inspekcije dela. — Dr. K. Šavnik, Pravna funkcija številke v budgetu davčnih dohodkov. — Dr. Gj. Tašić, Jedan pokušaj podele državnih funkcija u formalnom i materijalnom smislu. — Dr. M. Dolenc, Pravosodstvo kleveške in boštanjske graščine od konca 17. do začetka 19. stoletja. — M. Jasinski, Zakoni grada Veprinca (štatut veprinački). — Dr. R. Kušej, Pravna asistenca pri mešanih zakonih po prejšnjem in po novem katoliškem pravu. (Otisnuto i napose.) — Dr. St. Lapaine, Današnje kondikcije. (Otisnuto i napose, vidi »Mjesečnik« br. 8. str. 376.) — Dr. M. Škerlj, O izumu stvorjenom v službi.

Dr. Č. Marković, Zakonik Hamurabia, vavilanskog kralja, (2000 g. pre Hr.), Beograd 1925. Izdavačka knjižarnica Gece Kona. 80 str. Gosp. dr. Ivo M i l i ć, profesor pravnoga fakulteta u Subotici, priposlao je uredništvu nešto dulji prikaz ove knjižice, no radi pomanjkanja prostora možemo priopćiti njezin sadržaj ukratko samo po naslovima. — Iza predgovora govori se o značenju i sadržini zakonika, cilju državne uprave, cilju zakona, organizaciji države, staleškoj podjeli, o strancima i domorodcima, o svojini, porodici i nasljedju, tražbeno-pravnim odnosima, kazneno-pravnoj zaštiti i sudskom postupku. Iza toga dolazi tekst zakona u prevodu, te prevod rasprave dra Ludviga G u m p l o w i c z a »Hamurabijeva država« i prevod rasprave Salamona Reinacha »Religija Babilonjana i Asiraca«.

Svaštice.

Medjunarodni savez odvjetnika u Beču. Ova predratna ustanova (Internationales Anwaltsverband) je počela ponovno izdavati svoje glasilo: Internationales Anwaltsblatt (Wien I. Seilergasse 4 I., Kanzlei Dr. Braun). Cijena godišnje 5 šv. fr. Izlazi jedanput mjesečno. Samomu savezu je svrha, da bude duševna spona medju odvjetnicima svih kulturnih država, da razvija točne nazore ostaleškim pravima i dužnostima, da približuje i izjednačuje zakonska i slobodna udruženja odvjetnika u pojedinim zemljama, da promiče izjednačenje prava i time pravne sigurnosti svih zemalja. — Za sada ima savez stalne referente za ova prava: austrijsko, amerikansko, bugarsko, češko, englesko, francusko, jugoslavensko, njemačko, poljsko, rumunjsko i ugarsko. Za naše pravo, stalni je referent kolega g. dr. Alfred M a r i l (Wien I. Lobkowitzplatz 3), kojemu može svaki pravnik poslati svoje sastavke u njemačkom ili u hrvatskom jeziku. — Savez priredjuje i medjunarodne odvjetničke konferencije. Takova će se jedna održati sada izmedju Božića i Nove Godine u Bratislavi.

Srednjeevropske burze za robu (t. j. austrijske, češkoslovačke, madjarske i jugoslavenske) su održale na poticaj »Wiener Börse für landwirtschaftliche Produkte« dne 2. i 3. prosinca u Wienu zajedničku konferenciju. Pravnike će osobito zanimati jedan od predmeta te konferencije, a to je pitanje medjunarodne pravne pomoći izmedju o b r a n i č k i h s u d o v a spomenutih burza. Zaključeno je, da si te burze imaju davati medjusobno pravnu pomoć tako, da se na pr. tužbe dostavljaju putem burze prebivališta tuženikova, da se na zamolbu drugog obraničkog suda preslušaju po njezinu obraničkome sudu svjedoci, koji na njezinu teritoriju prebivaju. Saglasnost je polučena i u ostalim predmetima, tako na pr. u ustanovljenju načina vaganja, specifične težine raznih žitarica, izdavanja uzoraka, a sve u svrhu što veće jedinstvenosti postupka i uzanca na burzama. Zaključeno je da se izabere permanentna komisija, koja će se svake godine sastajati, da pretrese pitanja zajedničkog interesa. — Zagrebačku burzu zastupao je na konferenciji njezin gener. tajnik, a odbornik našega društva g. Špiro Peručić.

Iz uredništva. Poradi preopterećenosti naše tiskare sa poslom na koncu godine, nije se mogao pravodobno složiti i otisnuti sadržaj ovogodišnjega »Mjesečnika«, pa ćemo sadržaj priklopiti 1. broju slijedeće godine.